

OBYWATELSKI MONITORING SĄDÓW 2016/2017

Raport pod redakcją
Bartosza Pilitowskiego
i Stanisława Burdzieja

Fundacja
Court
Watch
Polska

OBYWATELSKI MONITORING SĄDÓW 2016/2017

Fundacja
Court
Watch
Polska

Redakcja: Bartosz Pilitowski i Stanisław Burdziej

Korekta: Ewelina Janiaczyk

Projekt graficzny, skład i łamanie: Michał Popiela

Zdjęcie na okładce: Maciej Lulko, www.foto-ml.pl

Druk: Pracownia Sztuk Plastycznych, sp. z o.o.

**Wesprzyj nasze działania:
www.courtwatch.pl/wesprzyj/**

©[Ⓒ] Publikacja jest dostępna na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa 3.0 Polska

ISBN 978-83-948151-1-0

Toruń 2017

Fundacja
Court
Watch
Polska

ul. Moniuszki 5/8
87-100 Toruń
www.courtwatch.pl

OBYWATELSKI MONITORING SĄDÓW 2016/2017

Raport pod redakcją
Bartosza Pilitowskiego
i Stanisława Burdzieja

SPIS TREŚCI

WSTĘP	9
METODOLOGIA MONITORINGU.....	11
Sposób prezentacji wyników i uwagi do interpretacji danych.....	12
WYNIKI OBSERWACJI	
POSIEDZEŃ SĄDOWYCH W CYKLU 2016/2017	19
Organizacja pracy.....	26
Odwoływanie rozpraw i posiedzeń.....	26
Forma poinformowania o odwołaniu lub odroczeniu rozprawy (posiedzenia)	29
Punktualność rozpoczęcia rozprawy	31
Wyjaśnianie przyczyny opóźnień	34
Powody opóźnień	36
Słyszalność wywołania rozprawy	39
Przestrzeganie zasady jawności	41
Jawność i informowanie o przyczynie jej wyłączenia.....	41
Reakcje na pojawienie się publiczności (observerów)	45
Obecność członków rodzin i bliskich stron postępowania na sali sądowej.....	48

Traktowanie uczestników posiedzeń i rozpraw	51
Zachowania niekulturalne i agresywne	51
Przykłady dobrych praktyk	57
Praktyczne przestrzeganie prawa do rzetelnego procesu.....	58
Wysłuchanie każdej strony.....	58
Przebywanie prokuratorów i pełnomocników w salach poza rozprawą	62
Dyktowanie do protokołu.....	65
Ogłaszanie wyroków.....	66
Wizerunek.....	69
OBSERWACJA INFRASTRUKTURY.....	71
Ogólny obraz infrastruktury.....	74
Oznaczenie budynków	75
Dostępność budynku do potrzeb osób niepełnosprawnych.....	80
Ochrona budynku	86
Praktyka legitymowania interesantów przez ochronę.....	86
Wyposażenie w bramkę do wykrywania metali i jej stosowanie.....	88
Obsługa ze strony pracowników sądu.....	90
Biuro Obsługi Interesantów	91
Uzyskanie prostej informacji w Biurze Obsługi Interesanta.....	93
Noszenie identyfikatorów	94
Spontaniczna pomoc ze strony pracowników sądu	94
Techniczne warunki dostępu do informacji	96
Czytelność wokandy	97
Warunki wglądu do akt	100
Toalety dla interesantów	102
Widoczność.....	103
Czystość i wyposażenie toalet.....	106

Podsumowanie	109
SUMMARY.....	111
TABLE OF CONTENTS.....	115
SPIS TABEL I WYKRESÓW	119
FORMULARZE OBSERWACJI / OBSERVATION SHEETS.....	125
ABOUT COURT WATCH POLAND FOUNDATION	131
What is Court Watch?.....	131
What are our goals?	131
How do we want to achieve our goals?	131
How do we monitor?.....	132
DANE KONTAKTOWE / CONTACT DETAILS	134

Bartosz Pilitowski i Stanisław Burdziej

WSTĘP

Wśród cech rzetelnego procesu w literaturze prawniczej wymienia się m.in. bezstronność sądu, równość broni, pouczenie stron o przysługujących im prawach oraz umożliwienie przedstawienia swojego stanowiska. Zwykli obywatele oczekują od sądu tego samego, z tą jednak drobną różnicą, że o ile z punktu widzenia przepisów prawa ważne jest formalne, obiektywne spełnienie przesłanek do uznania procesu za rzetelny, to z punktu widzenia stron istotne stają się osobiste, subiektywne doświadczenie.

Badania wskazują na cztery kluczowe elementy, za pomocą których rozpoznajemy, czy mamy do czynienia ze sprawiedliwym procesem decyzyjnym. Są nimi szacunek, równe traktowanie, zrozumiałość i wysłuchanie. Bezstronność sędziego rozpoznajemy po tym, czy traktuje nas z szacunkiem. Zasada równości broni pozostaje bez wpływu na nasze zaufanie do sądu, jeśli w toku postępowania doświadczamy różnic w traktowaniu. Formalne wypełnienie obowiązku pouczenia w żaden sposób nie zapewnia doświadczenia sprawiedliwości, jeśli jest ono dla nas niezrozumiałe. Sama możliwość przedstawienia swojego stanowiska jest bez znaczenia, jeśli nic nie wskazywało na to, że sędzia nas w ogóle słucha. Sąd musi więc zarówno dołożyć starań, aby spełnić formalno-prawne warunki uznania procesu za sprawiedliwy, jak i podjąć próbę przekonania o tym stron poprzez właściwą komunikację na sali rozpraw.

Wiele instytucji, zarówno publicznych, jak i komercyjnych, regularnie prowadzi badania efektywności swojej komunikacji. Niektóre posiłkują się metodą „tajemniczego klienta”, zlecając firmom badawczym, by ich pracownicy odgrywali rolę klientów lub interesantów. Podobną metodę stosują corocznie – już od 7 lat – setki naszych wo-

lontariuszy, w dobrej wierze i nieodpłatnie dostarczając nam bogatą wiedzę na temat tego, jak działają w Polsce sądy. W oparciu o metody z zakresu nauk społecznych, po raz kolejny staramy się te pochodzące od wolontariuszy dane agregować, systematyzować oraz – na tyle, na ile to możliwe – wyciągać bardziej ogólne wnioski i formułować rekomendacje. Mamy nadzieję, że wyniki naszych badań przyczynią się do lepszej realizacji prawa do sądu w doświadczeniu użytkowników wymiaru sprawiedliwości.

Po raz kolejny chcemy podziękować licznym sędziom, którzy zadają sobie trud lektury naszego raportu, wdrażają zmiany w swojej praktyce na salach rozpraw oraz w kierowanych przez siebie sądach. To dla nas bardzo ważne, ponieważ nawet najlepsze intencje starających się zreformować wymiar sprawiedliwości polityków i urzędników nie gwarantują zmiany, na którą czekają Polacy. Przede wszystkim od sędziów zależy, czy stający przed nimi codziennie na rozprawach ludzie będą opuszczać sądy w poczuciu, że mieli sprawiedliwy proces, a polski wymiar sprawiedliwości jest instytucją godną zaufania. Wiemy, że wykorzystanie tego potencjału nie jest łatwe, ponieważ wymaga zmian wyuczonych wzorców i przyzwyczajeń, a nierzadko działania wbrew intuicji. Umiejętności zrozumiałej komunikacji można się jednak nauczyć. Badania pokazują, że warto podjąć ten wysiłek, ponieważ poczucie sprawiedliwości u stron nie zależy wyłącznie od wyniku procesu, ale także (a czasem przede wszystkim) od tego, jak go przeprowadzono. Warto podjąć ten wysiłek także dlatego, że sposób traktowania stron i komunikacja na salach rozpraw to jedne z nielicznych elementów działania wymiaru sprawiedliwości, które zależą wyłącznie od samych sędziów.

*Bartosz Pilitowski, Stanisław Burdziej
i Martyna Hoffman*

METODOLOGIA MONITORINGU

Observacje rozpraw w ramach programu *Obywatelski Monitoring Sądów* prowadzone są przy pomocy metod i technik badawczych charakterystycznych dla nauk społecznych, w tym przede wszystkim metody obserwacji uczestniczącej. Polega ona na dołączeniu badacza do badanej grupy, a także przejęciu perspektywy jej członków na poddawaną obserwacji sytuację.¹ W przypadku badań Fundacji Court Watch Polska obserwatorzy wcielają się w rolę publiczności na sali sądowej, oceniając przebieg posiedzenia okiem zwykłego obywatela – bez większej wiedzy prawniczej, ale ze sporym życiowym i emocjonalnym bagażem własnych doświadczeń.

Wszyscy wolontariusze Fundacji przed przystąpieniem do pierwszej obserwacji przechodzą szkolenie z zakresu podstaw wiedzy o strukturze organizacyjnej polskiego sądownictwa, a także praw i obowiązków uczestników rozprawy. Zapoznawani są również z założeniami metodologicznymi programu, a także udostępnianymi im narzędziami badawczymi (kwestionariuszem obserwacji rozprawy i kwestionariuszem obserwacji infrastruktury).

Jednym z głównych założeń obywatelskiego monitoringu jest próba spojrzenia na sąd oczami przeciętnego obywatela – perspektywicznego „klienta” instytucji wymiaru sprawiedliwości, nieposiadającego informacji na temat procedur sądowych. Choć część z naszych obserwatorów to studenci prawa (niektóre ze szkoleń odbywają się na za-

1 Chava Frankfort-Nachmias i David Nachmias, *Metody badawcze w naukach społecznych*, Poznań: Zysk i S-ka, 2001, s. 300.

proszenie zainteresowanych naszą działalnością uniwersyteckich kół naukowych), to zakładamy że wielu z nich nie posiada jeszcze wiedzy i doświadczenia, pozwalającego na przeprowadzenie dogłębnej analizy porównawczej zastanego na salach sądowych stanu faktycznego z przepisami prawa (np. zawartych w Kodeksie Postępowania Karnego lub Kodeksie Postępowania Administracyjnego).

Trenerzy Fundacji zachęcają wolontariuszy do samodzielnych wizyt w sądach, ale pojawienie się na sali rozpraw bywa stresujące nawet dla niezwiązanych ze sprawą obserwatorów. Z tego względu część z nich decyduje się (szczególnie przy okazji swojej pierwszej obserwacji) wybrać na rozprawę w towarzystwie kolegi lub koleżanki. Dlatego w naszej bazie danych czasem odnaleźć można więcej niż jeden kwestionariusz obserwacji dla danej rozprawy czy posiedzenia. W analizie danych uwzględniamy każdą z nich z osobna, gdyż odpowiedzi na kolejne pytania poszczególnych wolontariuszy mogą różnić się od siebie w znaczącym zakresie (gdy np. jeden z nich nie zwróci uwagi na ton głosu sędziego, kolejny uzna go za ostry i wyrażający agresję wobec stron postępowania). Związane jest to z tym, że badania Fundacji w dużej mierze nie są badaniami *sensu stricto* stanu faktycznego działalności polskich sądów, a odbioru instytucji z perspektywy zwykłych ludzi.

SPOSÓB PREZENTACJI WYNIKÓW I UWAGI DO INTERPRETACJI DANYCH

Wykorzystane w niniejszym raporcie dane zaprezentowane są w sposób możliwie najszerszy i najdokładniej odzwierciedlający przekazywane nam przez wolontariuszy informacje. Odpowiedzi na pytania zawarte w kwestionariuszach obserwacji przedstawione zostały dla wszystkich otrzymanych w omawianym cyklu obserwacji, jak również dla wybranych z nich, pochodzących z najczęściej odwiedzanych przez obserwatorów sądów.

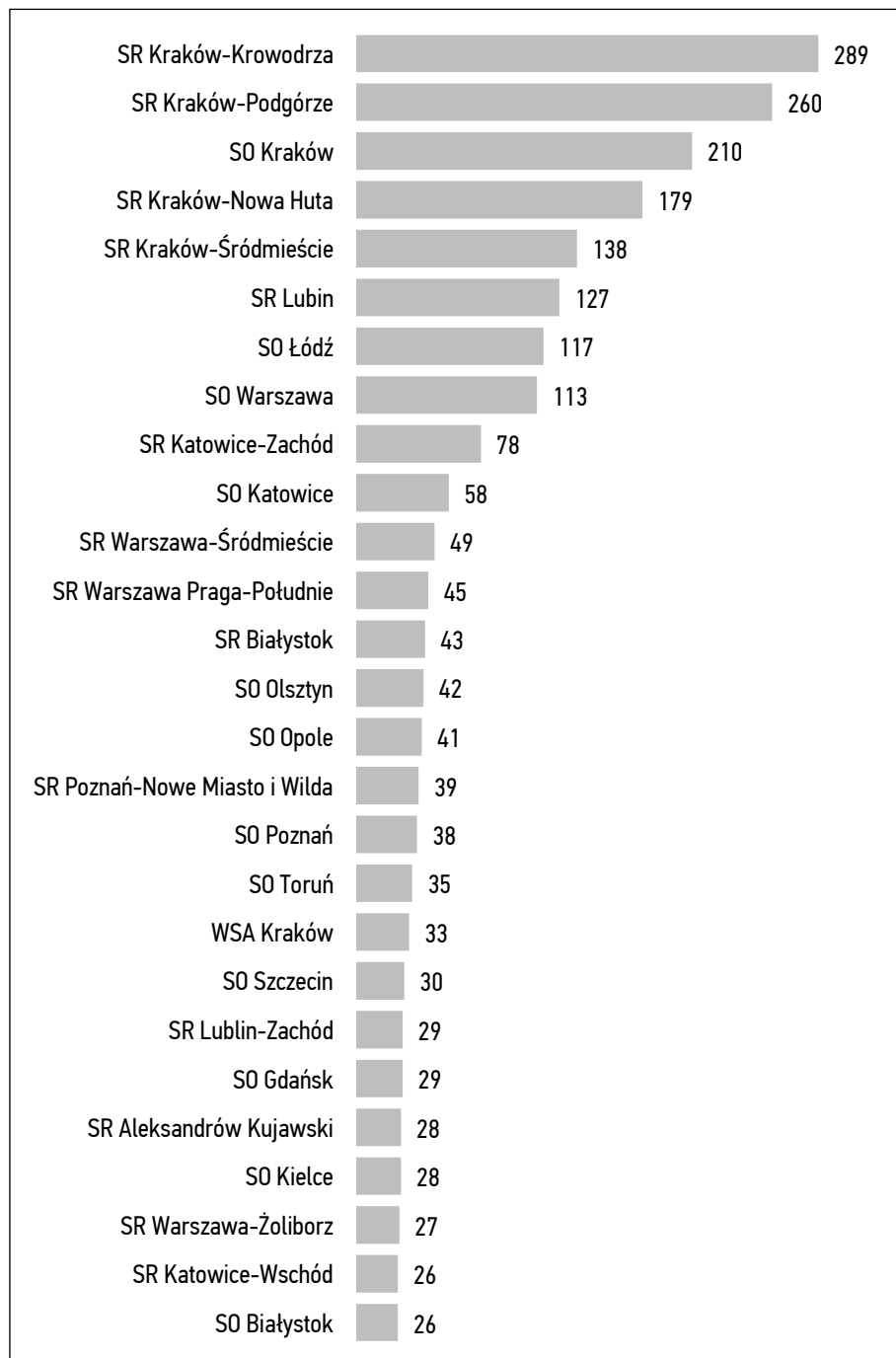
Podobnie jak w poprzednich raportach, by umożliwić porównywanie uzyskanych danych pomiędzy poszczególnymi sądami, wyniki dla najczęściej monitorowanych sądów przedstawione zostały w postaci proporcji odpowiedzi „Tak” i „Nie” dla każdego z pytań. W przypadku niektórych spośród analizowanych w tym opracowaniu pytań kwestionariuszy obserwacji (zarówno rozpraw, jak i infrastruktury), część wolontariuszy nie udzieliła na nie jednoznacznej odpowiedzi, wskazując opcję „Nie wiem/Nie dotyczy”. Niekiedy odpowiedź tę wybierał znaczący odsetek obserwatorów, jak np. w przypadku pytania dotyczącego równego traktowania stron („Czy sędzia dawał równe warunki przedstawienia swojego stanowiska obu stronom, traktował

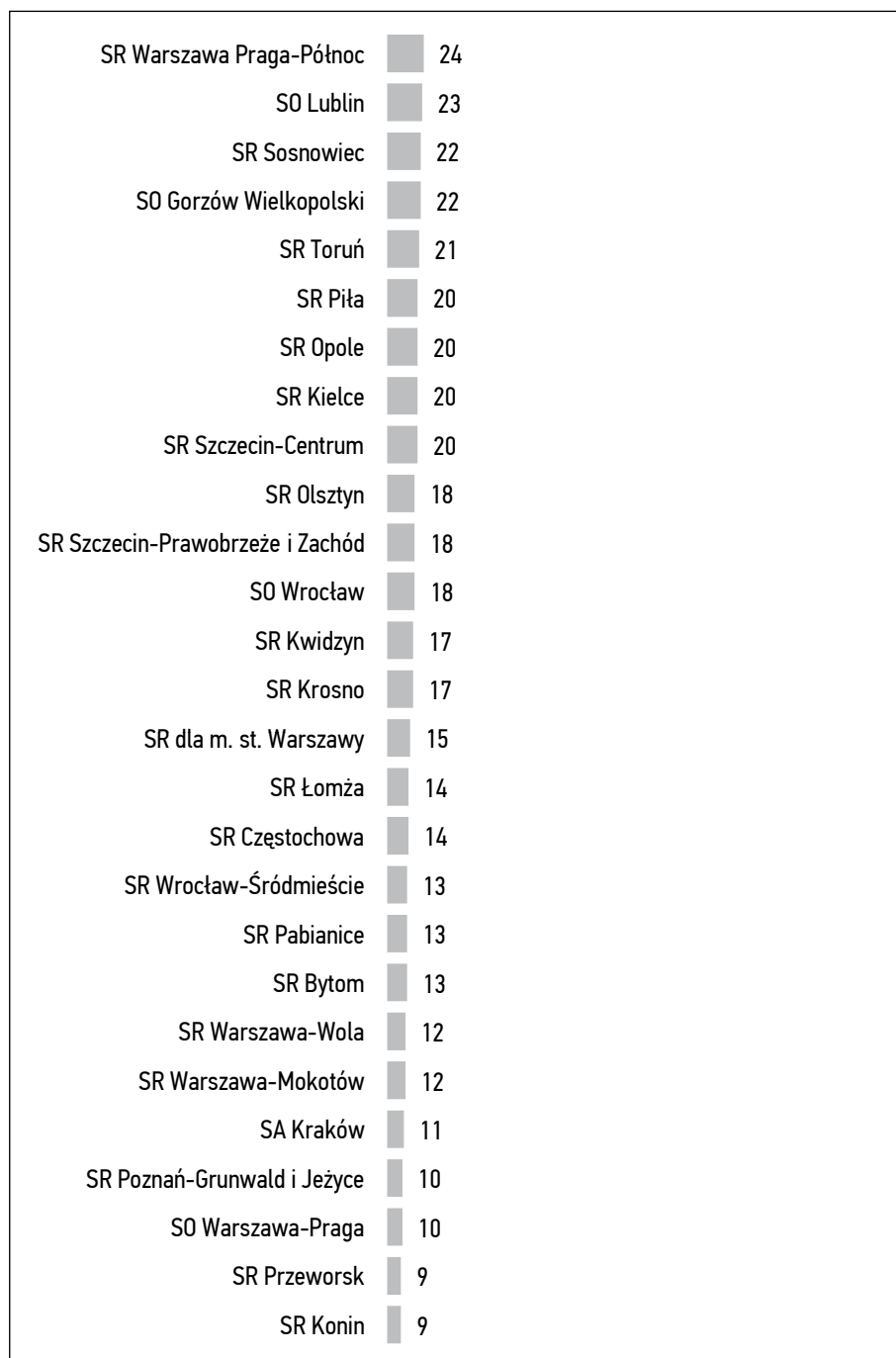
obie strony tak samo?”), gdzie wybrało ją niemal 25% obserwatorów. Odpowiedź „Nie wiem/Nie dotyczy” można interpretować rozmaicie, w zależności od pytania. Czasami sugeruje ona m.in. zaistnienie sytuacji nietypowych, których wolontariusz nie był w stanie jednoznacznie ocenić. W innych przypadkach oznacza rezygnację obserwatora z podjęcia danej czynności monitoringu (np. wizyty w punkcie BOI).

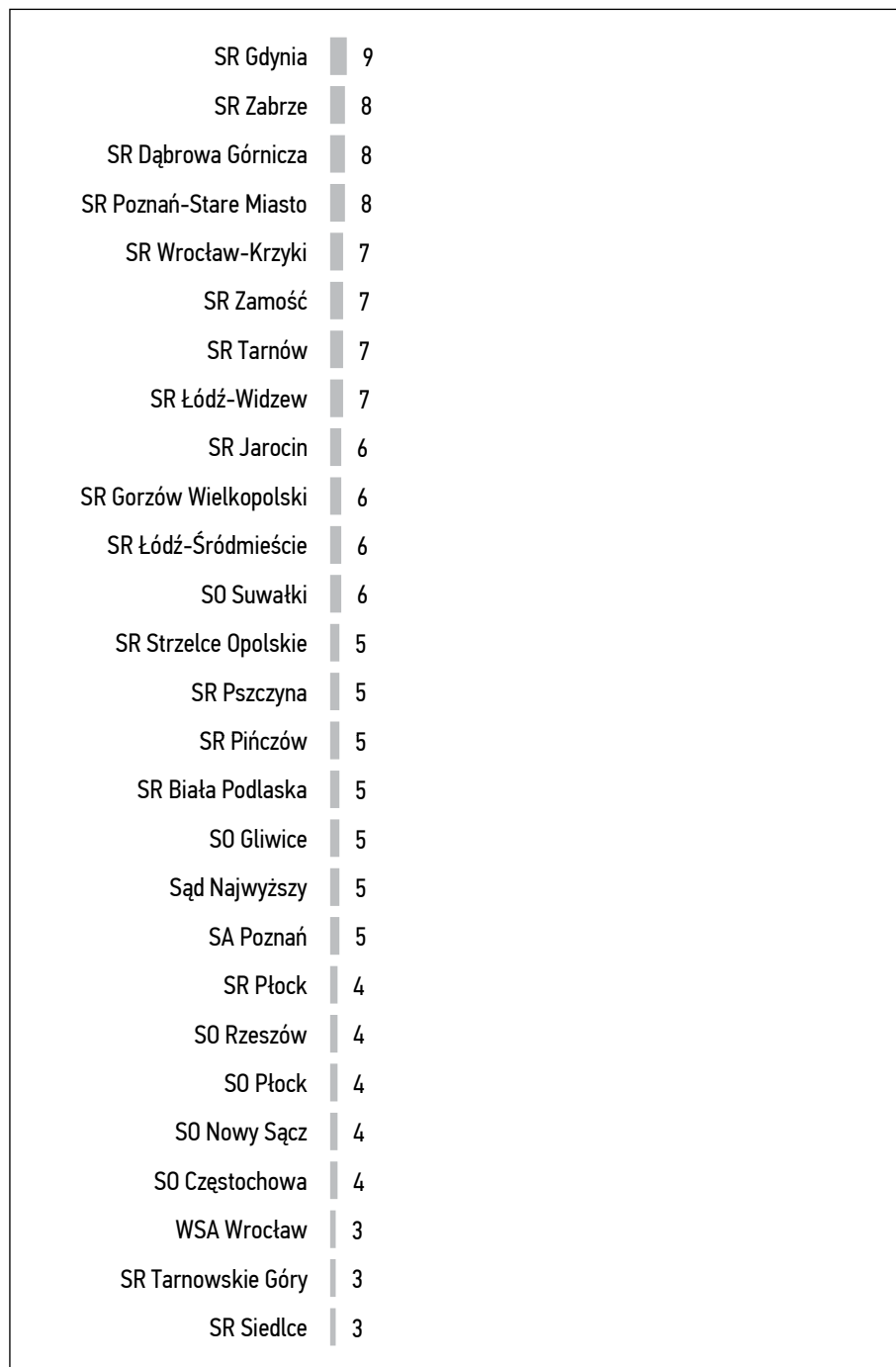
Na wykresach odpowiedzi „Nie wiem/Nie dotyczy” zostały pominięte, przez co każdorazowo liczba branych pod uwagę obserwacji (n) jest nieco mniejsza niż ogólna liczba wszystkich obserwacji dla danego sądu.² Na wykresach tych przedstawione zostały jedynie te sądy, w których obserwacja przeprowadzona została w trakcie minionego roku przynajmniej 25 razy. Sądów takich było 27. Naszym zdaniem pozwala to na – przynajmniej częściowe – dokonanie porównań wartości uzyskanych w poszczególnych sądach, a także zmniejszenie ryzyka przedstawienia sposobu ich działania w oparciu o opisy sytuacji skrajnych i niereprezentatywnych. Wartości dla Polski stanowią średnią arytmetyczną wartości procentowych uzyskanych dla sądów uwzględnionych w porównaniach; dzięki temu wartości tych nie zniekształcają ponadprzeciętnie liczne obserwacje z niektórych sądów.

Wszystkie cytaty zamieszczone w tym raporcie opatrzone zostały przypisem zawierającym datę i miejsce przeprowadzenia obserwacji, a w przypadku obserwacji posiedzeń – także nazwę wydziału sądu, w którym była ona prowadzona. Tak jak w dwóch poprzednich raportach podsumowujących wyniki *Obywatelskiego Monitoringu Sądów*, tak również w tym roku zdecydowaliśmy się wyróżnić relacje dotyczące szczególnie pozytywnych sytuacji, przywołując z imienia i nazwiska przewodniczącego składu sędziowskiego. Mamy nadzieję, że prezentowane w ten sposób *dobre praktyki* znajdą zastosowanie w sądach w całej Polsce.

2 Przykładowo: W sądzie X przeprowadzono 25 obserwacji. W przypadku 3 rozpraw obserwatorzy nie byli w stanie określić ich punktualności, a w 4 słyszalności wywołania. Dlatego w wykresach dla analizowanego sądu liczebność branych pod uwagę obserwacji będzie wynosić odpowiednio 22 i 21.

Wykres 1: Liczba obserwacji posiedzeń pochodzących z sądów uwzględnionych w porównaniach

Wykres 2: Liczba obserwacji posiedzeń pochodzących z pozostałych sądów – cz. 1

Wykres 3: Liczba obserwacji posiedzeń pochodzących z pozostałych sądów – cz. 2

Wykres 4: Liczba obserwacji posiedzeń pochodzących z pozostałych sądów – cz. 3

SR Puławy	3
SR Leszno	3
SR Jelenia Góra	3
SR Gdańsk-Północ	3
SR Gdańsk-Południe	3
SO Radom	3
WSA Warszawa	2
WSA Opole	2
WSA Białystok	2
SR Września	2
SR Szczytno	2
SR Sokółka	2
SR Radomsko	2
SR Radom	2
SR Pruszków	2
SR Piaseczno	2
SR Ostrów Wielkopolski	2
SR Mikołów	2
SR Łowicz	2
SR Lubartów	2
SR Bydgoszcz	2
SO Bydgoszcz	2
SA Szczecin	2
SA Gdańsk	2
WSA Poznań	1
SR Wrocław-Fabryczna	1
SR Wieluń	1

Wykres 5: Liczba obserwacji posiedzeń pochodzących z pozostałych sądów – cz. 4

SR Wadowice	1
SR Suwałki	1
SR Słupsk	1
SR Sieradz	1
SR Rybnik	1
SR Przemyśl	1
SR Nowy Tomyśl	1
SR Nowy Sącz	1
SR Mińsk Mazowiecki	1
SR Limanowa	1
SR Kołobrzeg	1
SR Kluczbork	1
SR Grodzisk Mazowiecki	1
SR Chrzanów	1
SR Brzesko	1
SR Bielska-Biała	1
SO Zielona Góra	1
SO Tarnów	1
SO Sieradz	1
SO Poznań (w. zam. Piła)	1
SO Piotrków Trybunalski	1
SO Jelenia Góra	1
SA Wrocław	1
SA Łódź	1
SA Lublin	1
SR Głogów	1
NSA	1

Martyna Hoffman i Bartosz Pilitowski

WYNIKI OBSERWACJI POSIEDZEŃ SĄDOWYCH W CYKLU 2016/2017

Omawiana edycja *Obywatelskiego Monitoringu Sądów* realizowana była w terminie od 12 lipca 2016 do 14 lipca 2017 roku³. W tym czasie 290 wolontariuszy przeprowadziło 2825 obserwacji rozpraw w 135 sądach na terenie całego kraju. Szczególne podziękowania składamy na ręce dziesięciu najaktywniejszych z nich, którzy w trakcie mijającego cyklu poświęcili wiele godzin swojego czasu, by opracowanie to mogło powstać. Dziękujemy (w kolejności alfabetycznej): Inez Bresser (127 obserwacji), Karolowi Budkowi (51), Karolinie Korzeniowskiej (110), Sylwii Krzemieniewskiej (101), Piotrowi Leżoniowi (42), Wojciechowi Marszałkowi (37), Oldze Nawrot (87 obserwacji), Annie Racinowskiej (97), Marcie Skowronek (60), Oldze Urbaś (69).

Wolontariusze w sposób dowolny wybierają obiekty obserwacji. Dlatego uzyskane dzięki ich pomocy dane nie są reprezentatywne dla wszystkich spraw rozpoznawanych w Polsce. Obserwatorzy samodzielnie decydują o terminie wizyty w sądzie, a także wybierają miejscowość, sąd i wydział, w którym będą prowadzić obserwacje. Mimo że trenerzy Fundacji prowadzą szkolenia i rekrutują nowych obserwatorów w całym kraju, to analiza ich aktywności w poszczególnych regionach wskazuje na wyraźne różnice w zakresie liczby prowadzonych obserwacji. W omawianym cyklu nieco ponad 40%

3 W raporcie tym uwzględnione zostały odpowiedzi pochodzące z kwestionariuszy obserwacji wprowadzonych przez wolontariuszy do bazy danych w okresie od 16 lipca 2016 roku do 15 lipca 2017 roku.

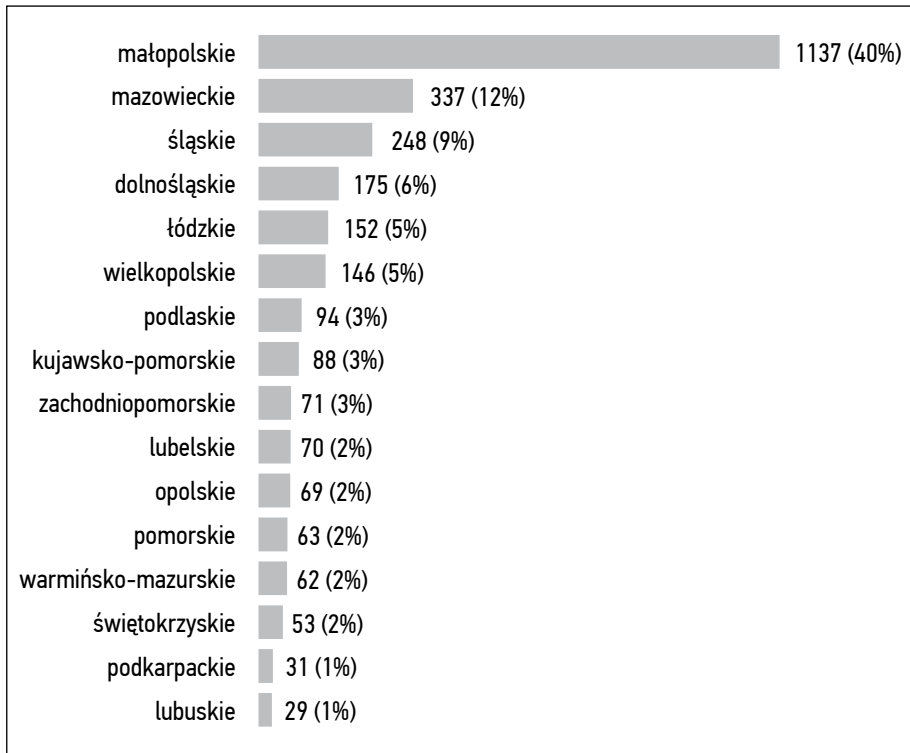
wszystkich obserwacji zrealizowanych zostało w województwie małopolskim (z czego zdecydowana większość w sądach znajdujących się na terenie miasta Krakowa). Stosunkowo dużo obserwacji przeprowadzono dla sądów w województwach mazowieckim (ok. 12%) i śląskim (ok. 9%). W województwach lubuskim, podkarpackim i świętokrzyskim aktywność wolontariuszy była zdecydowanie najniższa (łącznie z tych obszarów pochodzi ok. 4% wszystkich obserwacji).

Rysunek 1: Wizualizacja liczby obserwacji przeprowadzonych w poszczególnych województwach (n=2825)

W trakcie tegorocznego cyklu monitoringu wolontariusze najczęściej przeprowadzali obserwacje w sądach krakowskich. Nieco ponad jedna trzecia wszystkich kwestionariuszy z analizowanego okresu pochodzi właśnie z tego miasta, przy czym najchętniej odwiedzanymi sądami w cyklu 2016/2017 były: Sąd Rejonowy Kraków-Krowodrza, Sąd Rejonowy Kraków-Podgórze i Sąd Okręgowy w Krakowie (odpowiednio 289, 261 i 210 obserwacji). Najwięcej obserwacji przeprowadzonych poza województwem małopolskim zanotowano w Lubinie (127 obserwacji), Łodzi (117) i Warszawie (113). Średnio w każdym z sądów przeprowadzono ok. 21 obserwacji, przy czym w przypadku 30 wolontariusze odwiedzili je tylko raz.

Wykres 6: Liczba obserwacji przeprowadzonych w poszczególnych województwach (n=2825)

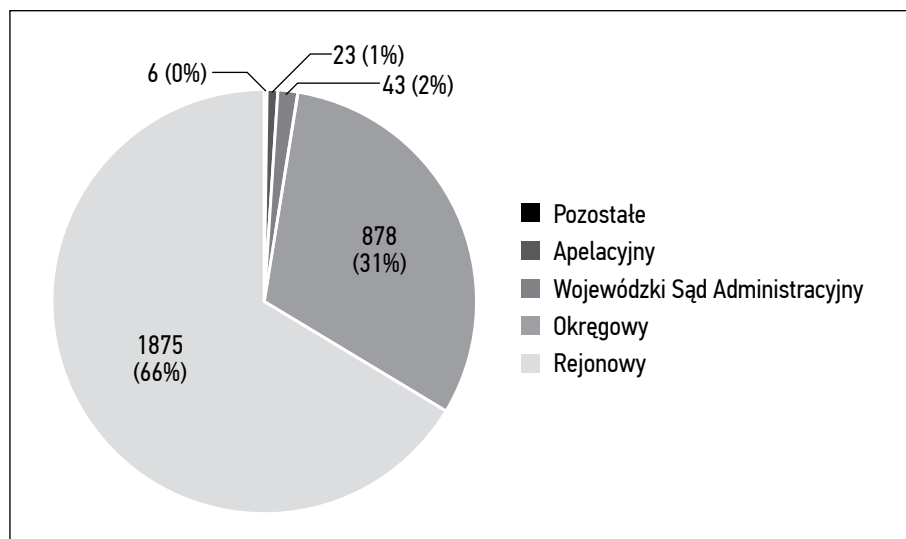

Tak jak w latach poprzednich zdecydowana większość obserwacji pochodzi z sądów rejonowych (66,4%) i okręgowych (31,1%). Obserwacje przeprowadzone w sądach apelacyjnych czy sądownictwie administracyjnym łącznie nie przekraczają 3% próby, co wynikać może z tego, że trenerzy Fundacji zachęcają wolontariuszy do skupienia swojej uwagi przede wszystkim na sprawach prowadzonych w pierwszej instancji. To te właśnie sądy – będące miejscem pierwszego kontaktu uczestników postępowań z tego typu instytucją – odgrywają kluczową rolę w kształtowaniu opinii obywateli na temat sposobu funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości. W opisywanym cyklu przeprowadzono także 23 obserwacje w sądach apelacyjnych (z czego 11 w Krakowie), 5 w Sądzie Najwyższym oraz jedną w Naczelnym Sądzie Administracyjnym.

Charakter sprawy (karna, cywilna, rodzinna itp.), w jakiej bierze udział obserwator Fundacji, jest często przypadkowy, ale wynikać może też z jego osobistych zainteresowań lub doświadczeń. Z tych względów dostrzegalna jest wyraźna nadreprezentacja (uznawanych za bardziej interesujące) spraw karnych i cywilnych w przebadanej

próbie w stosunku do spraw rozpatrywanych np. w wydziałach gospodarczych czy rodzinnych. Szczególnie w tych ostatnich (np. rozwodowych czy alimentacyjnych), ze względu na powszechne stosowanie instytucji wyłączenia jawności, obserwatorzy raczej nie pojawiają się w charakterze publiczności.

Wykres 7: Liczba obserwacji przeprowadzonych w poszczególnych typach sądów (n=2825)

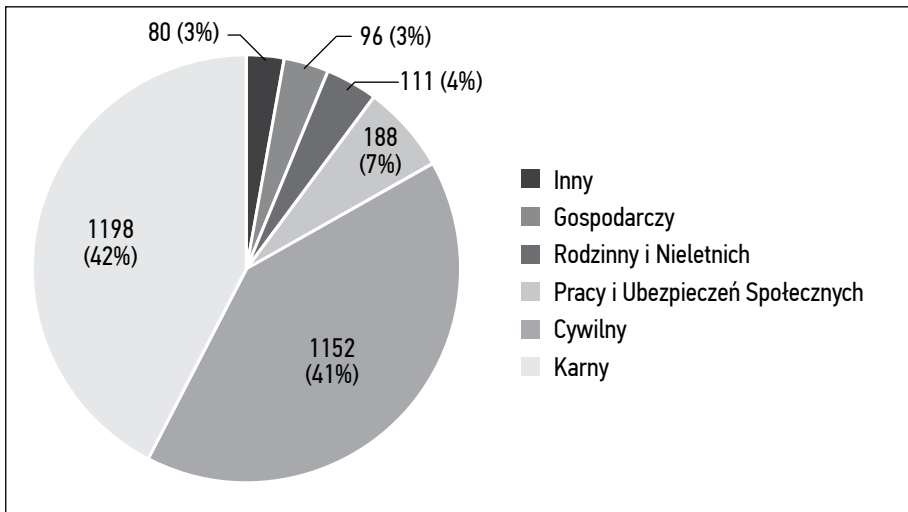

W omawianym okresie przeprowadzonych zostało 1198 obserwacji rozpraw w wydziałach karnych (wraz z wydziałami odwoławczymi) i 1152 spraw z wydziałów cywilnych (wraz z w. o.). Łącznie liczba obserwacji z tych wydziałów stanowi ponad 4/5 zgromadzonej próby. Mniej danych pochodzi z wydziałów pracy i ubezpieczeń społecznych (7%), rodzinnych i nieletnich (4%) i gospodarczych (2%). Powyższe proporcje przypominają dane uzyskane w poprzednich latach.

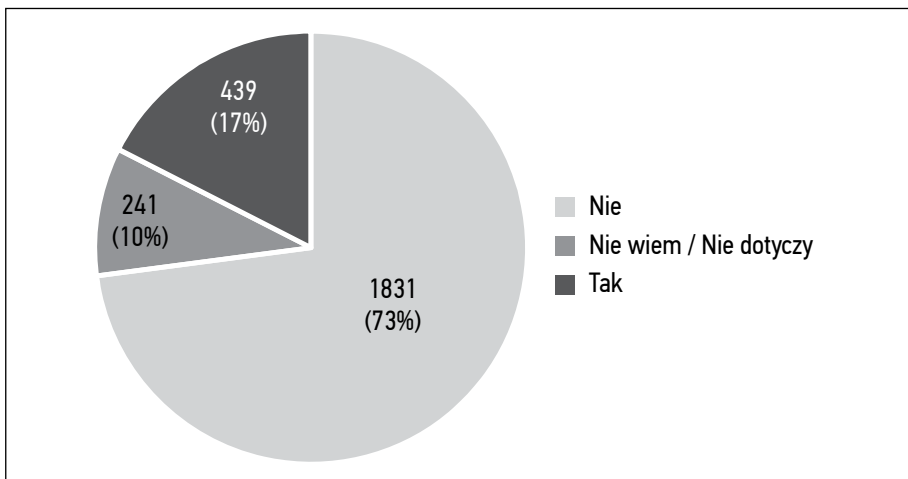
Wolontariusze w trakcie szkoleń przestrzegani są przed afiszowaniem swoich związków z Fundacją. Jednym z celów naszych badań jest próba poznania rzeczywistego sposobu pracy polskich sądów i uzyskanie możliwie najbardziej obiektywnego obrazu codzienności widzianej przez uczestników postępowań sądowych. Z tego względu obserwatorzy proszeni są, by nie przedstawiali się jako wolontariusze Fundacji. Świadomość obecności przedstawiciela rozpoznawalnej w środowisku organizacji pozarządowej może, naszym zdaniem, wywrzeć wpływ na zachowanie sędziów i innych osób obecnych na sali rozpraw. Obecność afiliowanej publiczności miewa nieraz pozytywny wpływ na przebieg konkretnej rozprawy i postawę jej

uczestników. Obserwacja ukryta natomiast pozwala na ujawnienie problemów i opracowanie rekomendacji sposobu ich rozwiązania, co w zdecydowanie większej skali pomóc może w podniesieniu jakości pracy analizowanych instytucji. Jednak w niektórych przypadkach sędziowie sami łączą obserwatorów z działalnością Fundacji lub rozpoznają ich z poprzednio prowadzonych posiedzeń. Mimo to, w ponad 70% przypadków udało im się uniknąć połączenia ich osoby z działalnością organizacji.

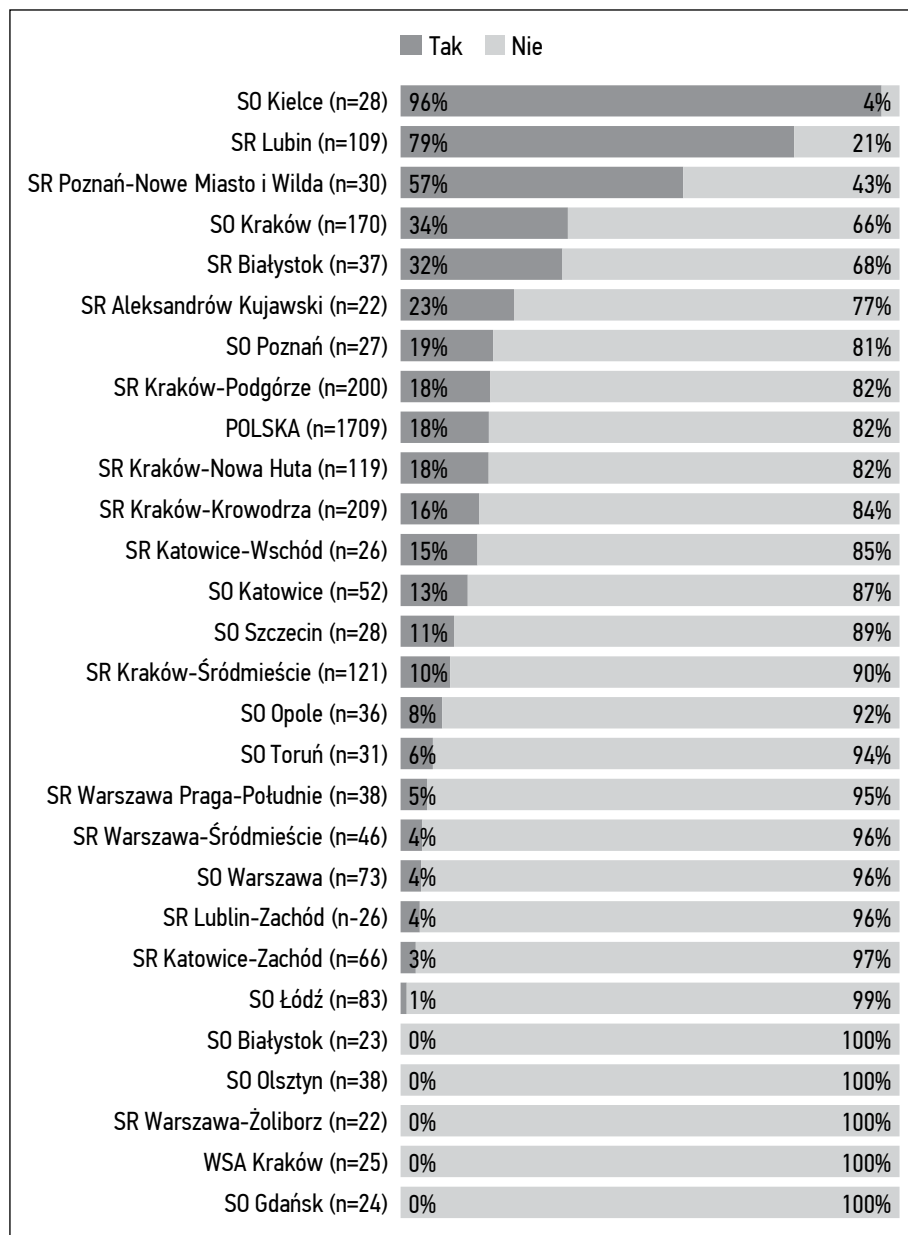
Wykres 8: Liczba obserwacji według wydziałów sądów (n=2825)

Wykres 9: Czy sędzia wiedział, że jesteś obserwatorem Fundacji Court Watch Polska? (n=2511)

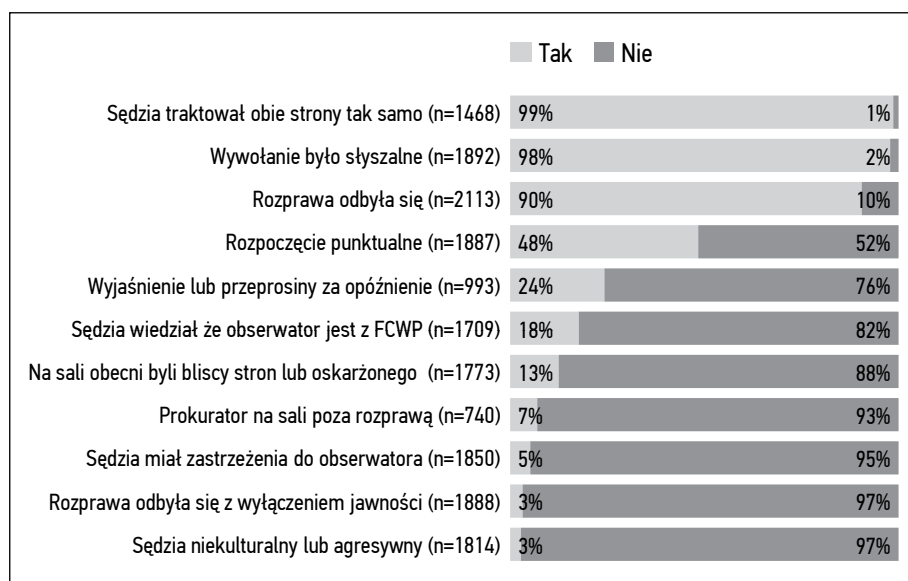

Wykres 10: Czy sędzia wiedział, że jesteś obserwatorem Fundacji Court Watch Polska? (sądy)

Poniżej prezentujemy zbiorcze zestawienie proporcji odpowiedzi na wybrane pytania kwestionariusza obserwacji rozpraw z tych 27 sądów, z których dysponujemy co najmniej 25 obserwacjami posiedzeń.

Wykres 11: Średnie proporcje odpowiedzi „Tak” i „Nie” na wybrane pytania w sądach, gdzie przeprowadzono min. 25 obserwacji posiedzeń

Wyniki tegorocznej edycji *Obywatelskiego Monitoringu Sądów* są bardzo zbliżone do tych z roku ubiegłego. Warto podkreślić, że pod wieloma względami obraz pracy sędziów i sądów wypada znacznie bardziej korzystnie, niż można by sądzić na podstawie doniesień medialnych czy nawet badań opinii publicznej. Choć podobnie jak w latach ubiegłych obserwatorzy odnotowali tylko sporadyczne (w przypadku 3% monitorowanych posiedzeń) przypadki niekulturalnego traktowania uczestników przez sędziów bądź stronniczości (1% obserwacji), nie udało się jeszcze ograniczyć skali tych zjawisk. Niestety, badanie nie wykazuje poprawy w zakresie punktualności rozpoczęcia rozpraw. Problem opóźnień nadal pozostaje jednym z najczęściej zgłaszanych przez wolontariuszy (jak i obywateli w sondażach). Podobnie, nadal nieczęsto można spotkać się z przeprosinami za konieczność – niekiedy długiego – oczekiwania na swoją rozprawę lub też wyjaśnienie przyczyn takiego opóźnienia.

Kluczową zmianę odnotowaliśmy w kwestii obecności prokuratorów i pełnomocników w salach rozpraw pod nieobecność pozostałych uczestników posiedzenia. Fakt uprzywilejowanego dostępu tych osób do sędziego był sygnalizowany przez strony i obserwatorów jako czynnik, który może mieć negatywny wpływ na przekonanie stron (zwłaszcza oskarżonych) o bezstronności sędziego. W tych sądach, które na przestrzeni ostatnich kilku lat były monitorowane najbar-

dziej intensywnie, odsetek posiedzeń w sprawach karnych, w których (najczęściej) prokurator wchodził na salę rozpraw przed pozostałymi, przebywał w niej wraz z sędzią podczas przerwy lub pozostawał po zakończeniu rozpraw, stale spadał. W omawianym cyklu obserwacji spadek był ponownie znaczący. O ile przypadki uprzywilejowanego dostępu prokuratorów do sal sądowych zanotowaliśmy w ubiegłym cyklu w odniesieniu do 11% posiedzeń w sprawach karnych, w tym roku miały one miejsce zaledwie w odniesieniu do 7% z nich. Choć takie sytuacje nie muszą wcale wskazywać na jakies nieprawidłowości, uważamy, że ich całkowita eliminacja przyczyni się do zwiększenia zaufania do sądu.

ORGANIZACJA PRACY

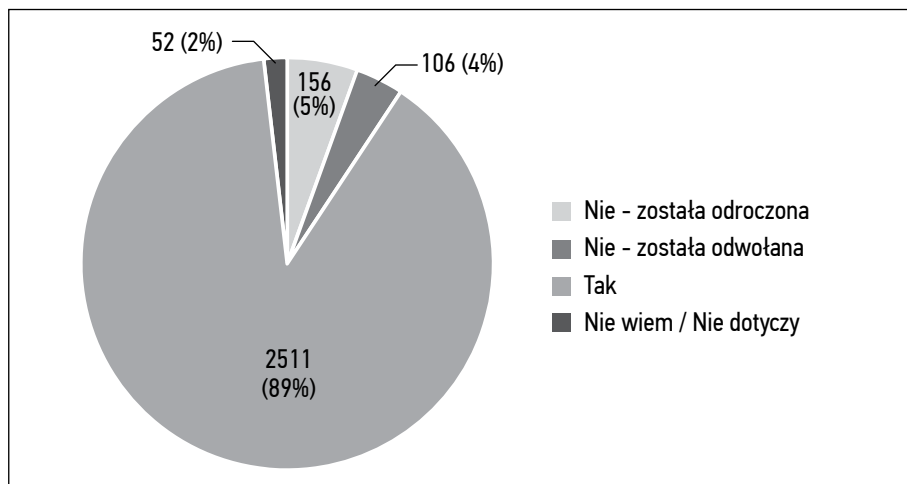
Sprawność organizacyjna działania instytucji administracji publicznej stanowić może jeden z podstawowych elementów jej oceny w oczach interesantów. Niepunktualność rozpoczęcia rozprawy czy brak informacji o jej odwołaniu lub odroczeniu przed wejściem na salę sądową może wywrzeć na uczestnikach postępowania złe wrażenie, a nawet spowodować, że poczują się oni ignorowani przez instytucję. Wolontariusze Fundacji w ramach prowadzonych przez siebie obserwacji zwracają uwagę na podstawowe zagadnienia dotyczące organizacji pracy sądów, w tym na częstość odwoływania rozpraw, punktualność ich rozpoczęcia, a także dbałość o komunikację pomiędzy pracownikami sądu a oczekującymi na posiedzenie.

ODWOŁYWANIE ROZPRAW I POSIEDZEŃ

Wolontariusze Fundacji Court Watch Polska odwiedzają rozprawy, na które zaproszeni zostali przez strony za pośrednictwem serwisu *Wokanda Obywatelska*⁴, wybrane losowo lub na podstawie ogólnodostępnych informacji (np. zamieszczonych na wokandzie danego sądu/wydziału). Jednak nie wszystkie rozprawy (posiedzenia), na jakie mają zamiar trafić obserwatorzy, w rzeczywistości się odbywają. Część z nich zostaje odroczone lub odwołane, jak miało to miejsce w przypadku odpowiednio 5% i 4% wszystkich podjętych w tym cyklu prób obserwacji.

4 *Wokanda Obywatelska* (www.wokandaobywatelska.pl) jest internetową platformą wymiany informacji nt. planowanych rozpraw i posiedzeń sądowych, prowadzoną przez Fundację Court Watch Polska. Umożliwia obywatelom zapraszanie publiczności na własne rozprawy, zwłaszcza w przypadku obaw związanych z prawidłowym przebiegiem postępowania.

Wykres 12: Czy rozprawa umieszczona na wokandzie odbyła się? (n=2825)

W przypadku 52 obserwacji (ok. 2% wszystkich) wolontariusze nie byli w stanie jednoznacznie stwierdzić, czy interesująca ich rozprawa w rzeczywistości odbyła się. W przypadku rzeczonych spraw miewali trudności z uzyskaniem informacji od pracowników sądu, a ogólnodostępne ogłoszenia i adnotacje na wokandzie wydawały się być nieaktualne. Poniżej przedstawiamy kilka uwag obserwatorów w tym zakresie:

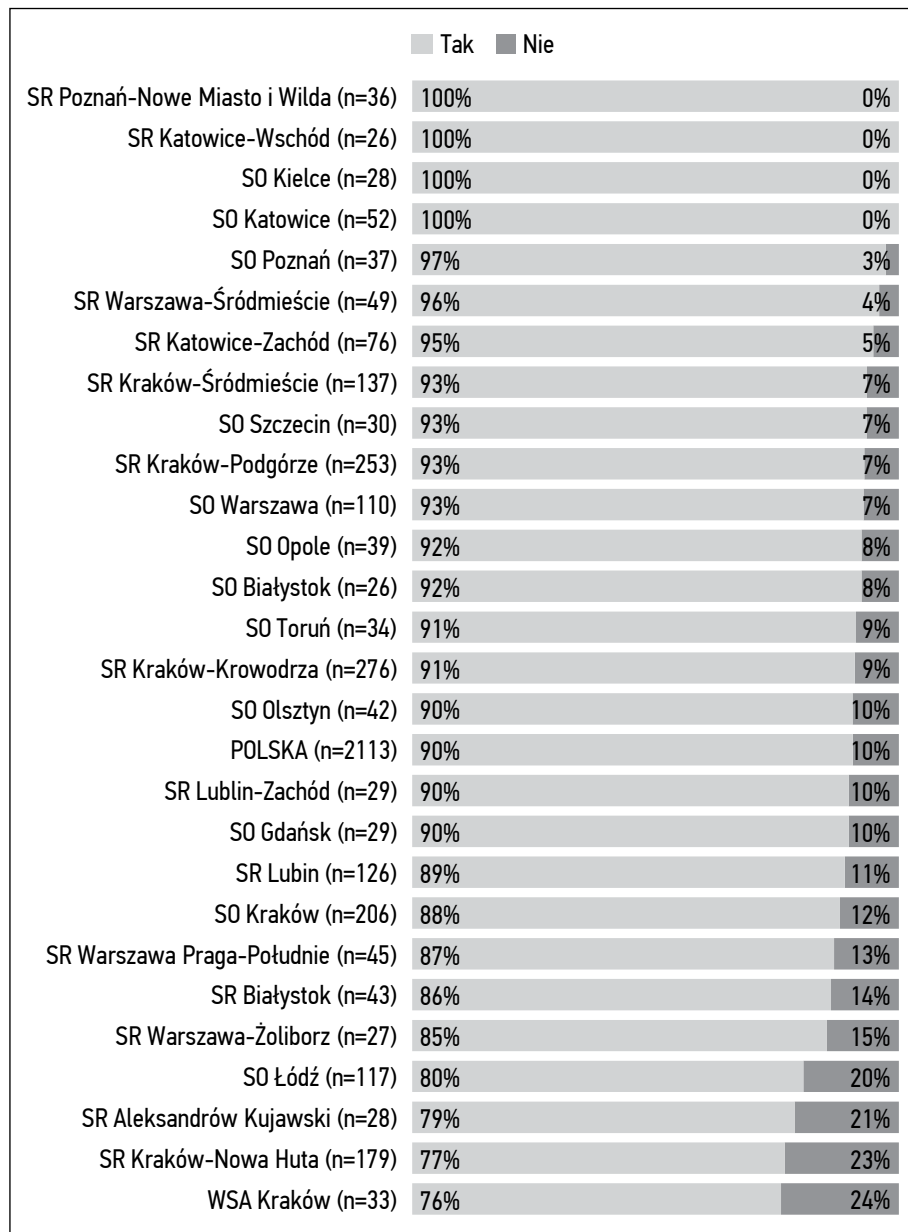
Między e-wokandą na stronie internetowej a wokandą papierową w sądzie widnieją rozbieżności. W internecie ta sprawa tego dnia jest, natomiast w gablocie sądu (i na drzwiach sali) tej rozprawy nie ma. W sekretariacie odmówiono mi udzielenia jakiegokolwiek informacji (...). Nie odpowiedziano mi również na pytanie o termin najbliższej rozprawy, przedmiot sprawy bądź nazwisko sędziego przewodniczącego. Sekretariat odmówił, argumentując że te dane są dostępne wyłącznie dla stron sprawy.

SR Siedlce, Wydz. II Karny, 29.09.2016

O godzinie 13:08 na salę został wezwany prokurator. Spytałem, czy chodzi o sprawę z godz. 13:00. Odparł że nie i chodzi o wcześniejszą sprawę umieszczoną na wokandzie. Postanowiłem poczekać. Po ogłoszeniu wyroku sędziego, który miał orzekać w ww. sprawie wraz z drugim sędzią opuścił salę rozpraw. Kolejna rozprawa odbyła się o godzinie 13:30, tym razem bez żadnych wątpliwości.

SO Opole, Wydz. VII Karny Odwoławczy, 14.03.2017

Wykres 13: Czy rozprawa (posiedzenie) umieszczona/e na wokandzie odbyła/o się? (sądy)

W sądzie nastąpiło małe zamieszanie z miejscem odbycia się posiedzenia. Najpierw miała to być sala numer 5, ale okazało się, że sprawy z tej sali przeniesione są do sali numer 15. Czekając na korytarzu, już długo po planowanej godzinie rozpoczęcia posiedzenia,

zauważyłem – jak się okazało – wchodzącą pośpiesznie do sali panią pełnomocnik, która została skierowana do sali nr 5, gdzie się oboje udaliśmy. Tam otrzymaliśmy informację o tym, że kolejne posiedzenie odbędzie się w sierpniu. Nie jestem w stanie stwierdzić czy posiedzenie się odbyło oraz czy miało miejsce jego wywołanie – nie byłem tego świadkiem.

SO Warszawa,

Wydz. XIV Ubezpieczeń Społecznych, 29.06.2017

W przypadku sądów, w których wolontariusze Fundacji pojawili się przynajmniej dwadzieścia pięć razy, zdecydowana większość rozpraw (średnio ok. 90%) odbyła się zgodnie z informacją zawartą na wokandzie. Najwięcej rozpraw zostało odwołanych lub odroczone w Wojewódzkim Sądzie Administracyjnym w Krakowie (24%), Sądzie Rejonowym Kraków-Nowa Huta (23%) i Sądzie Rejonowym w Aleksandrowie Kujawskim (21%).

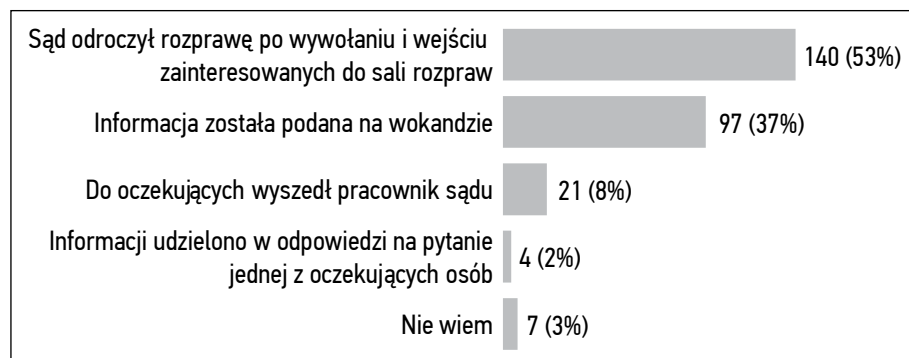
FORMA POINFORMOWANIA O ODWOŁANIU LUB ODROCZENIU ROZPRAWY (POSIEDZENIA)

Odwołanie lub odroczenie rozprawy bywa niekiedy koniecznością, a spowodowane może być czynnikami niezależnymi zarówno od sądu, jak i poszczególnych uczestników postępowania. Informacje o zaistnieniu okoliczności uniemożliwiających rozpoczęcie posiedzenia docierają niekiedy do sądu z odpowiednim wyprzedzeniem. W wielu przypadkach spływają one jednak w ostatniej chwili, spotykając sędziów i zainteresowanych już pod salą rozpraw. W każdym wypadku pracownicy sądu powinni jednak podjąć wszelkie możliwe kroki, by wszyscy zainteresowani mogli uzyskać informację na temat odwołania/odroczenia posiedzenia. Nawet jeśli strony postępowania zostały poinformowane o sytuacji z odpowiednim wyprzedzeniem (np. drogą pocztową lub telefonicznie), to na rozprawę oczekiwać może publiczność, składająca się chociażby z przedstawicieli regionalnej prasy czy zainteresowanych rozpoznawaną materią członków społeczności lokalnej.

W większości analizowanych przypadków (53%) rozprawa została odroczone po jej wywołaniu i wejściu zainteresowanych na salę rozpraw (działo się to często w związku z niespodziewanym niestawieniem stron). Obserwatorzy spotykali się również ze stosowną informacją zamieszczoną wcześniej na wokandzie (średnio w przypadku jednej na trzy odwołane rozprawy). W przypadku 21 obserwacji do oczekujących na korytarzu wyszedł pracownik sądu i poinformował

ich o zmianie na wokandzie. W trakcie tegorocznej edycji monitoringu sporadycznie zdarzało się, by oczekujący pozostawieni zostali sami sobie. Jedynie w przypadku 3 obserwacji⁵ wolontariusze twierdzili, że informacja o odwołaniu rozprawy udzielona została dopiero na prośbę zainteresowanych.

Wykres 14: Jaka była forma poinformowania o odwołaniu lub odroczeniu rozprawy (posiedzenia)? (n=262)⁶

Choć, jak wynika z powyższych danych, dostęp do informacji w omawianym zakresie nie stanowi większego problemu, to obserwatorzy w niektórych przypadkach sygnalizowali, że lakoniczny komunikat o wyłącznie odwołaniu rozprawy może nie wystarczać, by uczestnicy postępowania mieli jasność, co się dzieje i co mają robić. W niektórych sądach zdaje się obowiązywać praktyka rozszerzania ogłoszeń o podanie miejsca, w którym uzyskać można więcej informacji lub formy, w jakiej zainteresowani powiadomieni zostaną o wyznaczeniu nowego terminu. Uznajemy to za *dobrą praktykę*.

Pani, która była pracownikiem sądu, około godziny 8:35 podeszła pod salę, w której miała odbyć się rozprawa i poinformowała oczekujących, że cała wokanda dotycząca sali D-149 na dzień 04-07-2016 została odwołana, a osoby które potrzebują uzyskać więcej informacji, np. na kiedy zostały przeniesione zaplanowane rozprawy, zaprasza do pokoju D-109. Taką samą informację zapisała na wokandzie dla kolejnych osób, które będą przybywać na kolejne rozprawy.

SR Kraków-Krowodrza, Wydz. II Karny, 2016.07.04

⁵ Informacja udzielona została na pytanie oczekujących w przypadku w sumie 4 rozpraw. W jednej z nich komunikat zamieszczony był jednocześnie na wokandzie.

⁶ Pytanie wielokrotnego wyboru, procenty nie sumują się do 100.

Informacja o odwołaniu sprawy z wokandy została dopisana: „odwołanie z powodu zwolnienia lekarskiego sędzi (...)”. Nie podano jednak gdzie można uzyskać informacje dotyczące nowego terminu itp.

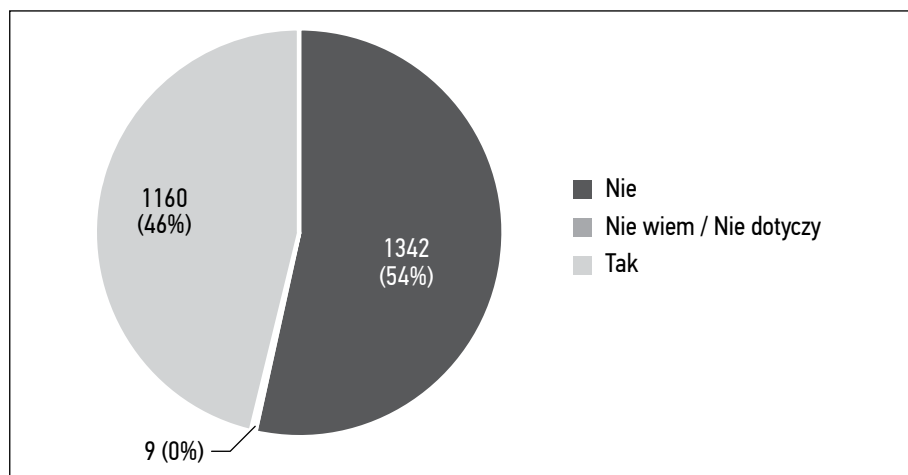
SR Kraków, Wydz. VI Karny, 2016.07.11

PUNKTUALNOŚĆ ROZPOCZĘCIA ROZPRAWY

Niepunktualność utożsamiana może być z brakiem zorganizowania, problemami w zakresie planowania czy brakiem profesjonalizmu. Opóźnienia traktować można także jako wyraz braku szacunku wobec czekających, co szczególnie istotne jest w kontekście dążenia do podmiotowego traktowania obywateli w instytucjach publicznych (także, a może i w szczególności w sądach). Nie należy zapominać również, że wezwanie do stawienia się przed oblicze sądu może być wydarzeniem niezwykle stresującym (i to bez względu na przedmiot sprawy czy charakter w jakim występować ma wezwany), a każda minuta więcej spędzona pod drzwiami sali rozpraw może tylko zwiększać niepokój oczekujących. Z tego względu ocena punktualności stanowi istotny element kwestionariusza obserwacji.

Jak wynika z relacji obserwatorów, niezmiennie są oni świadkami opóźnień rozpraw sądowych. W omawianym cyklu monitoringu ponad połowa (ok. 53%) wszystkich poddanych obserwacji rozpraw i posiedzeń rozpoczęła się z opóźnieniem, które w skrajnych przypadkach sięgało nawet powyżej dwóch godzin.

Wykres 15: Czy rozpoczęcie było punktualne? (n=2511)

Średnie notowane przez wolontariuszy opóźnienie dla wszystkich rozpoczętych niepunktualnie rozpraw wynosi około 15 minut. Podobna wartość pojawiała się w podsumowaniu wyników *Obywatelskiego Monitoringu Sądów* w latach poprzednich, przez co można stwierdzić, że obecność i skala tego problemu zasadniczo pozostaje bez zmian. Choć więcej niż połowa sygnalizowanych opóźnień nie przekroczyła 10 minut, to najdłuższy czas oczekiwania na rozpoczęcie rozprawy wyniósł 145 minut (2017-07-11, Sąd Okręgowy w Gorzowie Wielkopolskim, IV Wydział Karny). Spośród sądów, w których przeprowadzono przynajmniej 25 obserwacji, niechlubny przykład stanowią Sąd Rejonowy Poznań-Nowe Miasto i Wilda oraz Sąd Okręgowy w Gdańsku, gdzie jedynie średnio jedna na pięć rozpraw rozpoczęła się o czasie.

Część obserwatorów odnotowywała nawet niewielkie opóźnienia, wynoszące od jednej do kilku minut. Oczywiście nawet najmniejsze opóźnienie może stanowić niedogodność, a także być źródłem dodatkowego stresu w oczekiwaniu np. na przesłuchanie czy wysłuchanie wyroku we własnej sprawie. Ze względu na to, że część osób oczekujących pod salą rozpraw może denerwować się, gdy ich rozprawa nie została jeszcze wywołana minutę po planowej godzinie rozpoczęcia, to unikać powinno się nawet najmniejszych opóźnień. Należy jednak mieć na uwadze, że niektóre rozprawy – podejrzewane o bycie niepunktualnymi – odbywają się w rzeczywistości o czasie, a winą za „opóźnienie” można obarczyć „spieszące się” zegarki czekających na wywołanie rozprawy. Także analiza bazy danych *Obywatelskiego Monitoringu Sądów* każe przypuszczać, że obserwatorzy, oceniając punktualność pracy sądów, korzystając mogą z inaczej ustawionych zegarków, ponieważ nieraz wskazywana przez nich liczba minut opóźnienia tej samej rozprawy różni się nieco w stosunku do tej zanotowanej przez innego wolontariusza.

Wykluczenie ze zbioru danych opóźnień liczących do 5 minut (wartość wybrana arbitralnie) zwiększa liczbę „punktualnych” rozpraw do około 60%. W wariancie tym wielkość średniego opóźnienia wynosi ok. 18 minut (zmianie ulega także wartość środkowa z 10 do 14 minut).

Wykres 16: Czy rozpoczęcie było punktualne? (sądy)

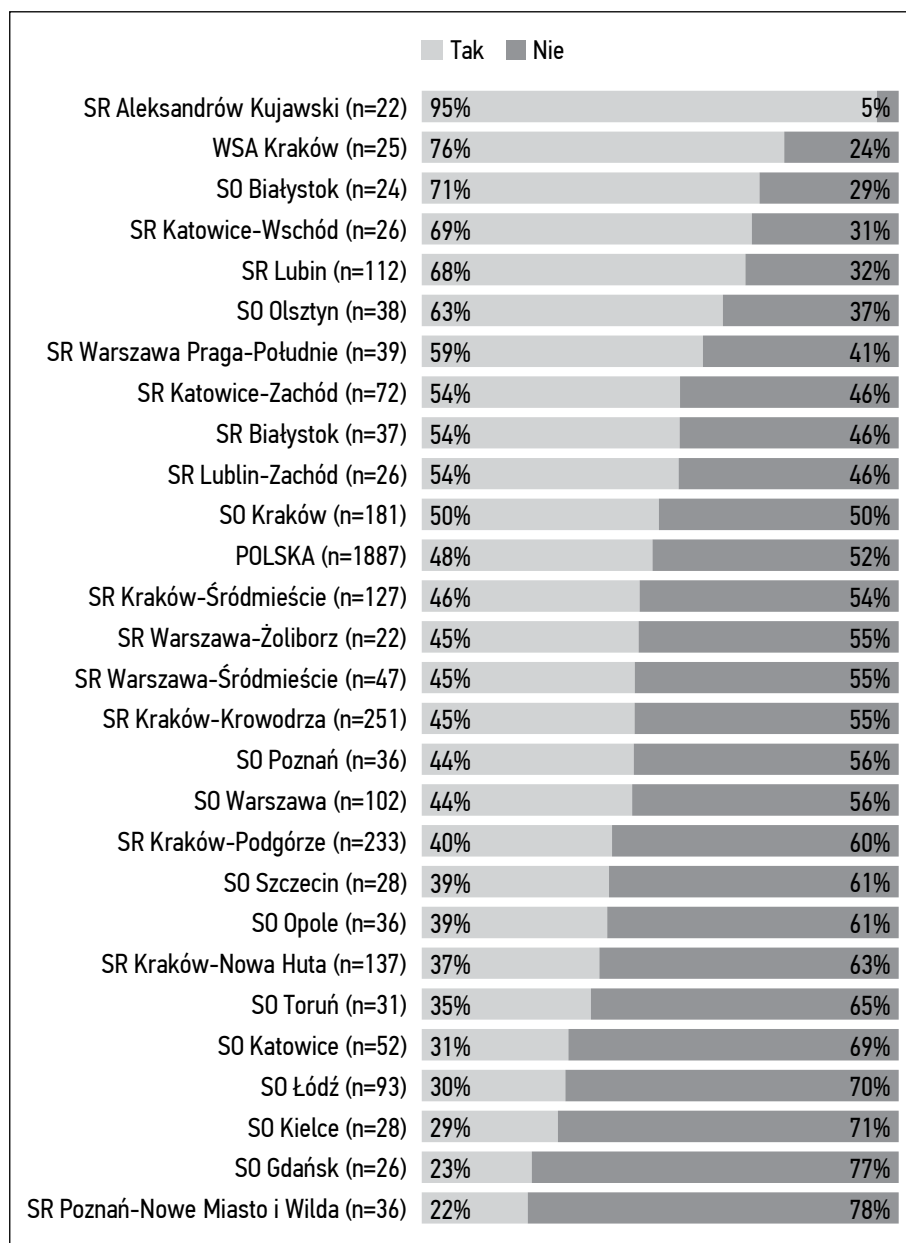
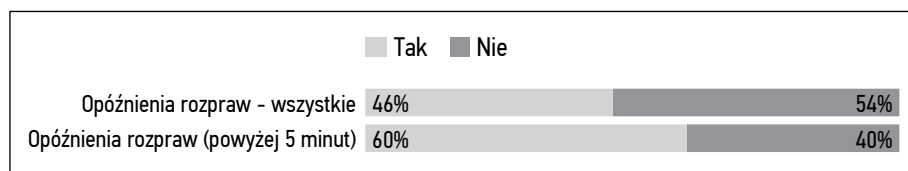

Tabela 1: Porównanie statystyk opóźnień rozpoczęcia rozprawy

wszystkie opóźnienia		powyżej 5 minut opóźnienia	
N	1342	N	995
Średnia	ok. 14 min.	Średnia	ok. 18 min.
Mediana	10 min.	Mediana	14 min.
Dominanta	5 min.	Dominanta	10 min.
Minimum	1 min.	Minimum	6 min.
Maksimum	145 min.	Maksimum	145 min.

Wykres 17: Czy rozpoczęcie było punktualne?

Opisane poniżej analizy dotyczące powodu opóźnień i wyjaśniania ich przyczyny uczestnikom postępowania uwzględniają wszystkie rozprawy, które wskazane zostały przez obserwatorów jako niepunktualnie rozpoczęte.

WYJAŚNIANIE PRZYCZYNY OPÓŹNIEŃ

Liczące kilka minut opóźnienia mogą pozostać niezauważone, dlatego należy szczególnie wyróżnić sędziów, którzy przepraszają czekających na rozprawę uczestników postępowania i publiczność za nawet najmniejsze z nich lub też wyjaśniają przyczynę opóźnienia. Jak wynika z relacji obserwatorów, zdarzało się im usłyszeć przeprosiny nawet za opóźnienia wielkości 3-4 minut (wraz z powodem ich zaistnienia). Taka profesjonalna postawa sędziego przyczynia się do budowania pozytywnego wizerunku sądu jako instytucji dobrze zorganizowanej i traktującej interesantów z szacunkiem.

Sędzia przeprosiła za chwilowe opóźnienie, wyjaśniając że potrzebowała przygotować odpowiednie dokumenty, co się trochę przedłużyło.

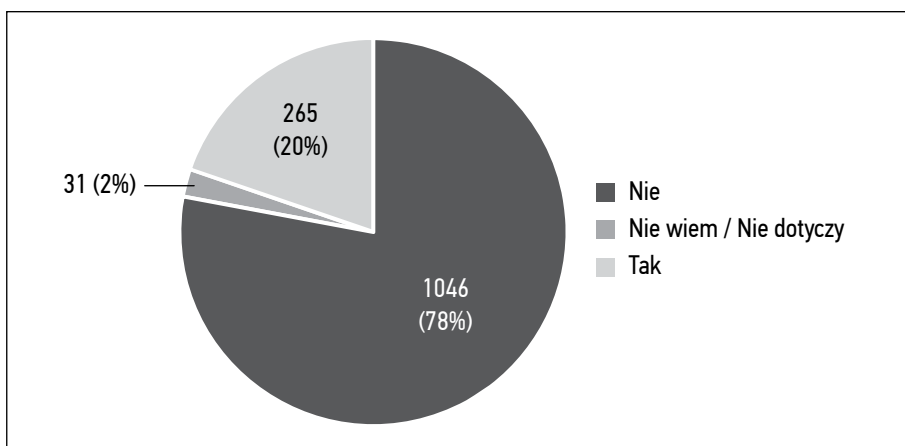
Sędzia Grażyna Pawela-Gawor, SO Kraków, Wydz. IV Karny,
2016.07.15, (rozprawa opóźniona o 4 minuty)

Sędzia na wstępie powiedział: „przepraszam Państwa za drobne opóźnienie”.

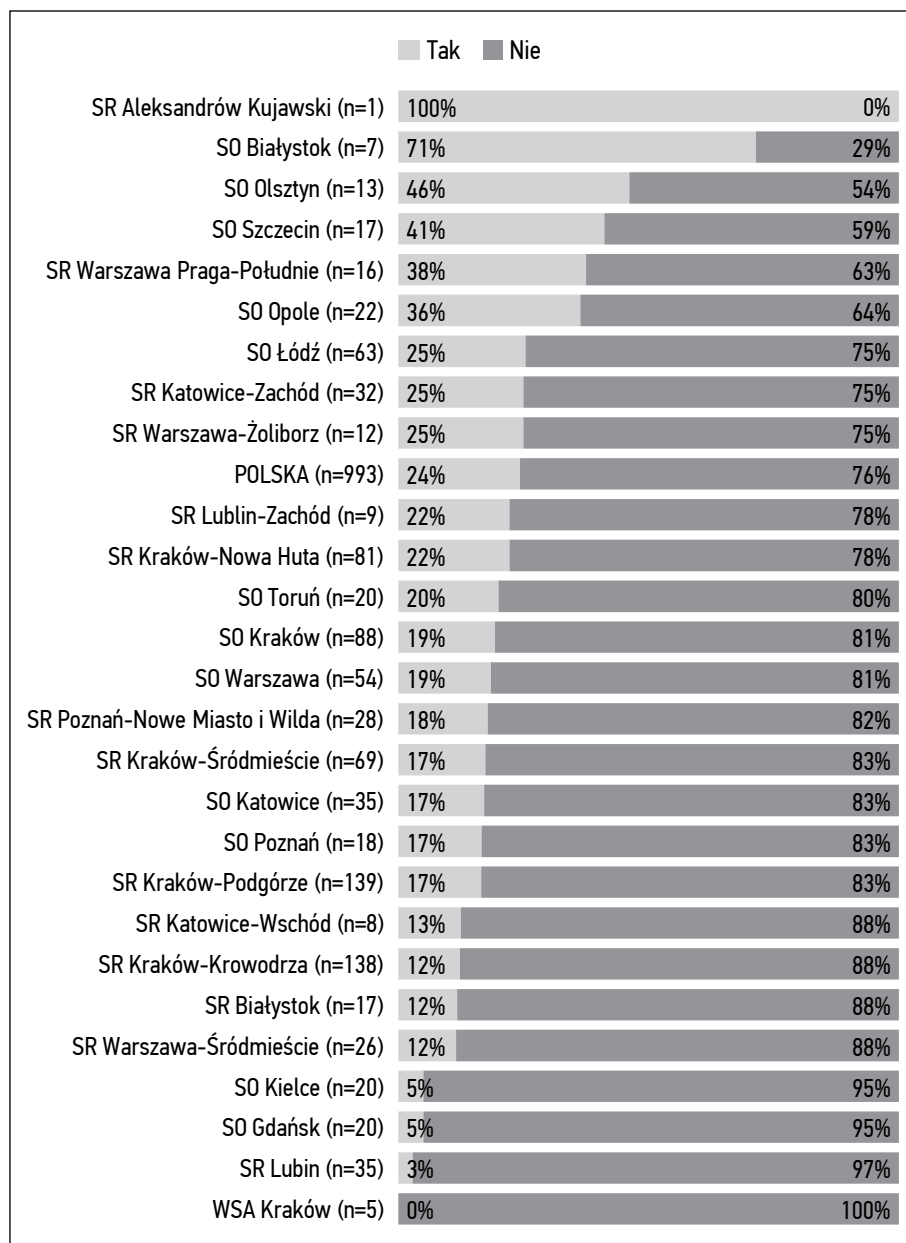
Sędzia Robert Mietelski, SO Opole, Wydz. III Karny,
2017.03.29 (rozprawa opóźniona o 3 minuty)

Niestety – co dostrzegalne było również we wcześniejszych edycjach monitoringu – w przypadku większości opóźnionych rozpraw oczekujący na ogół nie doczekują się ani przeprosin, ani wytłumaczenia zaistniałej sytuacji. Jak wynika z relacji wolontariuszy, jedynie w przypadku średnio jednej na pięć niepunktualnie rozpoczętych rozpraw sędzia lub pracownik sądu (np. protokolant) prosili strony i publiczność o wyrozumiałość. Za szczególnie niepokojące należy uznać natomiast relacje obserwatorów twierdzących, że część rozpraw opóźnionych o ponad godzinę w stosunku do planowanego czasu nie rozpoczęła się od jakiegokolwiek wyjaśnienia (jak np. w przypadku rozpraw z dnia 2017.07.13 w Sądzie Okręgowym w Gorzowie Wielkopolskim [Wydział Penitencjarny] czy rozprawy z dnia 2017.03.24 w Sądzie Rejonowym Warszawa-Śródmieście [Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych]).

Wykres 18: Jeśli rozpoczęcie było niepunktualnie, czy ktoś wyjaśnił/przeprosił? (n=1342)

Wykres 19: Jeśli rozpoczęcie było niepunktualnie, czy ktoś wyjaśnił/przeprószył? (sądy)

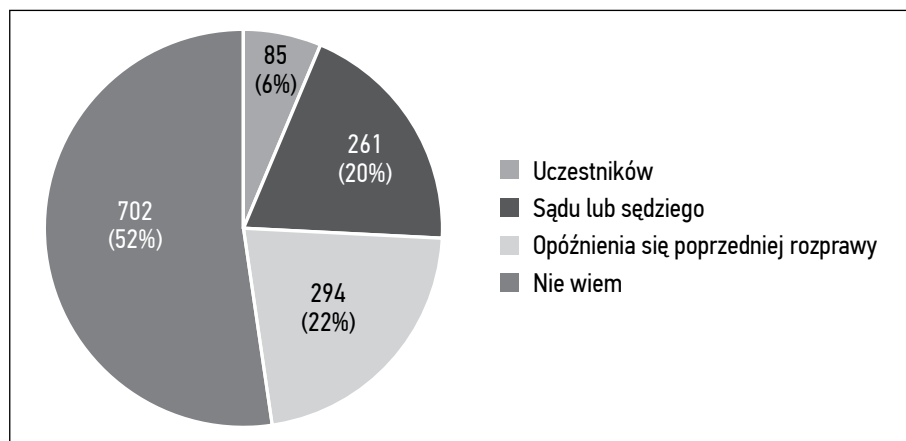
POWODY OPÓZNIENÍ

W wypadku opóźnienia rozpoczęcia rozprawy obserwatorzy proszeni są o próbę oceny powodu zaistniałej sytuacji. Czasem przyczyna ta jest im podawana przez sędziów lub innych pracowników sądu,

a niekiedy informację tę czerpać muszą z innych źródeł (np. od pozostałych oczekujących pod salą osób). Niestety, w większości przypadków nie są w stanie sami poprawnie zidentyfikować przyczyny problemu (co związane może być w dużym stopniu z tym, że pracownicy sądów wydają się niechętnie informować oczekujących o szczegółach tego rodzaju kwestii). Ponad połowa obserwatorów proszonych o próbę określenia z czyjej winy doszło do opóźnienia twierdziła, że nie posiada na ten temat żadnych informacji.

Spośród obserwacji, w trakcie których udało się wolontariuszom ocenić powód niepunktualnego rozpoczęcia danej rozprawy, najczęściej wymienianym z nich było późniejsze niż planowane zakończenie wcześniejszego posiedzenia. Czas potrzebny na np. przesłuchanie określonej liczby świadków musi zostać oszacowany przez sędziego. Czasem szacunki te bywają celne, a czasem rzeczywisty czas potrzebny na rzetelne rozpatrzenie sprawy znacznie przekracza założone ramy. Należy podkreślić jednak, że tego rodzaju okoliczności nie powinny stanowić powodu dla przerywania zeznań przesłuchiwanym w pół słowa czy pospieszania osób je składających. Jak jednak wynika z obserwacji wolontariuszy Fundacji, części generujących opóźnienia sytuacji z całą pewnością można było uniknąć – szczególnie tych, które zdawały się wynikać z niedopatrzeń w organizacji pracy instytucji czy samych sędziów.

Wykres 20: Opóźnienie nastąpiło z winy (n=1342)

Zdaniem wolontariuszy odpowiedzialnością za opóźnienie rozpoczęcia rozprawy należało w niemal 1/5 przypadków obarczyć sąd lub rozpatrującego sprawę sędziego (sędziów). Wolontariusze zwracali uwagę m. in. na sytuacje, w których sędziowie po planowym czasie rozpoczęcia posiedzenia przechadzali się spokojnie po korytarzu czy też ewidentnie spóźnieni pojawili się w pracy:

Sędzia przyszła później do sali rozpraw, chociaż była już w sądzie i chodziła po piętrze (widziałam ją na korytarzu).

SR Kraków-Podgórze, Wydz. III Rodzinny i Nieletnich,
2017.06.27 (rozprawa opóźniona 20 minut)

Problemem, który szczególnie przykuwa uwagę, jest kwestia błędów w zakresie organizacji pracy sądu. W kilku przypadkach wolontariuszom udało się ustalić, że przyczyną niepunktualności było jednoczesne zaplanowanie dwóch rozpraw prowadzonych przez tego samego sędziego. Przypadek taki miał miejsce m.in. w Sądzie Rejonowym w Białymstoku i Sądzie Rejonowym w Głogowie. Choć sytuacja taka może być wynikiem ewidentnego błędu i przeoczenia, to sugerować może także poważniejszy problem, związany z nadmiernym obciążeniem poszczególnych sądów i wydziałów.

Dla Sędzi zaplanowano 2 rozprawy o jednej godzinie i nie miała fizycznej możliwości rozpatrzenia ich o czasie.

SR Białystok, Wydział IV Rodzinny i Nieletnich, 2016.08.24

W sekretariacie zaplanowano obie rozprawy na godz. 10:00, a na wokandzie była wpisana godzina 9:00. Rozprawa odbyła się o 10:00.

SR Głogów, Wydz. II Karny, 2016.07.07

Choć problem niepunktualnego rozpoczynania się rozpraw sądowych analizowany jest przede wszystkim ze względu na opóźnienia, to w trakcie bieżącego cyklu obserwacji jeden z wolontariuszy brał udział w posiedzeniu wywołanym dużo przed czasem. Wcześniejsze rozpoczęcie rozprawy może pozwolić na poświęcenie większej uwagi rozpatrywanej materii. Z drugiej strony uniemożliwia zainteresowanym osobom – przychodzącym do sądu o wyznaczonym czasie – wzięcie udziału w posiedzeniu w charakterze publiczności.

Rozprawa odbyła się wcześniej, niż było to zaplanowane. Korzystając z wcześniejszego niż planowane zakończenia poprzedniej rozprawy powstała luka między sprawami. Adwokat strony zwrócił się do Sądu z pytaniem, czy jest możliwość wcześniejszego odbycia się rozprawy. Motyw jaki podał, nie został przedstawiony publiczności, natomiast był znany stronom. Na podstawie zgodnej decyzji oraz zgody sądu rozprawa odbyła się wcześniej niż planowano o około 15 minut. Czas w ten sposób zyskany został przeznaczony na szersze

przedstawienie okoliczności sprawy i wyjaśnienie wątpliwości, które pojawiły się w toku rozprawy.

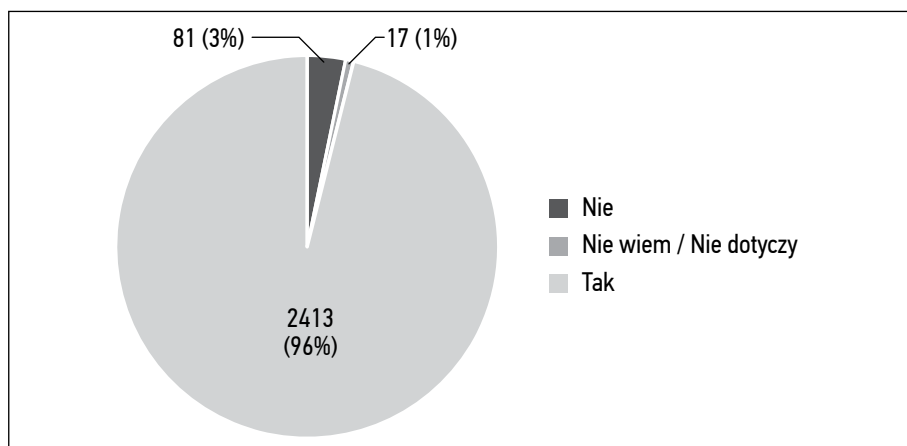
WSA Kraków, Wydz. I Orzecznicy, 2016.08.24

SŁYSZALNOŚĆ WYWOŁANIA ROZPRAWY

Jawna rozprawa sądowa może być rozpatrywana w obecności publiczności. By wziąć udział w interesującym posiedzeniu należy przede wszystkim móc dotrzeć do informacji o jego rozpoczęciu, co ułatwiać powinna aktualna papierowa lub elektroniczna wokanda, a także czytelny sposób wywoływania kolejnych rozpraw przez pracowników sądu.

Jak wynika z relacji wolontariuszy, w większości obserwacji nie mieli oni zastrzeżeń co do słyszalności wywoływania rozprawy. Niemniej, w przypadku kilkudziesięciu z nich zgłaszali oni problemy zarówno z głośnością, jak i zrozumiałością komunikatu (np. w sytuacji gdy rozprawa wywoływana była za pośrednictwem urządzenia nagłaśniającego lub równocześnie z innym posiedzeniem).

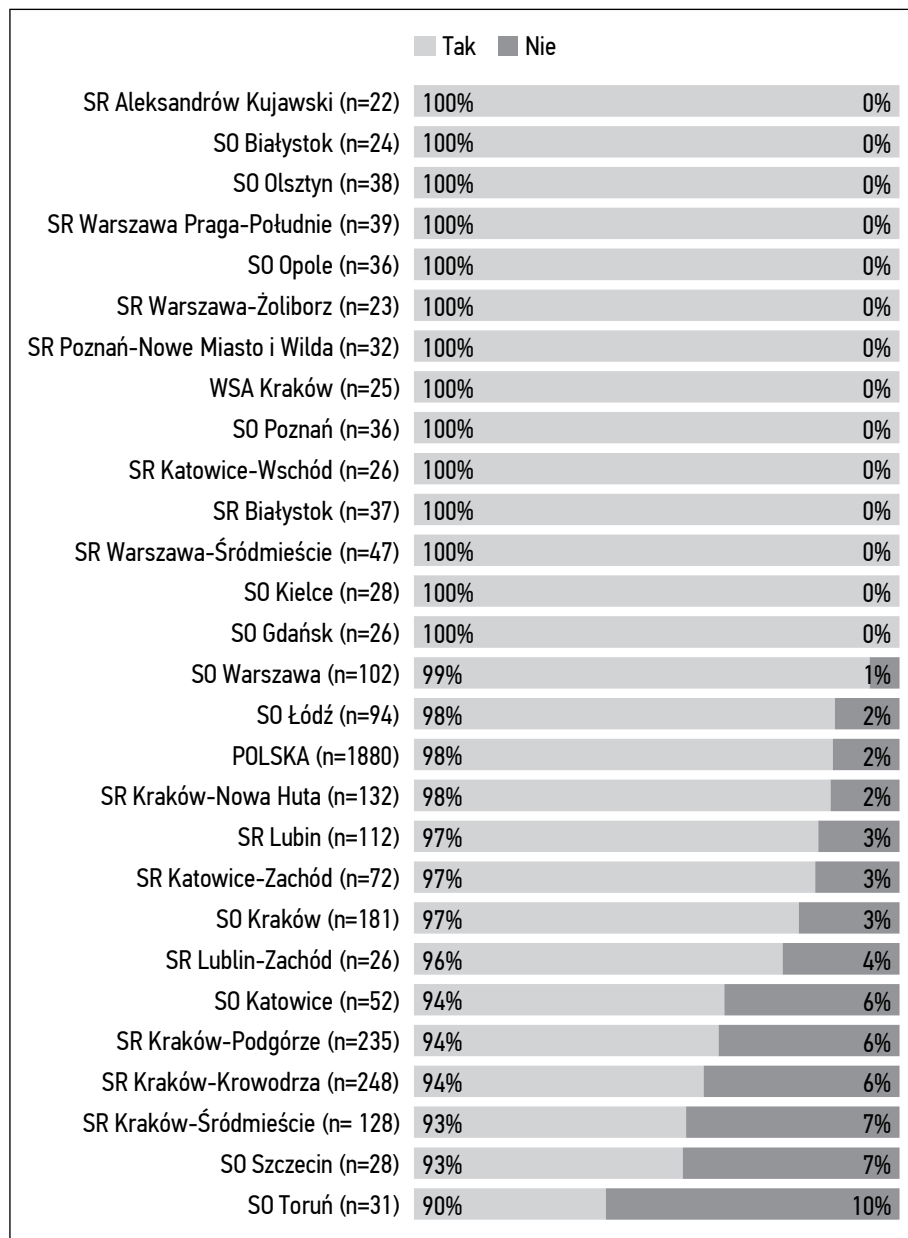
Wykres 21: Czy wywołanie rozprawy/posiedzenia było słyszalne na holu? (n=2511)

Wywołanie posiedzenia było bardzo słabo słyszalne na holu. Pani wywołała posiedzenie bardzo szybko i od razu chciała zamknąć drzwi. Kiedy zapytałam, czy mogę wejść w charakterze publiczności, usłyszałam, że to posiedzenie i tak odbędzie się szybko i będzie mało ciekawe dla mnie jako dla obserwatora.

SR Kraków-Podgórze, Wydz. II Karny, 2016-08-03

Wykres 22: Czy wywołanie rozprawy/posiedzenia było słyszalne na holu? (sądy)

*Wywołanie rozprawy było niezrozumiałe. Słyszalne w holu, jednak tak niewyraźne, że **zupełnie nie dało się zrozumieć** słów wskazujących o jaką rozprawę chodzi. Przez to zarówno ja, jak i pozostali wolontariusze nie weszli na wcześniejszą rozprawę, którą chcieli-*

śmy obserwować (w związku z zaproszeniem zamieszczonym na „Wokandzie Obywatelskiej” przez stronę). W przypadku rozprawy I Ns 281/16, którą obserwowałam, wywołanie było również **niezrozumiałe, również dla stron**, jednak kiedy po wywołaniu nikt nie wszedł, z sali wyszła pani protokolantka i powtórzyła wezwanie.

SO Katowice, Wydz. I Cywilny, 2016.11.22

Podczas wywoływania rozprawy na holu w tym samym czasie była wywoływana inna rozprawa. Dwie na raz, dlatego nie było słyhać o jakie rozprawy chodzi.

SR Kraków-Podgórze, Wydz. XII Cywilny, 2016.11.28

PRZESTRZEGANIE ZASADY JAWNOŚCI

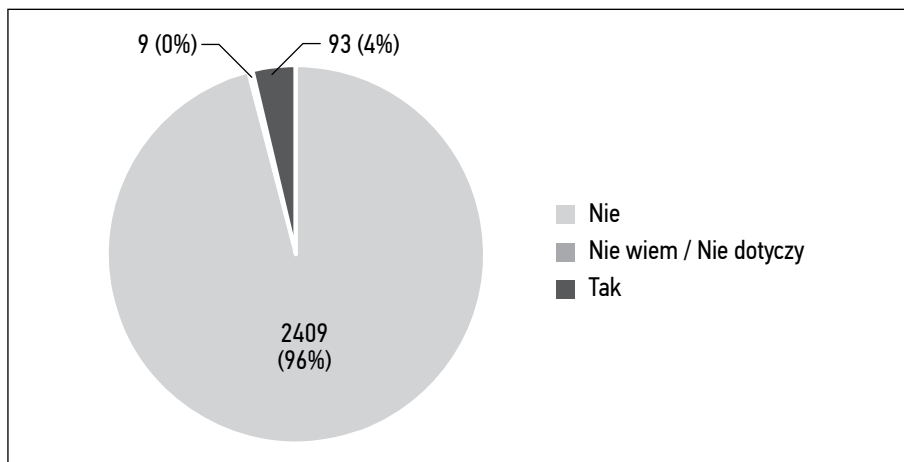
Zasada jawności postępowania sądowego stanowi jedną z najważniejszych zasad procesowych, gwarantujących rzetelność prowadzenia sprawy. Jest jednym z narzędzi kontroli nad niezależnym sądownictwem, umożliwiającym istnienie takich inicjatyw jak chociażby *Obywatelski Monitoring Sądów*. Wyniki opisane w poniższej części opracowania wydawać się mogą uspokajające, to każdy sygnał dotyczący łamania owej zasady należy traktować z wielką powagą.

Jak określa ustawodawca, jawność rozprawy lub posiedzenia może być wyłączona jedynie w szczególnych okolicznościach, przez które rozumieć należy „moralność, bezpieczeństwo państwa i porządek publiczny” oraz „ochronę życia prywatnego stron lub inny ważny interes prywatny” (art. 45, ust. 2. Konstytucji RP). Jawność rozprawy uznać należy jednak za regułę, a jej wyłączenie wyjątkiem od niej. Jednym z zadań wolontariuszy Fundacji jest weryfikacja przestrzegania zasady jawności w monitorowanych sądach poprzez wzięcie udziału w rozprawie w charakterze publiczności i sprawdzenie warunków do obserwacji wydarzeń na sali sądowej – w tym – stosunku sędziów do obecności obserwatorów odwiedzających sale sądowe.

JAWNOŚĆ I INFORMOWANIE O PRZYCZYNIE JEJ WYŁĄCZENIA

Zdecydowana większość wybranych przez wolontariuszy rozpraw odbywała się w trybie jawnym, przez co mogli oni obserwować ich przebieg jako niezależna publiczność. Jak deklarują obserwatorzy, przy zamkniętych drzwiach rozpatrywanych było ok. 4% wszystkich spraw.

Wykres 23: Czy rozprawa/posiedzenie odbywała/o się z wyłączeniem jawności? (n=2511)

Trenerzy Fundacji w trakcie szkoleń dla nowych wolontariuszy zachęcają przyszłych obserwatorów do podejmowania prób wejścia nawet na te rozprawy, o których wiedzą, że rozpatrywane będą w trybie niejawnym. Mimo że część posiedzeń – szczególnie dotyczących spraw rodzinnych i osób małoletnich – z urzędu odbywa się bez publiczności, to zainteresowani uczestnictwem w rozprawie w charakterze publiczności nie muszą o tym wiedzieć. Z tego względu wolontariusze proszeni są o zwracanie szczególnej uwagi na sposób, w jaki zakomunikowany został im charakter rozprawy. Wśród poddanych obserwacji posiedzeń rozpatrywanych w trybie niejawnym znaleźć można wiele pozytywnych przykładów sposobu, w jaki publiczność poproszona została o opuszczenie sali. Spokojne i rzeczowe wyjaśnienie przyczyny wyłączenia jawności, a także podanie podstawy prawnej spotykało się ze zdecydowanie pozytywnym odbiorem obserwatorów, jak sami wskazują w poniższych przykładach:

Nie zostałam dopuszczona do uczestnictwa podczas rozprawy jako wolny słuchacz, gdyż sama rozprawa dotyczyła kwestii z życia prywatnego stron. Poinformowano mnie w sposób kulturalny z wystarczającym wyjaśnieniem, jako odpowiedź na moje pytanie.

SO Opole, Wydz. I Cywilny, 2016.10.03

Po moim wejściu sędzia wyłączyła jawność, mówiąc że sprawy o przysposobienie są sprawami bardzo delikatnymi i prywatnymi,

które nie powinny odbywać się przy obecności osób obcych. Dokładnie tłumaczyła powód wyłączenia. Mimo że bardzo chciałam przyrzeć się tej rozprawie, myślałam że była to dobra decyzja, gdyż już na korytarzu zauważyłam u jednej z uczestniczek silne przeżycia. Gdy opowiadała coś o dziecku, widziałam łzy w jej oczach.

SR Katowice-Zachód, Wydz. V Rodzinny i Nieletnich, 2016.10.26

Niestety, także w trakcie tegorocznego cyklu obserwacji zdarzały się sytuacje, w których obserwatorzy nie zostali poinformowani o przyczynie wyłączenia jawności, a sam sposób wyproszenia ich z sali rozpraw pozostawiał wiele do życzenia. Szczególnie niepokoją natomiast – szczęśliwie rzadko sygnalizowane – przypadki sugerujące nadużywanie przez sędziów instytucji wyłączenia jawności prawdopodobnie ze względu na ich niechęć wobec obecności publiczności na prowadzonej przez siebie rozprawie.

(...) Pani sędzia w dość opryskliwy sposób powiedziała, że nie mogę znajdować się na sali, bo – jak stwierdziła – w czasie przerwy musi to sprawdzić. Nie podała podstawy prawnej ani uzasadnienia, więc poczułam się lekko zignorowana.

SR Rybnik, Wydz. Karny, 2016.10.31

Wyłączenie nastąpiło z inicjatywy sędziego. Sędzia zapytał, co robię na sali; odpowiedziałam, że chcę uczestniczyć w posiedzeniu w charakterze publiczności. Sędzia stwierdził, że na tym posiedzeniu nie ma konieczności uczestnictwa publiczności i mnie wyprosił. Powiedział, że takie jest jego zarządzenie, nie podał podstawy prawnej swojej decyzji. W konsekwencji opuściłam salę rozpraw.

SR Pszczyna, Wydz. II Karny, 2017.06.22

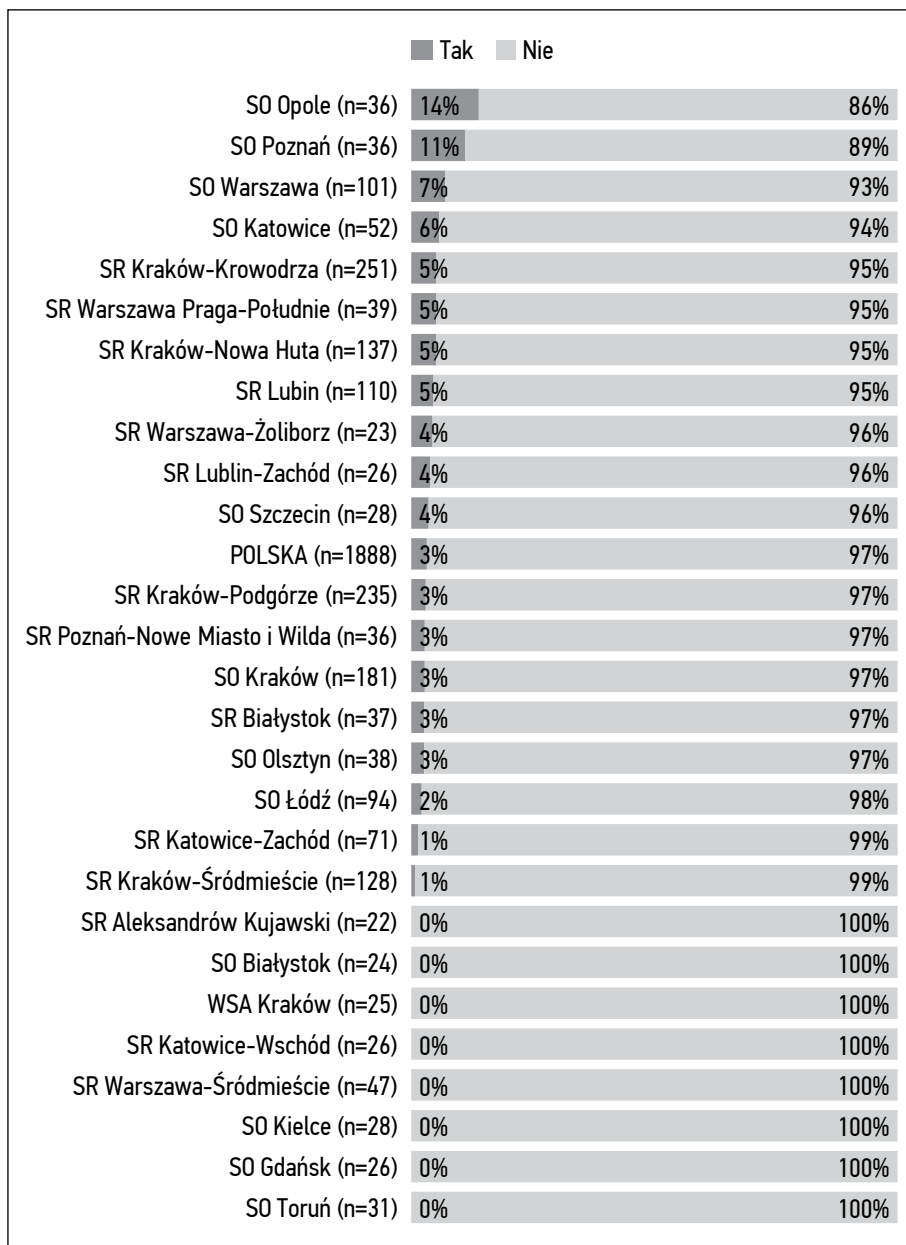
Zwrócić uwagę można także na posiedzenia, w trakcie których sędziowie mieli trudności z określeniem, czy publiczność może pozostać na sali sądowej. Sytuacje tego rodzaju mogą wpływać negatywnie na wizerunek instytucji sądu i samego sędziego, który – jak może się wydawać – nie panuje nad zagadnieniami organizacyjnymi prowadzonego przez siebie postępowania.

Pani Sędzia początkowo nie miała zastrzeżeń do mojej obecności na sali, jednak po rozpoczęciu rozprawy zorientowała się, że jawność została wyłączona (na wcześniejszym etapie). Nie została

podana przyczyna wyłączenia ani podstawa prawna. Poinformowano jedynie, że z tego powodu muszę opuścić salę.

SR Mikołów, Wyd. II Karny, 2017.07.03

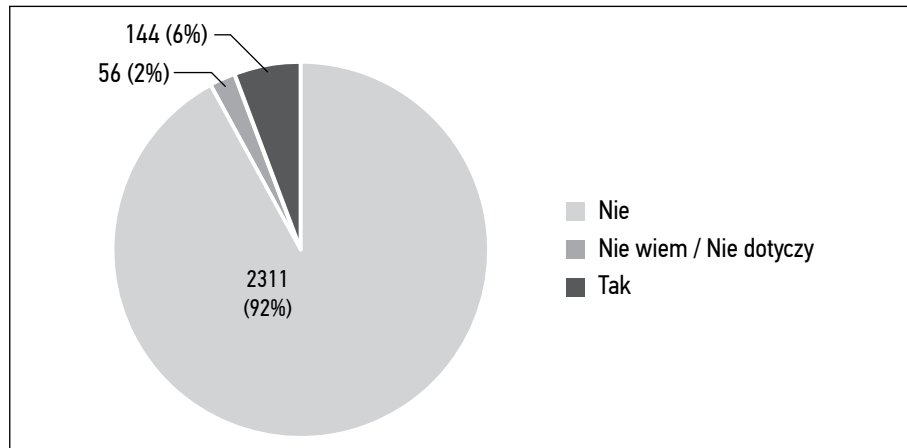
Wykres 24: Czy rozprawa/posiedzenie odbywała/o się z wyłączeniem jawności? (sądy)

REAKCJE NA POJAWIENIE SIĘ PUBLICZNOŚCI (OBSERWATORÓW)

Uczestnictwo w charakterze publiczności w jawnych rozprawach sądowych jest prawem zagwarantowanym obywatelom na gruncie ustawy zasadniczej poprzez wyrażoną w artykule 45 Konstytucji zasadę jawności. Osoby chcące wejść na salę sądową muszą być pełnoletnie, a także nie mogą być dotąd nieprzesłuchanymi świadkami w danym postępowaniu. Obowiązkiem sędziego prowadzącego rozprawę jest zweryfikowanie tych informacji. Z tego względu wolontariusze Fundacji przestrzegani są przed pochopną oceną tego, czy przedstawiciele składu sędziowskiego wyrażają swoje niezadowolenie na widok obserwatora i niepotrzebnie go przepytują, czy raczej – zgodnie ze swoją powinnością – starają się zweryfikować wiek przedstawicieli publiczności oraz ich status w postępowaniu. Jak twierdzą wolontariusze, w przypadku nieco ponad 5% obserwacji sędziego wyrażał jednak zastrzeżenia wobec ich obecności czy sporządzania w trakcie rozprawy notatek.

Wykres 25: Czy sędzia miał zastrzeżenia do Twojej obecności lub robienia przez Ciebie notatek w trakcie rozprawy? (n=2511)

W 27 najczęściej badanych sądach w przypadku większości z nich omawiane sytuacje są raczej rzadkością. Niestety, w czołówce tego zestawienia znajdują się aż dwa sądy białostockie, tj. Sąd Okręgowy i Sąd Rejonowy w Białymstoku. Żadnej tego rodzaju sytuacji nie zanotowano natomiast w Sądzie Okręgowym w Katowicach, Sądzie Rejonowym Lublin-Zachód, Sądzie Okręgowym w Szczecinie, Sądzie Rejonowym w Aleksandrowie Kujawskim, Sądzie Okręgowym w Kielcach i Sądzie Okręgowym w Gdańsku.

Jak wynika z dokładnych opisów problematycznych sytuacji, do rzadkości należały próby bezpośredniego ograniczenia prawa publiczności do przyglądania się jawnej rozprawie sądowej czy sporządzania notatek. Zgłaszane incydenty należałoby zaklasyfikować raczej jako utrudnienia i niedogodności. Niekiedy wolontariusze byli proszeni, np. o przedstawienie zaświadczeń o współpracy z Fundacją. W niektórych przypadkach zadawane były im szczegółowe pytania, w tym dotyczące ich danych personalnych i sytuacji zawodowej/edukacyjnej. Pozbawianie publiczności poczucia anonimowości może zniechęcić jej przedstawicieli do ponownego pojawienia się na sali sądowej.

*Sędzia zapytała mnie, kim jestem. Moja odpowiedź, że występuję w charakterze publiczności, nie wystarczyła i sędzia dopytywała skąd jestem, kto mnie przysłał. Powiedziałam, że z Fundacji Court Watch Polska zajmującej się monitoringiem sądów. **Stanowczo zażądała ode mnie upoważnienia.** Odparłam, że nie mam upoważnienia. **Domagała się go drugi raz, twierdząc, że skoro powołuję się na jakąś fundację, to powinnam mieć upoważnienie.** Zapytałam, czy jawność rozprawy jest wyłączona. Sędzia odpowiedziała, że nie i dała mi spokój.*

SR Kraków-Nowa Huta, Wydz. I Cywilny, 2016.07.04

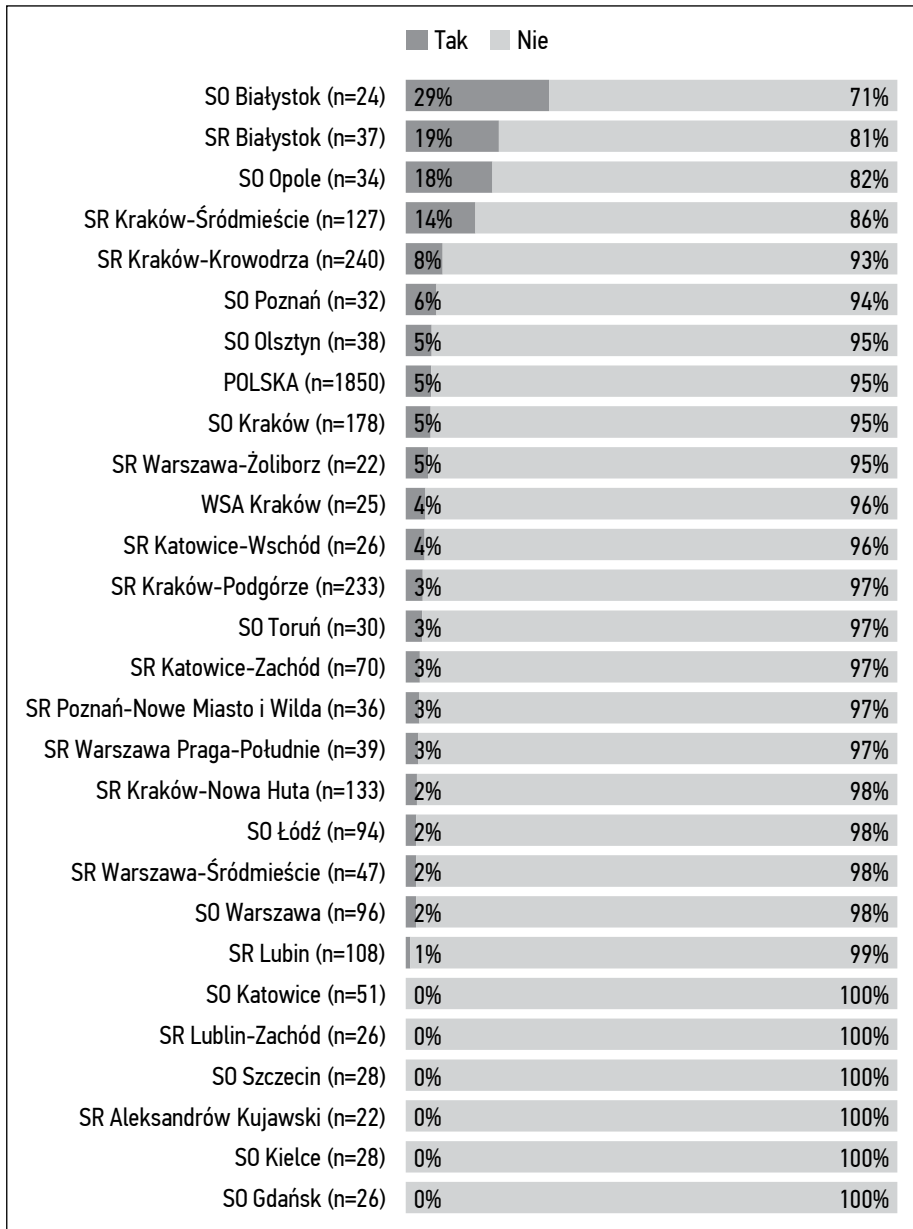
*Trudno to nazwać zastrzeżeniami. **Pani sędzia była po prostu nadzwyczaj dociekliwa. Tak dociekliwa, iż ostatecznie musiałam się przedstawić z imienia i nazwiska, i powiedzieć, że jestem obserwatorem.** Zostało to zaprotokołowane. Sędzia wyraziła jeszcze obawę o to, czy nie sporządzam protokołu, bądź czy nie nagrywam przebiegu rozprawy. Warto zaznaczyć, że sędzia przez cały czas była wobec mnie bardzo miła.*

SR Dąbrowa Górnicza, Wydz. I Cywilny, 2016.11.18

*Pani sędzia co prawda nie miała nic przeciwko mojej obecności, jednak **pytała mnie o to kim jestem, gdzie studiuje, jak się nazywam.** Najpierw wystarczyła jej informacja, że jestem studentką prawa, potem dopytała o imię i nazwisko, a ostatecznie do protokołu podyktowała tylko wzmiankę, że jestem studentką – **sama nie wiedziała, co ma zrobić z obserwatorami i jak/czy odnotować naszą obecność.***

SR Zabrze, Wydz. VIII Cywilny, 2016.11.18

Wykres 26: Czy sędzia miał zastrzeżenia do Twojej obecności lub robienia przez Ciebie notatek w trakcie rozprawy? (sądy)

Stawiłam się w sądzie z uwagi na zgłoszenie na stronie wokanda-obywatelska.pl, w którym ktoś bardzo prosił o udział obserwatora w rozprawie. (...) Rozprawa była jawna, jednak nie udało mi się wejść na salę. Przede wszystkim wpuszczenie mnie utrudnił prokurator,

który już w drzwiach powiedział mi, że nie przypuszcza żeby udało mi się tam wejść. Zapytałam więc w uprzejmy sposób Panią Sędzię, czy mogę pozostać na sali jako publiczność w roli obiektywnego obserwatora. Pani Sędzia potraktowała mnie bardzo protekcyjnie i nie dając mi dojść do głosu stwierdziła, że nie ma takiej możliwości z powodu braku miejsca na sali (rzeczywiście sala była bardzo mała). Jednak na sali była jeszcze jedna osoba (nie wiem kto), na której udział sąd zezwolił. Przy wyjściu mogłam zaobserwować uśmiech pana prokuratora. Zostałam poinformowana, że jeśli jakieś miejsce się zwolni, zostanę wpuszczona na salę. Poczułam się więc w obowiązku pozostania pod salą aż do końca rozprawy, jednak oczywiście nie udało mi się na salę wejść.

SR Wrocław-Krzyki, Wydz. II Karny, 2017.04.04

Sędzia zapytała mnie w niezbyt grzeczny sposób, kim jestem. Po odpowiedzi, że przyszedłam w charakterze publiczności podirytowała się jeszcze bardziej, drążąc temat czy jestem studentką. Ta odpowiedź ją usatysfakcjonowała, jednak tylko do czasu, bo po ogłoszeniu wyroku zapytała o moje imię i nazwisko, po czym zapisała je sobie na kartce.

SR Katowice-Zachód,
Wydz. V Rodzinny i Nieletnich, 2016.10.26

OBECNOŚĆ CZŁONKÓW RODZIN I BLISKICH STRON POSTĘPOWANIA NA SALI SĄDOWEJ

Jak wynika z relacji wolontariuszy, w znaczącej większości przypadków (83%) na sali rozpraw oskarżonym lub stronom postępowania nie towarzyszyli członkowie rodzin ani inne osoby. Brak bliskich na sali nie oznacza jednak, że nie są oni zainteresowani uczestnictwem w rozprawie. Wręcz przeciwnie – zdarza się, że członkowie rodziny lub przyjaciele stojących przed sądem z niepokojem oczekują na wyrok na korytarzu, nie wiedząc, że mogą wesprzeć swoją obecnością bliskich w trudnych niekiedy chwilach.

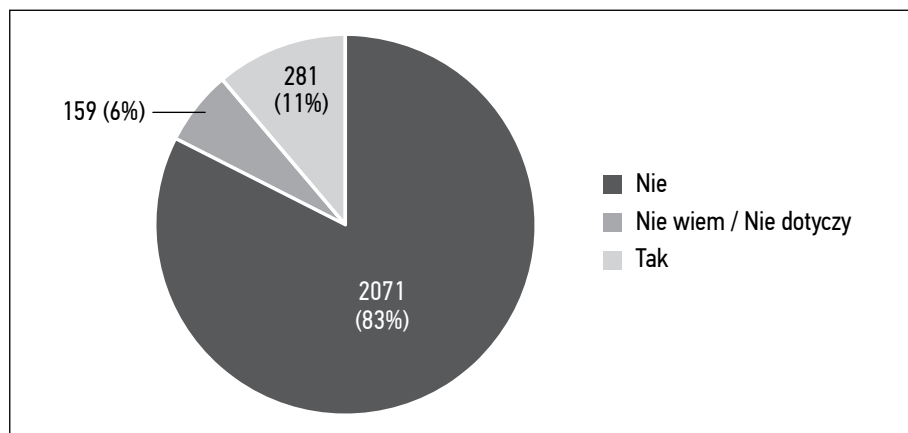
Brak wiedzy na temat możliwości wzięcia udziału w rozprawie w charakterze publiczności stanowi pole dla aktywności edukacyjnej wolontariuszy, którzy nieraz spontanicznie informują oczekujących, że również mogą wejść na salę sądową. W trakcie tegorocznej edycji monitoringu sytuacja taka miała miejsce – ku uciechu zainteresowanej – chociażby w Sądzie Okręgowym w Płocku:

Zobaczyłam, że na ławce nadal siedzi żona powoda, a jej mąż już jest na sali rozpraw. Zapytałam: „wchodzi Pani?” A ona mi odpowiada „A mogę?”. Ludzie naprawdę nie zdają sobie sprawy z możliwości przebywania na sali rozpraw, ta Pani była naprawdę zdziwiona, powiedziałam, że publiczność ma prawo i wręcz powinna być na sali rozpraw zawsze, o ile sprawa ma charakter jawny. Ucieszona kobieta weszła do środka.

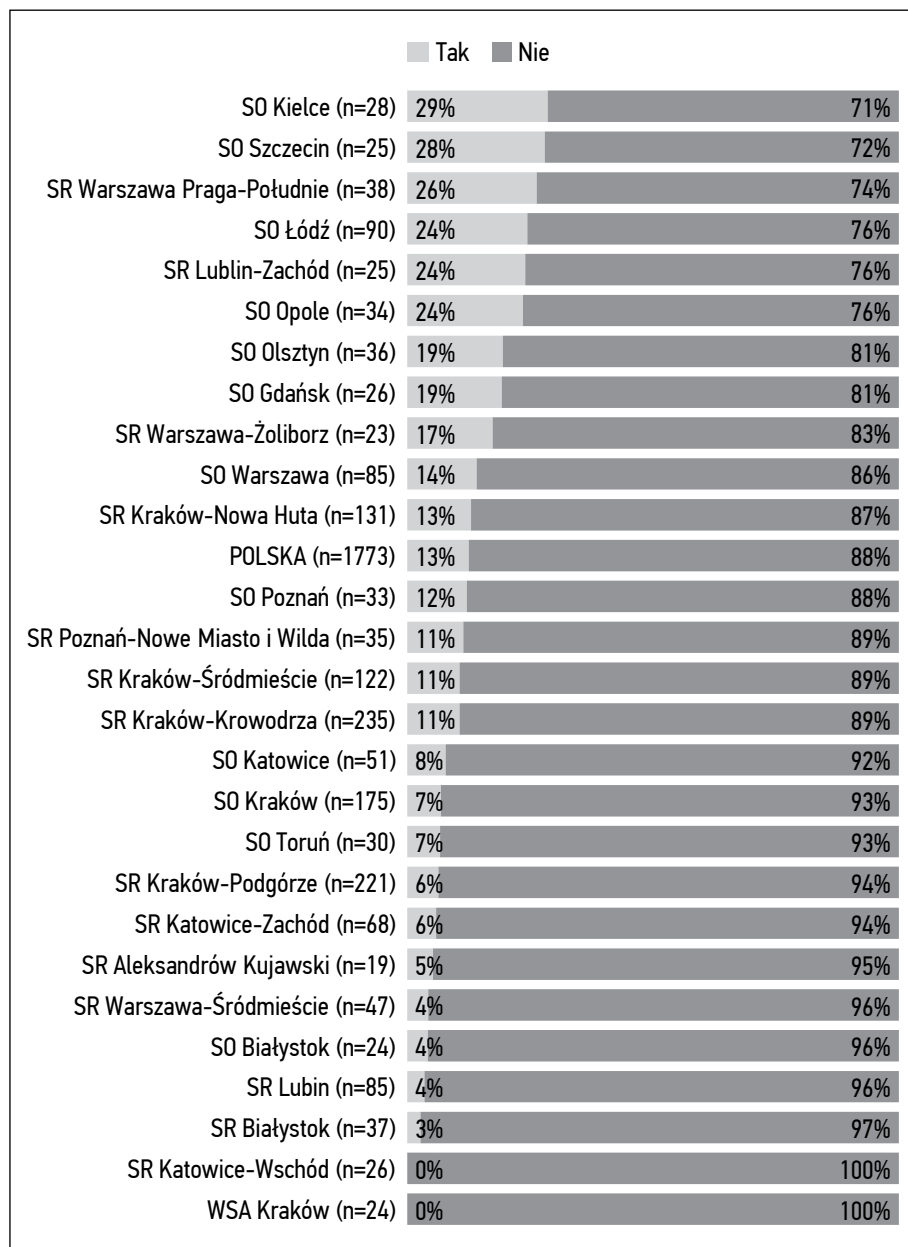
SO Płock, Wydz.VI Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
2016.07.12

Choć informowanie o możliwości pojawienia się na jawnej rozprawie w charakterze publiczności nie należy do obowiązków pracowników sądu, to w naszej opinii takie działanie może mieć pozytywny wpływ na zachowanie i stan emocjonalny uczestników postępowania oraz członków ich rodzin. Zaproszenie publiczności na salę sądową przy okazji wywoływania kolejnych rozpraw (np. prosząc o wejście na salę jednocześnie strony i publiczność) wydaje się nie być problematyczne, a upewnić może zainteresowanych rozprawą, że mogą wziąć w niej udział. W naszej opinii wskazane byłoby także zamieszczenie w widocznym miejscu (np. w pobliżu wokandy) stosownej informacji. Wprowadzenie tego rodzaju praktyki może stanowić pozytywny przykład dążenia do realizacji zasady jawności.

Wykres 27: Czy na sali byli bliscy stron lub oskarżonego? (n=2511)

Wykres 28: Czy na sali byli bliscy stron lub oskarżonego? (sądy)

TRAKTOWANIE UCZESTNIKÓW POSIEDZEŃ I ROZPRAW

Jednym z zadań Fundacji Court Watch Polska jest promocja postaw obywatelskich w stosunku do instytucji wymiaru sprawiedliwości, wyrażających się między innymi poprzez uczestnictwo w charakterze publiczności w jawnych rozprawach sądowych. Naszym celem jest, by każda pojawiająca się w sądzie osoba była traktowana z należyтым respektem i wyszła z niego z poczuciem sprawiedliwości.

Konieczność traktowania uczestników rozpraw i posiedzeń z szacunkiem wynika z najbardziej podstawowych zasad współżycia społecznego. Wolontariusze Fundacji miewają jednak do czynienia z zachowaniami i postawami budzącymi ich sprzeciw. Choć sytuacje te są rzadkie, a większość wolontariuszy wychodzi z sądu w pełni usatysfakcjonowana przebiegiem rozprawy, to należy podkreślić, że żadna z opisywanych sytuacji nie powinna mieć miejsca.

ZACHOWANIA NIEKULTURALNE I AGRESYWNE

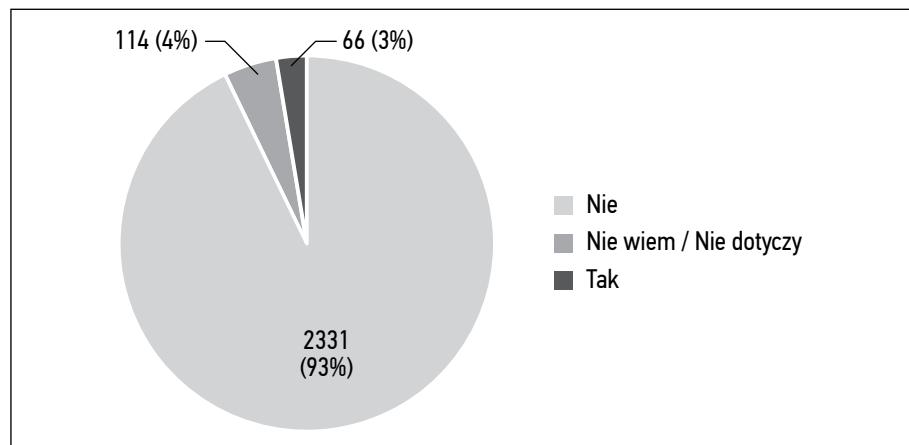
Omawiając problem niewłaściwego zachowania sędziów wobec uczestników rozpraw, należy przede wszystkim zwrócić uwagę na subiektywny charakter tego zagadnienia. Formularz obserwacji, z jakim pojawiają się na salach sądowych wolontariusze, nie zawiera szczegółowych wytycznych na temat tego, jakie zachowanie można (bądź nie) uznać za niekulturalne lub agresywne. Z tego względu postawa członków składu sędziowskiego oceniana jest w dużej mierze w sposób subiektywny, w konsekwencji czego trudno porównywać ze sobą wyniki uzyskiwane w poszczególnych sądach (a nawet rozprawach). Obserwatorzy nie korzystają z żadnej skali określającej poziom kultury prowadzących rozprawę. Decydują o uznaniu konkretnych sytuacji za niedopuszczalne w oparciu o własną wrażliwość i wyobrażenia na temat relacji międzyludzkich i zasad, jakie powinny panować w instytucjach publicznych.

Choć brak szczegółowych wytycznych ogranicza możliwości porównywania danych uzyskanych w poszczególnych sądach, oparcie się na subiektywnych wrażeniach obserwatorów wynika przede wszystkim z chęci odzwierciedlenia perspektywy zwykłego obywatela, który pojawia się na sali rozpraw bez większego merytorycznego przygotowania, a zarazem ze sporym bagażem emocjonalnym. Wolontariusze Fundacji (tak samo jak uczestnicy rozpraw sądowych) różnią się od siebie poziomem wrażliwości i zakresem doświadczeń, jakie mogą wpływać na ich sposób postrzegania zaobserwowanych na sali sądowej sytuacji.

W trakcie tegorocznej edycji *Obywatelskiego Monitoringu Sądów*,

wolontariusze jedynie w przypadku nieco ponad 2% wszystkich obserwacji twierdzili, że prowadzący rozprawę sędzia zwrócił się do kogoś na sali w sposób niekulturalny czy agresywny. Choć wartość ta pozwala przypuszczać, że problem złego traktowania uczestników postępowań sądowych jest w polskich sądach raczej marginalny, to każda tego typu sytuacja wymaga szczególnej uwagi.

Wykres 29: Czy zdarzyło się, że sędzia zwrócił się do kogoś na sali w sposób niekulturalny lub agresywny? (n=2511)

Częstotliwość zachowań niekulturalnych lub agresywnych jest notowana na zbliżonym poziomie (oscylując wokół 3% obserwacji). Porównując dane pochodzące z najczęściej odwiedzanych w ubiegłym cyklu monitoringu sądów, cieszy stosunkowo spora liczba takich, w których obserwatorzy w ogóle nie dostrzegli problematycznych zachowań. Niepokój wzbudzać mogą natomiast wyniki uzyskane w Sądzie Rejonowym Katowice-Wschód, Sądzie Rejonowym Warszawa Praga-Południe, czy Sądzie Rejonowym w Katowicach, gdzie tego rodzaju nieprawidłowości wolontariusze zgłaszali w przypadku od blisko 8% do prawie 12% przeprowadzonych obserwacji.

Na ogół sytuacje opisywane przez wolontariuszy dotyczyły złego traktowania stron postępowania i występujących przed sądem świadków. Obserwatorzy zwracali uwagę na przypadki rzucania pod ich adresem kąśliwych uwag przez sędziów czy lekceważenia zadawanych przez strony pytań. Niekiedy sędziowie zachowywali się w sposób nieprzyjemny także w stosunku do innych osób obecnych na sali – prokuratorów i pełnomocników. Pojawiły się także sygnały dotyczące złego traktowania protokolantów i aplikantów. Poniżej prezentujemy kilka przykładów takiego zachowania.

Sędzia w odpowiedzi na zarzut pozwanej, że pismo powoda wpłynęło po terminie, po stwierdzeniu bezpodstawności zarzutu zwrócił się do niej słowami: „Jeśli pani nie umie czytać, proponuję żeby w ogóle nie zabierała pani głosu”. W mojej opinii ten komentarz był zbędny i nie korespondował z powagą urzędu sędziego.

SR Katowice-Wschód, Wydz. II Cywilny, 2016.10.25

Odniosłam wrażenie, że sędzia jest trochę surowa dla protokolantki, ponieważ gdy poprawiała ją, to mówiła nieprzyjemnym i podniesionym tonem. Gdy sędzia szukała czegoś w papierach, a świadek zeznawał, to kilka razy powtórzyła głośnym tonem „piszemy pani Magdo!”. Protokolantka miała trudności z zapisywaniem, bo świadek mówił szybko i niewyraźnie (nie znał dobrze języka polskiego).

SR Kraków-Podgórze, Wydz. XII Cywilny, 2016.10.27

Sędzia w niekulturalny sposób zwrócił uwagę pełnomocnikowi powoda, że jego pytania nie mają sensu i przedłuża on sprawę. Twierdził, że pozwany „przesadza” i niekiedy lekceważył jego słowa.

SO Szczecin, Wydz. VIII Gospodarczy, 2016.11.22

Pani sędzia wyraźnie okazywała zdenerwowanie, rozdrażnienie i znudzenie. Cały czas bawiła się długopisem i gumką recepturką. Unosiła głos, przerywała stronom, a oskarżoną pouczała w sposób agresywny co do sposobu formułowania przez nią pytań zadawanych świadkowi. Podczas zadawania pytań przez adwokata pani sędzia okazywała zniecierpliwienie i dawała do zrozumienia, że pytań jest za wiele i adwokat powinien już kończyć. Skomentowała mniej więcej słowami: „och, pytań tyle jakby chodziło co najmniej o zabójstwo”.

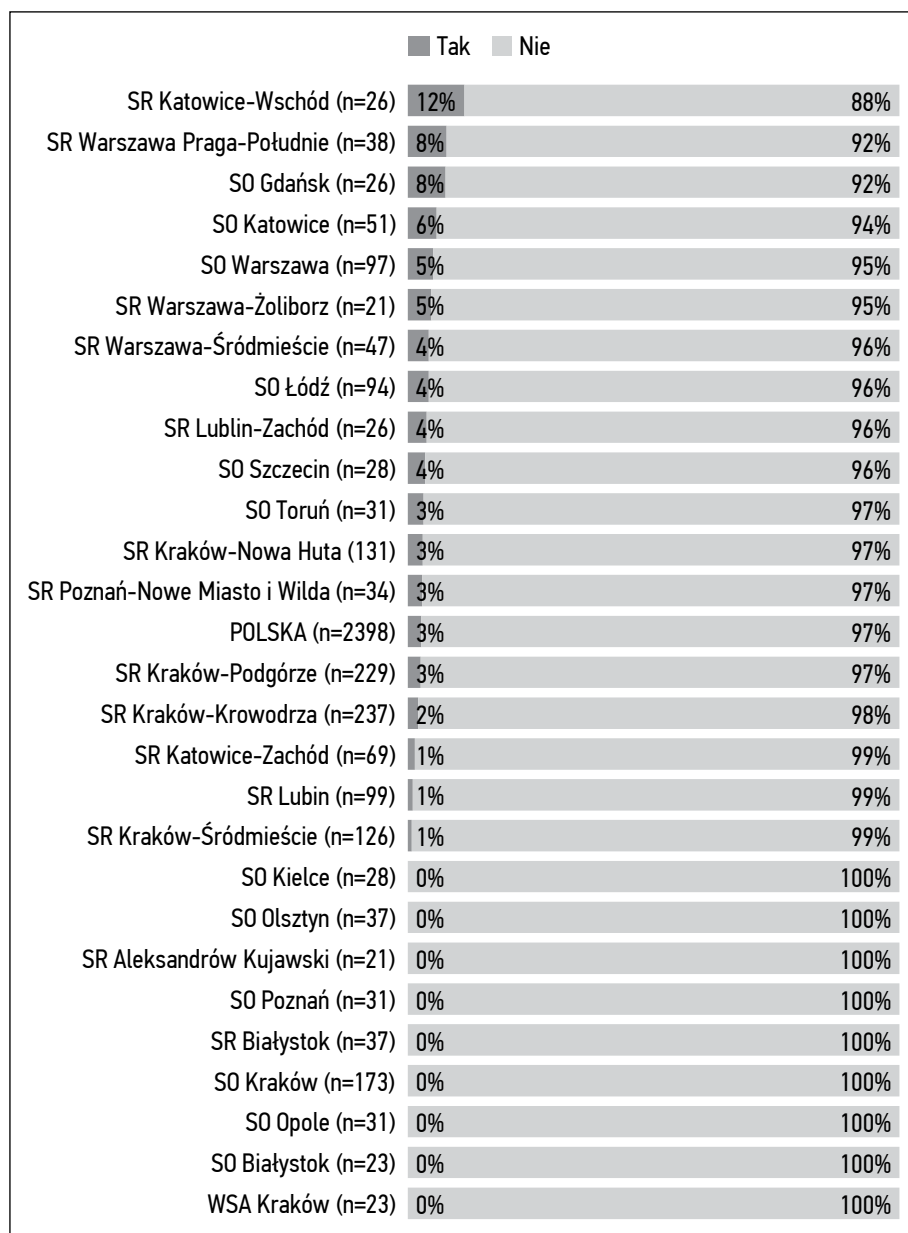
SR Warszawa Praga-Południe, Wydz. IV Karny, 2016.12.16

Przed wydaniem wyroku sędzia tłumaczyła, co się stanie, jeśli (oskarżony) popełni dany czyn ponownie i stwierdziła (odnośnie zakładu karnego) „W pierwszą noc pana zgwałcą, a potem już będzie gorzej. Ma pan życie zniszczone. Lepszy alkohol, przynaj-

mniej legalny". Na uwagę obrońcy, że oskarżony i on sam zostaną na odczytanie wyroku, stosunkowo ostro zapytała „a po co?”.

SR Kraków-Podgórze, Wyd. II Karny, 26.05.2017

Wykres 30: Czy zdarzyło się, że sędzia zwrócił się do kogoś na sali w sposób niekulturalny lub agresywny? (sądy)

Tego rodzaju – jak określają je sami wolontariusze – nieprofesjonalne zachowanie sędziów może nieść za sobą poważne konsekwencje dla dalszego przebiegu rozprawy (a w szczególności dla pewności siebie uczestników postępowania i ich możliwości satysfakcjonującego wyartykułowania swoich racji). Negatywny efekt stosunku sędziego wobec świadka opisuje obserwator w relacji z Sądu Rejonowego Kraków-Nowa Huta:

*Agresja sędziego wobec świadka nie miała znamion słownych wyzwisk, a raczej **pretensjonalnego tonu, którym cynicznie komentował zachowania na sali**. Gestykulacje, ostentacyjne wznoszenie ramion, uderzanie w stół. Zdania typu: „Pani w ogóle nie słucha, co do Pani mówię!”. W pamięci pozostaje mi dialog sędziego ze świadkiem: „Wnuczka chodzi na dodatkowe zajęcia z matematyki.” „No i co z tego, że chodzi. Teraz wszyscy chodzą. 90% dzieci chodzi na dodatkowe zajęcia”. Nieprofesjonalne zachowanie SSR nie tylko pozostawia niesmak, ale również ma realne skutki na sali rozpraw, gdzie świadek zestresowany samymi okolicznościami rozprawy, całkowicie rozpada się emocjonalnie. **Nie jest w stanie przypomnieć sobie niczego**. Stąd sędzia, przyprawiając do porządku świadków, którzy nie umieją poprawnie wyartykułować swoich zeznań, całkowicie chybi celu. Opisana wyżej sytuacja dotyczyła jednej osoby. Stosunek do dwóch pozostałych świadków – policjanta i kuratora rodzinnego – którzy w dalece dokładniejszy sposób umieli udzielić informacji Sądowi był całkowicie poprawny. Ale **nie wszyscy są „zawodowymi świadkami”**.*

SR Kraków-Nowa Huta, Wydz. II Karny, 2017.04.10

Jedna z częstszych uwag obserwatorów odnośnie zachowania i postawy sędziów dotyczyła – niekiedy zmanierowanego – wyrażania znudzenia i poirytowania. Jak twierdzą wolontariusze, zdarzyło im się być świadkiem ostentacyjnego ziewania, bawienia się włosami czy przeglądania zawartości telefonu komórkowego. Tego rodzaju zachowania nie tylko mogą zostać odebrane jako brak szacunku do uczestników rozprawy, ale prowadzą do zmniejszenia autorytetu sędziego i reprezentowanej przez niego instytucji.

*Nieprzyjemna, nerwowa atmosfera na sali. Sędzia robi wrażenie niezainteresowanej rozprawą, **bawi się włosami, kręci loki**. W drugiej części rozprawy patrzy cały czas pod swój stół, nie wiem czy na buty, czy coś tam miała innego. Robiło to dziwne wrażenie niezainteresowania sytuacją. W międzyczasie po cichu, **nie patrząc na strony ani na świadka** dyktowała do protokołu. Przy próbach*

uchylania pytań przez obronę sędzia mówiła tylko „proszę”, nie patrząc na świadka, co powodowało niezręczne dla świadka sytuacje. Świadek nie wiedziała czy odpowiedzieć czy nie, więc sędzia powtórzała głośniej, kategorycznym tonem „proszę”.

SR Warszawa Praga-Południe, Wydz. III Karny, 2017.04.20

Sędzia podczas całej rozprawy bawił się gumką recepturką i telefonem. Wydawał się zmęczony, a wręcz znudzony. Sprawiał wrażenie nieprzyjemnego, ciągle wzdychał, ziewał.

SO Warszawa, Wydz. I Cywilny, 2017.07.10

Choć wolontariusze Fundacji zwracają uwagę przede wszystkim na zachowanie i postawę członków składu sędziowskiego, to zdarza się, że w opisach rozprawy przywołują także incydenty, których bohaterami są inni jej uczestnicy – w tym pełnomocnicy i prokuratorzy. W trakcie mijającego cyklu monitoringu byli oni świadkami kilku sytuacji, w których to właśnie tym osobom zdarzyło się zwrócić do kogoś na sali rozpraw w sposób niekulturalny i nielicujący z powagą instytucji. Poniżej przedstawiamy kilka przykładów takiego zachowania:

W czasie przesłuchania biegłego obrońca zadaje mu pytania niezwiązane z tezą, na jaką został powołany. Sędzia kulturalnie, ale stanowczo pouczyła obrońcę o jego niestosownych pytaniach. Obrońca jakby ma pretensje do biegłego, był bardzo niemiły. Pytania do biegłego formułował tak, jakby to on był oskarżony, jakby miał o coś pretensje. Całą rozprawę robił dziwne miny i czuł się zanadto pewny siebie.

SR Białystok, Wydz. XV Karny, 2016.09.13

Podczas gdy świadek przyznał, że nie zna dobrze języka polskiego, a mimo to podpisał umowę napisaną w języku polskim, pełnomocnik pozwanego zaśmiał się i świadek powiedział „proszę się ze mnie nie śmiać”. Pełnomocnik był bardzo nerwowy i często komentował coś „pod nosem”.

SR Kraków-Podgórze, Wydz. XII Cywilny, 2016.10.27

Prokurator podczas rozprawy używał telefonu (z moich obserwacji w celach rozrywkowych).

SO Łódź, Wydz. IV Karny, 2016.12.20

PRZYKŁADY DOBRZYCH PRAKTYK

Choć przywołane powyżej sytuacje mogą niepokoić, to trzeba pamiętać, że w świetle naszych obserwacji **stanowią one przypadki marginalne**. Zdecydowana większość obserwatorów nie spotkała się z nieprzyjemnymi zdarzeniami czy nieprzychylnie nastawionymi do stron czy publiczności sędziami. Wręcz przeciwnie – **wielu obserwatorów wyróżniało zasługujące ich zdaniem na pochwałę zachowania i postawy**. Poniżej przedstawiamy niektóre z nich, podkreślając jednocześnie, że powinny one stać się elementem codziennej praktyki:

*Sędzia rozpatrywał wszystkie wnioski oskarżonej, **dał jej w pełni dość do głosu i uzasadniać swoje wypowiedzi**. Myślę, że była potraktowana bardzo sprawiedliwie.*

Sędzia Bartłomiej Migda,
SR Kraków-Nowa Huta, Wydz. II Karny, 2016.07.08

*Poszliśmy na 2 rozprawy, ponieważ z wokandy wyczytaliśmy, że pierwsza dotyczy obywatela polskiego, a druga obywatela kraju muzulmańskiego (na co wskazywały imiona i nazwiska). Byliśmy bardzo ciekawi zachowania sędzi prowadzącej obydwie sprawy. Ta jednak okazała się w pełni profesjonalna, **nikogo nie traktowała inaczej ze względu na pochodzenie**.*

Sędzia Elżbieta Jabłońska-Malik,
SO Kraków, Wydz. IV Karny Odwoławczy, 2016.08.22

*Sędzia była bardzo uprzejma i kulturalna. Jeden ze świadków był osobą starszą, poruszał się o kuli. **Sędzia zapytała, czy chce usiąść w czasie przesłuchania**. Świadek na początku przesłuchania kilka razy dopytywał, jakie dokładnie pytanie zadał adwokat, gdyż nie dośłyszał. **Sędzia zwróciła wtedy uwagę adwokatowi, by mówić głośniej**. Sędzia była cierpliwa i jasno tłumaczyła stronom, **jakie dalsze kroki będą w tej sprawie podejmowane**.*

Sędzia Agnieszka Wojnarowicz-Postulszna,
SO Lublin, Wydz. I Cywilny, 2016.11.10

To była specyficzna rozprawa, gdyż jej przedmiotem było wyrażenie zgody przez sąd na umieszczenie osoby w śpiączce w zakładzie opiekuńczo-leczniczym. Na sali był obecny kurator osoby chorej, który został ustanowiony w celu ochrony jej praw. Zatem brak było typowego podziału na strony procesowe. Sędzia bardzo cierpliwie i z dużą empatią wysłuchała męża chorej, odnosiła się do niego z szacunkiem, biorąc pod uwagę jego stan psychiczny, związany z chorobą osoby najbliższej.

Sędzia Izabela Kuczera-Fatyga, SR Katowice-Zachód,
Wydz. IV Rodzinny i Nieletnich, 2016.10.27

PRAKTYCZNE PRZESTRZEGANIE PRAWA DO RZETELNEGO PROCESU

Ocena rzetelności procesu przeprowadzona może być w oparciu zarówno o kryteria formalne (np. zgodności z procedurą postępowania procesowego), jak i nieformalne – związane z subiektywnym postrzeganiem działania czy nawet postaw sędziów przez obserwatorów. Obserwatorzy Fundacji nie mają na ogół przygotowania do oceny w oparciu o kryteria formalne; ich zadaniem jest natomiast przybliżyć nam perspektywę laika – zwykłego, stojącego przed obliczem sądu człowieka – na zagadnienia rzetelności i sprawiedliwości.

WYSLUCHANIE KAŻDEJ STRONY

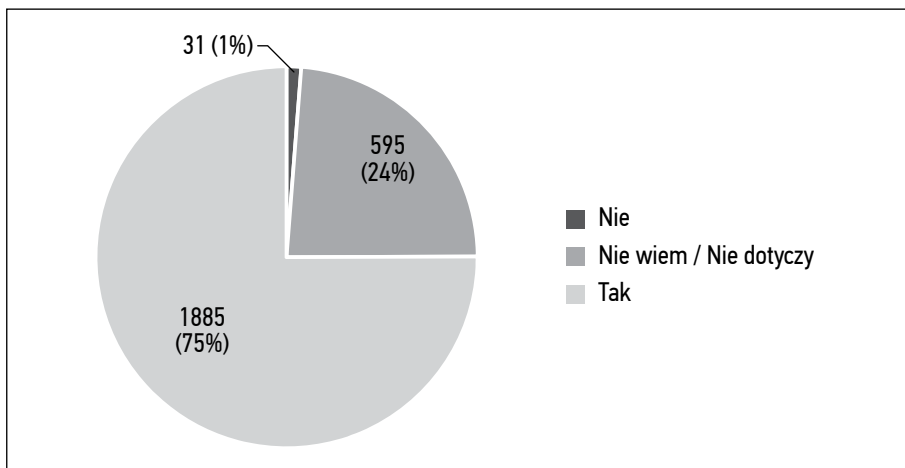
Wolontariusze w trakcie prowadzonych obserwacji proszeni są o próbę określenia, czy w trakcie rozprawy sędzia dawał stronom postępowania równe warunki przedstawienia swojego stanowiska. Pytanie to budziło niekiedy kontrowersje pośród odbiorców poprzednich naszych raportów. Przeprowadzone przez Fundację na własny użytek badanie ewaluacyjne⁷ wskazało, że sędziowie i przedstawiciele pozostałych zawodów prawniczych nie uznają obserwatorów za osoby kompetentne do oceny bezstronności prowadzącego rozprawę. Jak argumentowali respondenci badania, brak znajomości procedur sądowych, jak i kompletu zawartej w aktach danej sprawy dokumentacji, może sprawiać, że obserwator doszuka się stronniczości tam, gdzie

⁷ Przywołane informacje zostały uzyskane w trakcie wywiadów grupowych, jakie na potrzeby ewaluacji naszych działań przeprowadzono w terminie od 18 do 22 listopada 2016 roku w Sądzie Rejonowym Katowice-Zachód, Sądzie Rejonowym w Białymstoku i Sądzie Okręgowym w Toruniu. W spotkaniach udział wzięli przedstawiciele sądów (sędziowie, pracownicy BOI i pracownicy administracji), pełnomocnicy, prokuratorzy i wolontariusze Fundacji.

jej nie ma. Przerwanie kolejny raz powtarzanej wypowiedzi jednej ze stron (która swoje stanowisko wyraziła już wystarczająco dokładnie w pisemnej odpowiedzi na otrzymany pozew), aby umożliwić drugiej stronie (mającej problem ze złożeniem zrozumiałych zeznań) pełniejszą wypowiedź, wbrew pozorom może raczej świadczyć o staraniach sądu, by spór rozstrzygnąć możliwie najbardziej obiektywnie. Obserwator rzeczywiście może tego nie dostrzec. Jeśli taka strategia sędziego nie zostanie jednak w należyty i kulturalny sposób uzasadniona – wrażenie o braku bezstronności może odnieść nie tylko obserwator, ale także sami uczestnicy postępowania. Mogłoby to wywołać u nich poczucie niesprawiedliwości, a w konsekwencji przełożyć się na ich brak zaufania wobec instytucji wymiaru sprawiedliwości.

Liczba przeprowadzonych w tym roku obserwacji, w trakcie których obserwatorzy byli świadkami sytuacji godzącej w przestrzeganie zasady równości broni, nie wydaje się być w skali wszystkich analizowanych rozpraw szczególnie niepokojąca. Jak wynika z ich relacji, wyraźne zastrzeżenia w tej kwestii mieli jedynie w przypadku 31 podjętych obserwacji.

Wykres 31: Czy sędzia dawał równe warunki przedstawienia swojego stanowiska obu stronom, traktował obie strony tak samo? (n=2511)

Część sędziów miewała problem z ukryciem swoich sympatii lub antypatii wobec poszczególnych uczestników postępowania. Wyrażało się to nie tylko w warunkach, jakie dawano im do przedstawienia swojego stanowiska. Niektórzy z sędziów mieli wyraźnie sprzyjać jednej czy drugiej stronie sporu:

Sędzia kilkakrotnie **upominał obie strony**, jednak dało się zauważyć, że **robi to częściej i w sposób bardziej oschły w stosunku do strony pozwanej**.

SO Opole, Wydz. I Cywilny, 2017.05.25

Było widać **rażąco nierówne traktowanie stron** – przyjazne nastawienie do poszkodowanej oraz wyraźne uprzedzenie do oskarżonego i jego pełnomocnika.

SO Łódź, Wydz. IV Karny, 2016.09.30

Pani Sędzia **odnosiła się do oskarżonego bardzo niemiło, momentami nawet sarkastycznie**. Nieraz popędzała go słowami „do rzeczy”, „ale nas nie interesuje...”. Pod koniec rozprawy, po mowie końcowej pełnomocników stron, Pani Sędzia pytając o ostatnie słowa oskarżonego, dodała „teraz może Pan oceniać dowody”, uśmiechając się sarkastycznie do sędziego obok.

SO Łódź, Wydz. IV Karny, 2016.09.30

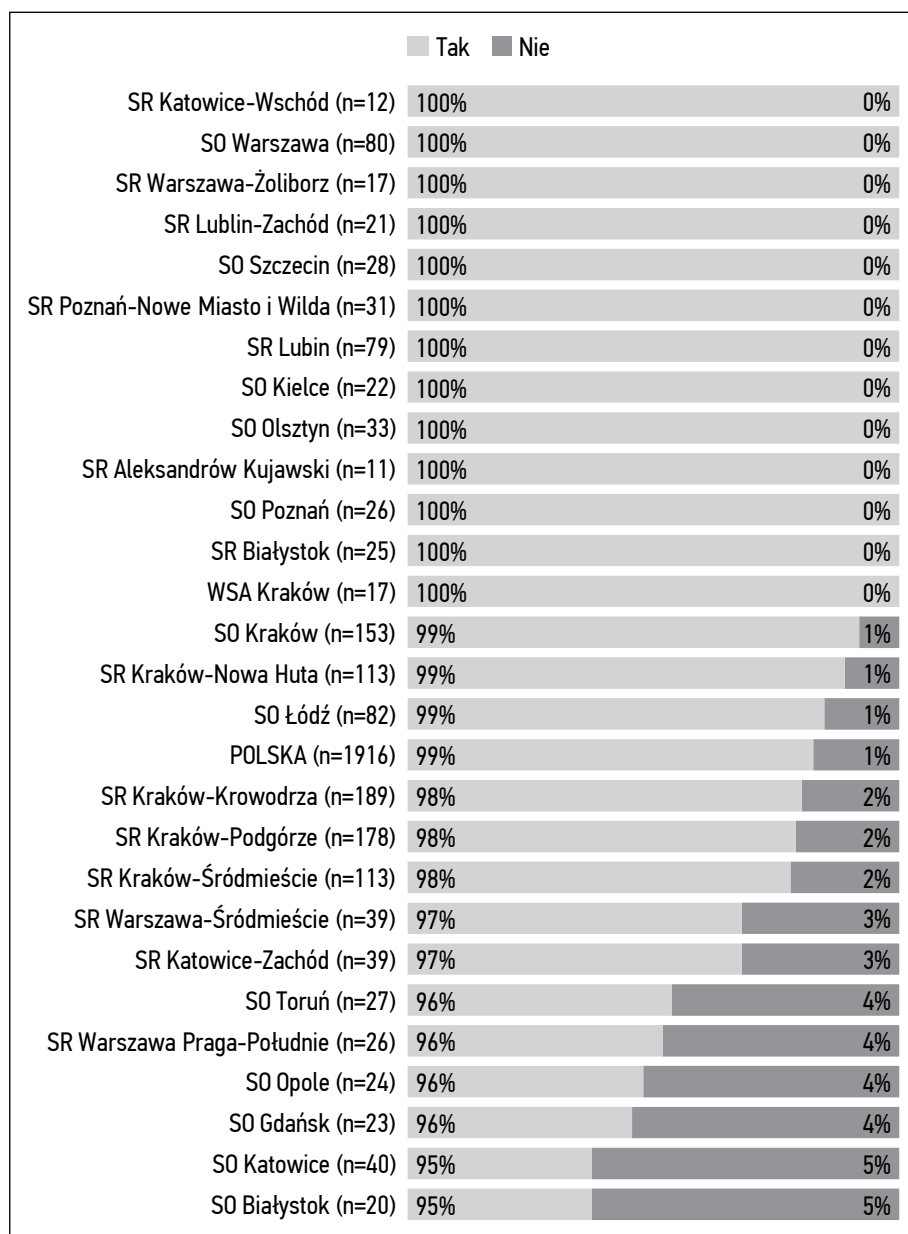
Sędzia błyskawicznie wysłuchał radcy prawnego reprezentującego powoda oraz pozwaną, nie zadawał żadnych pytań, sprawa trwała około 10-15 minut. **Nadmienił też już na samym początku, że przecież wiadomo z góry jaki będzie wyrok**.

SR Zabrze, Wydz. I Cywilny, 2016.11.18

Sędzia wyraźnie faworyzował pokrzywdzonego. Wynika to z emocjonalnego podejścia do sprawy. **Sędzia mówił (podczas dyktowania do protokołu) głośniejszym głosem o „milicjantach” i „SBekach”**. Kiedy zeznawał poszkodowany (ponad 70-letni człowiek) i opisywał w jaki sposób był traktowany przez organy władzy w poprzednim ustroju, sędzia **podchodził do tego emocjonalnie**. (...) **Podczas mowy obrońcy wnioskodawcy sędzia nie zareagował na wzmiankę o „bezprawnym śmieciu”** – tj. o dekretach z okresu PRLu. W moim odczuciu sędzia od początku sprzyjał pokrzywdzonemu.

SO Wrocław, Wydz. III Karny, 2017.05.11

Wykres 32: Czy sędzia dawał równe warunki przedstawienia swojego stanowiska obu stronom, traktował obie strony tak samo? (sądy)

Początkowo sędzia był zwrócony tylko w stronę oskarżonej. Miałam wrażenie, że nie słucha zeznań oraz podchodzi do rozprawy i samej oskarżonej lekceważąco – na to wskazywała pozycja, w jakiej siedział oraz miny i przewracanie oczami. Jednakże, dyktowanie do protokołu

rozwiątało moje wątpliwości, ponieważ sędzia podawał protokolantowi wszystkie istotne informacje i nie pomijał nic, co było relewantne w tej sprawie. Niemniej uważam, że jeśli ja miałam wątpliwości co do stosunku sędziego do stron, to same strony również mogły je mieć. Ponadto sędzia wypowiadał się stosunkowo szorstko i z lekkim poirytowaniem. Potrafił jednak słusznie reagować na tzw. pytania sugerujące i strofował wtedy pełnomocnika.

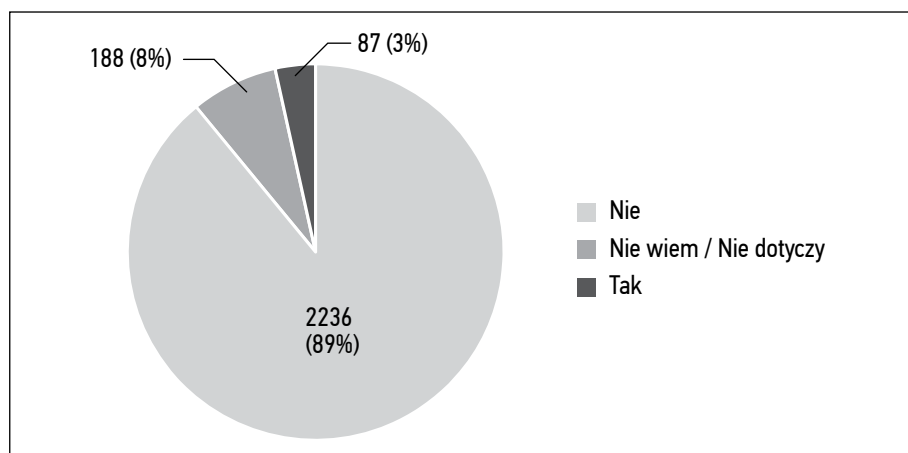
SR Kraków-Nowa Huta, Wydz. II Karny, 19.05.2017

PRZEBYWANIE PROKURATORÓW I PEŁNOMOCNIKÓW W SALACH POZA ROZPRAWĄ

Zagadnieniem, któremu Fundacja poświęca w swojej działalności wiele czasu, jest problem pozostawiania prokuratorów lub pełnomocników na sali sądowej poza czasem odbywania się rozprawy. Szczególnie w wydziałach karnych – co zauważalne było w pierwszych latach monitoringu – spotkać można się z praktyką umożliwiania prokuratorom (rzadziej pełnomocnikom stron) pozostawiania przez cały dzień pracy w sali sądowej, bez konieczności oczekiwania na kolejne rozprawy na korytarzu. Bezsprzecznie jest to duże ułatwienie, umożliwiające spokojne zapoznanie się z materiałami na następne posiedzenie – niekiedy za zamkniętymi drzwiami. Choć praktyka ta stanowi wyjście na przeciw potrzebom prokuratorów, spędzających niekiedy cały dzień w budynku sądu, może ona rodzić podejrzenia stron i innych uczestników rozprawy co do przestrzegania zasad równości broni i jawności postępowania. W trakcie omawianego cyklu monitoringu jedynie w przypadku średnio 7% obserwacji przeprowadzanych w wydziałach karnych wolontariusze zauważyli, że prokuratorzy lub pełnomocnicy przebywają na sali sądowej poza czasem trwania rozprawy.

Jak wynika z relacji obserwatorów, zdarzało im się być świadkami sytuacji, gdy na sali (niekiedy za zamkniętymi drzwiami) wraz z sędzią przebywał prokurator lub pełnomocnik jednej ze stron. Mogło to budzić podejrzenia pozostałych uczestników postępowania. Jak twierdzi jedna z wolontariuszek przeprowadzających obserwację w Sądzie Rejonowym Warszawa Praga-Południe po zakończeniu posiedzenia w jej obecności sędzia z prokuratorem prowadzili dyskusję na temat innej sprawy. Pozostali zwracali uwagę także na sytuacje sugerujące znajomość i relacje sędziów z prokuratorami i pełnomocnikami na stopie prywatnej, co w naszej opinii może zmniejszać pewność uczestników postępowania co do bezstronności członków składu.

Wykres 33: Czy prokurator lub pełnomocnik którejs strony był obecny na sali rozpraw przed rozpoczęciem rozprawy, po jej zakończeniu lub w czasie przerwy? (n=2511)

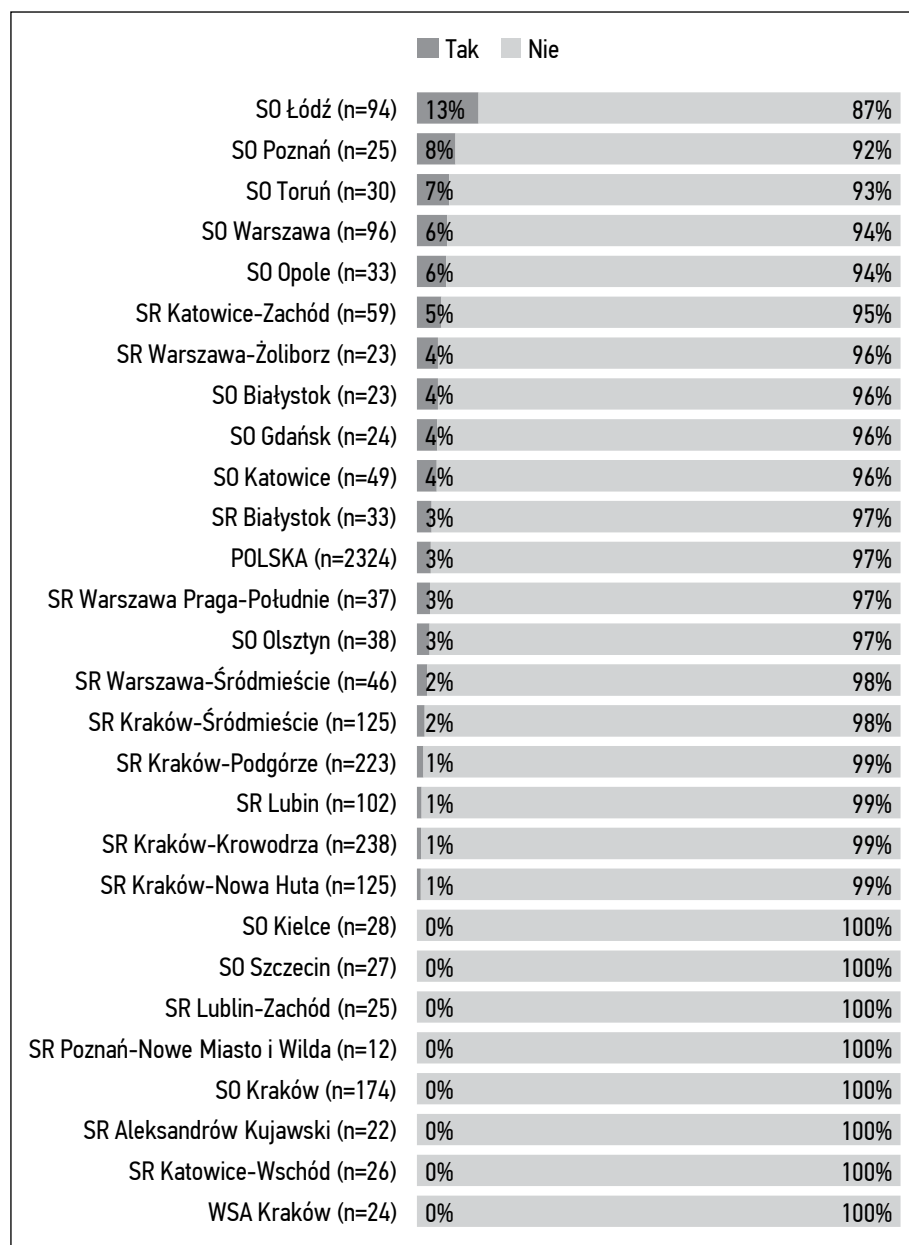
Przed rozprawą na sali był obecny prokurator, Pani Sędzia oraz protokolantka. Ja przybyłem ok. 5 min przed rozpoczęciem rozprawy, więc co najmniej tak długi czas te osoby przebywały na sali za zamkniętymi drzwiami. Po zakończeniu rozprawy prokurator nie wyszedł i został na sali razem z Panią Sędzią oraz protokolantką za zamkniętymi drzwiami.

SR Białystok, Wydz. III Karny, 2016.08.25

Po zakończeniu rozprawy w sali zostałam ja, prokurator i sędzia. Kiedy policjant i oskarżony wyszli, a ja chciałam wyjść za nimi sędzia zapytał mnie, jaką praktykę odbywam i o więcej szczegółów, kiedy powiedziałam o Fundacji Court Watch. Zapytał np. co ciekawego wypatrzyłam na tej rozprawie. Tej krótkiej rozmowie przystuchiwał się prokurator, który w pewnym momencie przerwał i zapytał sędziego, o co toczy się postępowanie wobec oskarżonego w Sądzie Okręgowym i o kilka innych rzeczy. Nie byłam pewna, czy sędzia chce dokończyć rozmowę ze mną czy nie, poczułam się niezręcznie stojąc na środku sali i słuchając ich rozmowy, więc po chwili pożegnałam się i wyszłam. Prokurator został w środku jeszcze kilka minut, drzwi były uchylone.

SR Warszawa Praga-Południe, Wydz. III Karny, 2017.01.13

Wykres 34: Czy prokurator lub pełnomocnik którejś strony był obecny na sali rozpraw przed rozpoczęciem rozprawy, po jej zakończeniu lub w czasie przerwy? (sądy)

Po zakończeniu rozprawy razem z innymi Obserwatorami wyszliśmy z sali. Nie zamknęliśmy drzwi, ponieważ uznaliśmy za oczywiste, że wyjdzie za nami również pani prokurator. Tak się jednak nie stało.

Ponadto, pani prokurator zwróciła się do nas ostro, że nie uczyniliśmy tego, a następnie sama je zamknęła – pozostając z sędzią w sali. Zastępca obrońcy oskarżonego wyszedł przed nami, więc nie było go wtedy na sali.

SR Kraków-Podgórze, Wydz. II Karny, 2017.04.28

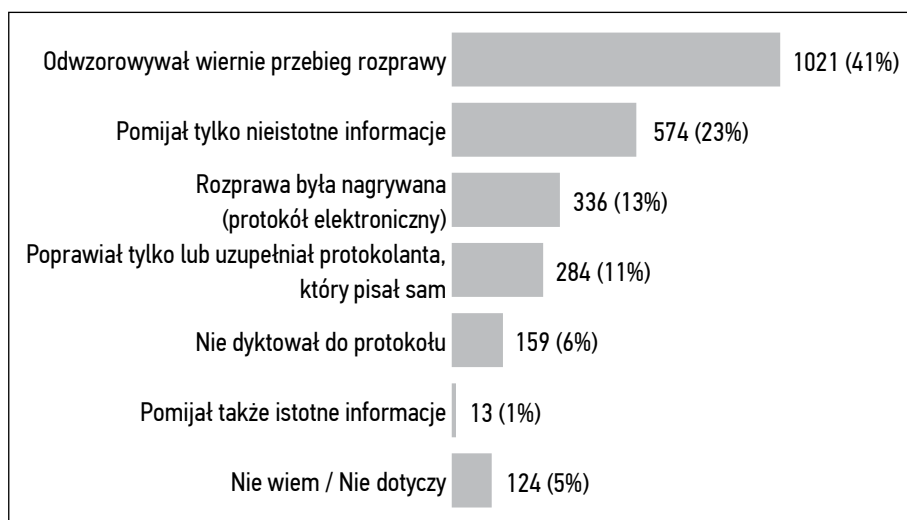
Prokurator przed rozpoczęciem rozprawy przebywał na sali. Natomiast po jej zakończeniu wyszedł z niej, rozmawiając z sędzią na prywatny temat.

SO Wrocław, Wydz. IV Karny Odwoławczy, 2017.04.20

DYKTOWANIE DO PROTOKOŁU

Jak podkreślaliśmy w opracowaniach z poprzednich lat, do coraz większej liczby sądów trafiają urządzenia rejestrujące przebieg rozprawy. Mimo to w trakcie omawianego okresu monitoringu jedynie nieco ponad 13% obserwowanych rozpraw było rejestrowanych przez urządzenie elektroniczne. W miejscach gdzie nie ma jeszcze technicznych warunków do nagrywania rozpraw, protokół stanowi najważniejsze źródło informacji na temat jej przebiegu. Także sposób w jaki jest prowadzony może powiedzieć dużo na temat bezstronności i profesjonalizmu składu sędziowskiego.

Wykres 35: Dyktując do protokołu sędzia... (n=2511)

Zdaniem obserwatorów w większości przypadków (41%) sędzia wiernie odwzorowywał przebieg rozprawy, dyktując do protokołu, natomiast średnio w jednej na pięć obserwowanych posiedzeń uznano, że sędzia pomijał jedynie nieistotne dla merytoryki sprawy informacje. Kolejny raz należy w tym miejscu podkreślić, że ocena tego, czy konkretny element wypowiedzi uczestników postępowania jest istotny czy nie, pozostaje w dużej mierze subiektywna. Wolontariusze Fundacji nie są najczęściej osobami przygotowanymi do wydawania tego rodzaju sądów, dzięki czemu ich opinia może pokrywać się z odbiorem analizowanej sytuacji przez innych uczestników rozprawy (w tym stron i oskarżonych). Zastrzeżenia do sposobu protokolowania przez sędziego miało jedynie 13 wolontariuszy.

Dyktując do protokołu sędziowie powinni również przykładać dużą wagę do stosowanej przez siebie terminologii. Przejęzyczenie prowadzącego przy dyktowaniu do protokołu spotkało się z natychmiastową reakcją obrońcy zainteresowanego:

Sędzia, dyktując do protokołu, pomylił się i powiedział „oskarżony” zamiast „podejrzany” co spotkało się z reakcją obrońcy, który zwrócił uwagę na pomyłkę sędziego, mówiąc o obowiązywaniu zasady domniemania niewinności (sprawa dotyczyła przedłużenia tymczasowego aresztowania).

SO Katowice, Wydz. XXI Karny, 03.04.2017

W sądach, w których prowadzony był protokół elektroniczny zdarzały się przypadki opóźnienia rozpoczęcia rozprawy ze względu na awarię sprzętu nagrywającego. Wydawać się też może, że niektórzy sędziowie nie do końca ufają mającej ułatwiać ich pracę elektronicie. Obserwator z Sądu Rejonowego w Opolu był świadkiem sporządzania dodatkowego, „tradycyjnego” protokołu:

Rozprawa była nagrywana, a mimo to Pani Sędzia dokładnie odwzorowywała przebieg rozprawy, dyktując zeznania stron protokolantce. Argumentowała to tak, iż woli przebieg rozprawy monitorować za pośrednictwem formy pisemnej.

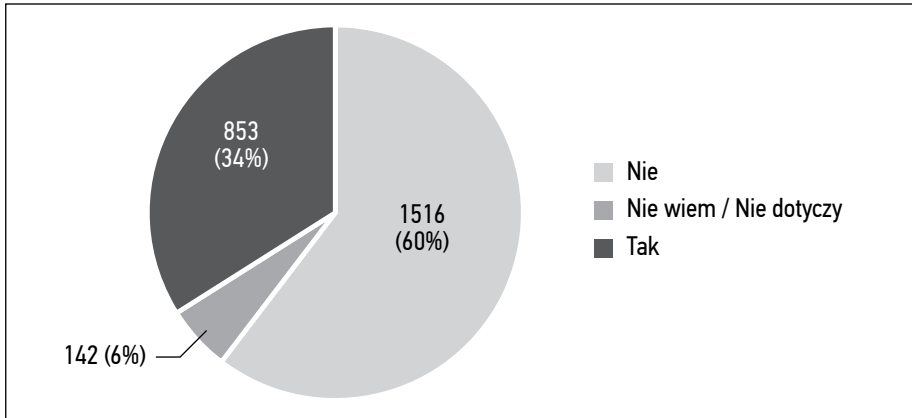
SR Opole, Wydz. III Rodzinny i Nieletnich, 07.04.2017

OGŁASZANIE WYROKÓW

Około jednej trzeciej wszystkich posiedzeń, w jakich w charakterze publiczności brali udział wolontariusze Fundacji, było ostatnimi

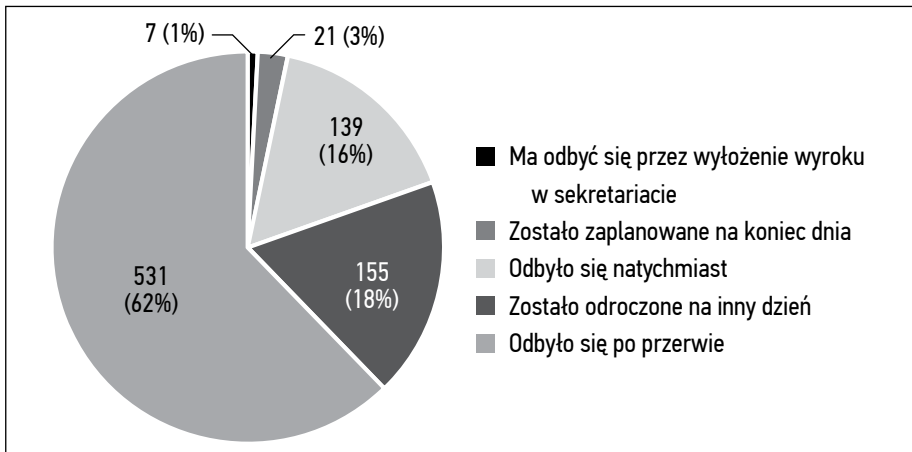
w sprawie. Dzięki temu obserwatorzy mogli uczestniczyć również w ogłoszeniu wyroku i ocenić stopień zrozumiałości jego uzasadnienia.

Wykres 36: Czy posiedzenie było ostatnim w sprawie (zakończyło się postępowanie)? (n=2511)

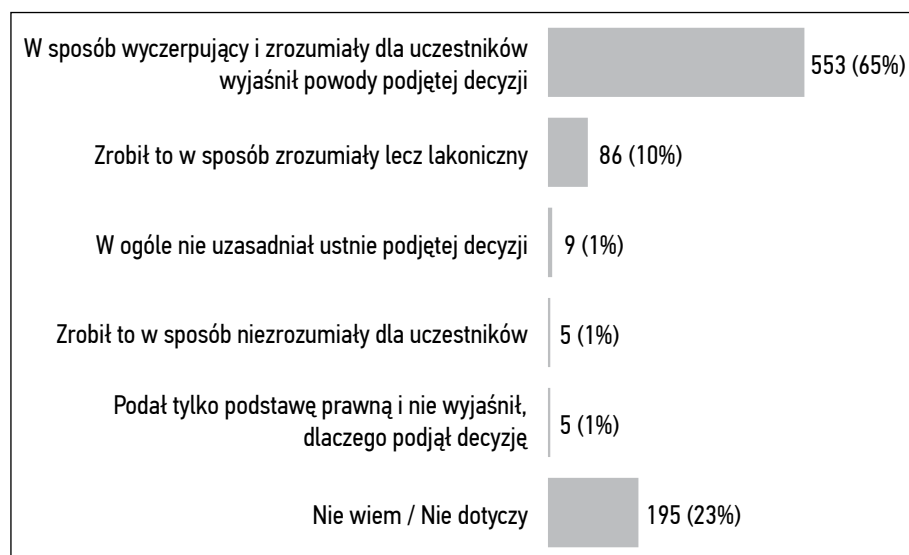
W większości przypadków ogłoszenie wyroku w sprawie odbyło się tego samego dnia po przerwie lub natychmiast. W przypadku niemal jednej na pięć rozpraw obserwatorzy twierdzili, że ogłoszenie wyroku odroczone zostało na inny dzień, przez co by go odsłuchać, zainteresowani musieli ponownie stawić się w sądzie. Sporadycznie miało się ono odbyć pod koniec dnia pracy czy poprzez wyłożenie wyroku w sekretariacie do wglądu stron.

Wykres 37: Ogłoszenie wyroku: (n=853)

Wolontariusze, którym udało się wysłuchać odczytania wyroku, w większości przypadków (64,8%) byli zdania, że ustne uzasadnienie podjętej przez sąd decyzji było w pełni zrozumiałe dla uczestników postępowania. W przypadku średnio jednej na dziesięć obserwacji uznali, że choć wypowiedź sędziego była zrozumiała, to mogłaby ich zdaniem zostać bardziej rozwinięta. W bardzo nielicznych przypadkach wyrok w ogóle nie został uzasadniony. Zdarzało się, że wynikało to z faktu nieobecności stron i ich pełnomocników. Wolontariusze zwracali uwagę także na problem zbyt cichego/niewyraźnego odczytywania wyroku, przez co mógł on być niezrozumiały dla słuchaczy.

Wykres 38: Czy poza odwołaniem się do przepisów prawa, sędzia w sposób zrozumiały uzasadnił wyrok (podał ustne motywy rozstrzygnięcia)? (n=853)

Przewodniczący odstąpił od ustnego uzasadnienia wyroku z uwagi, że na sali nie było stron ani ich pełnomocników.

SO Poznań (w. zam. w Pile), Wydz. XIV Cywilny, 28.12.2016

Sędzia wyjaśniła w sposób wyczerpujący dla uczestników powody podjętej decyzji, jednak mówiła bardzo szybko i miejscami niezrozumiale, zatem sama miałam problem z wyłapaniem choćby przedmiotu sprawy. Być może sędzia czytała i mówiła tak szybko przez opóźnienie, ponieważ w tym czasie (10:38-10:50) miała się już odbywać następna rozprawa, której rozpoczęcie zaplanowane było na 10:30. Uważam jednak, że utrudniło to zrozumienie uzasad-

nienia. Wyrażam jednak nadzieję, że pełnomocnicy stron zrozumieli istotne kwestie.

SR Kraków-Śródmieście, Wydz. IV Cywilny, 12.05.2017

Sąd, wydając wyrok, nie powołał się na jakiegokolwiek podstawy prawne. Stwierdził tylko, iż w sprawach tego typu wiążąca jest opinia biegłych, którzy w swoich badaniach stwierdzili, iż stopień niezdolności do pracy nie jest całkowity, więc kobiecie nie przysługuje prawo do renty socjalnej z tytułu całkowitej niezdolności do pracy. Po uzasadnieniu matka kobiety chciała zadać pytanie, na co wysoki sąd stwierdził „TERAZ NIE MA JUŻ PYTAŃ”.

SO Płock,
Wydz. VI Pracy i Ubezpieczeń Społecznych, 2016.07.12

WIZERUNEK

Wolontariusze Fundacji w swoich opisach rozpraw często zwracali uwagę na zagadnienia wykraczające poza te, o które pytamy ich w kwestionariuszach. Nerzadko przekazywali nam swoje refleksje na temat przebiegu rozprawy, a także wskazywali nawet drobne incydenty, które ich zdaniem mogły wpływać na sposób postrzegania sędziów i reprezentowanej przez nich instytucji.

Jednym z zagadnień, na jakie spontanicznie zwracali uwagę wolontariusze, jest wizerunek członków składu sędziowskiego i innych uczestników rozprawy. Obserwatorzy informowali o mankamentach w ich ubiorze (np. o niezapiętej todze), zachowaniu czy sposobie wejścia na salę sądową (zaznaczając, że nawet tak drobne szczegóły mogą mieć negatywny wpływ na postrzeganie instytucji i budowę zaufania do niej):

Pełnomocnik powoda miał niezapiętą togę i kaptur od kurtki wystawał.

SR Kraków-Podgórze, Wydz. I Cywilny, 2016.10.26

Sędzia ewidentnie spóźnił się do pracy. Biegąc do sali rozpraw z togą na ramieniu z pewnością nie zwiększył zaufania czekających na korytarzu stron.

SR Kraków-Nowa Huta, Wydz. II Karny, 03.04.2017

Sędzia opierał się łokciami o blat stołu, gdy słuchał wyjaśnień stron. W czasie całej rozprawy nie siedział prosto. Jego pozycja sugerowała znudzenie.

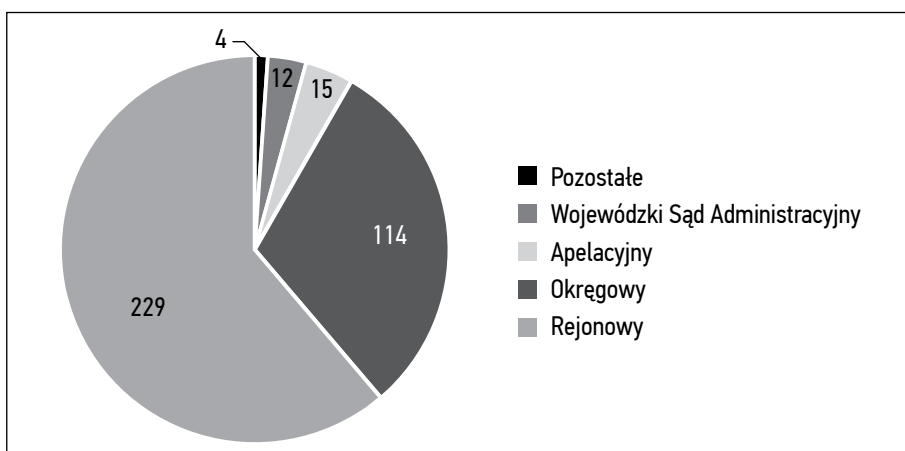
SR Kraków-Krowodrza, Wydz. II Karny, 2016.12.05

Martyna Hoffman i Stanisław Burdziej

OBSERWACJA INFRASTRUKTURY

W trakcie omawianej w niniejszym raporcie kolejnej edycji *Obywatelskiego Monitoringu Sądów* zgromadziliśmy 374 obserwacje infrastruktury budynków, które otrzymaliśmy w okresie od 16 lipca 2016 do 15 lipca 2017 roku. W tym czasie wolontariusze przekazali nam kwestionariusze dotyczące 143 budynków sądowych.

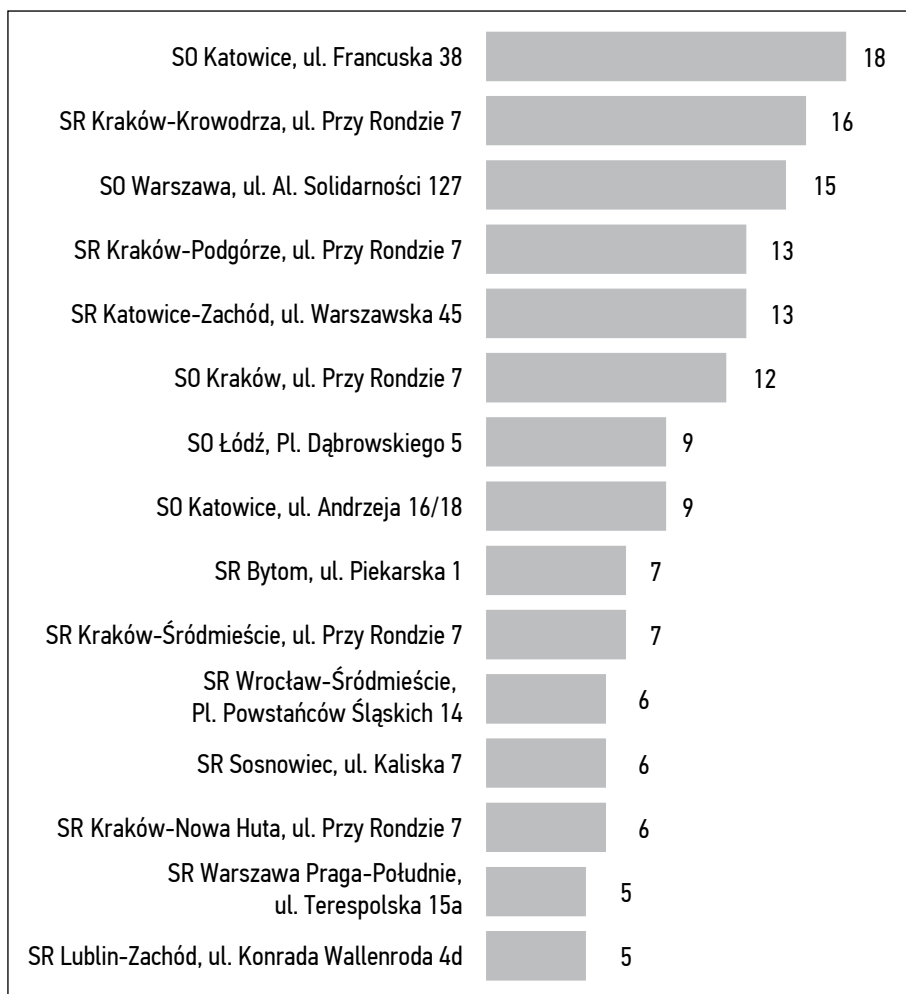
Wykres 39: Liczba obserwacji infrastruktury budynków sądowych według typu sądu (n=374)

Ze względu na omawianą we wcześniejszych częściach raportu dowolność, jaką mają wolontariusze przy wyborze obiektu obserwacji, także w przypadku badania infrastruktury uzyskanych przez nas wy-

ników nie należy traktować jako reprezentatywnych dla wszystkich sądów w Polsce. Niektóre z nich odwiedzane były przez obserwatorów częściej, a inne rzadziej. Podobnie jak w przypadku monitoringu rozpraw sądowych, badając infrastrukturę, obserwatorzy skupili swoją uwagę przede wszystkim na sądach powszechnych. W trakcie cyklu przeprowadzili w sumie 229 obserwacji budynków sądów rejonowych i 114 budynków sądów okręgowych.

Wykres 40: Liczba obserwacji infrastruktury przeprowadzonych w poszczególnych budynkach

SR Katowice-Zachód, Pl. Wolności 10		5
SO Wrocław, ul. Sądowa 1		5
WSA Kraków, ul. Rakowicka 10		4
SR Warszawa-Wola, ul. Kocjana 3		4
SR Warszawa-Śródmieście, ul. Marszałkowska 82		4
SR Warszawa Praga-Północ, ul. Terespolska 15a		4
SR Częstochowa, ul. Dąbrowskiego 23/35		4
SR Białystok, ul. Adama Mickiewicza 103		4
SR Lublin-Zachód, ul. Krakowskie Przedmieście 78		4
SR Katowice-Wschód, ul. Lompy 14		4
SR Katowice-Wschód, ul. Francuska 70a		4
SR dla m.stołecznej Warszawy, ul. Marszałkowska 82		4
SO Gdańsk, ul. Nowe Ogrody 30		4
SA Kraków, ul. Przy Rondzie 3		4

Tak jak w przypadku obserwacji rozpraw, by umożliwić dokonywanie porównań pomiędzy poszczególnymi sądami (w tym wypadku budynkami), wyniki dla najczęściej odwiedzanych budynków przedstawione zostały odrębnie na wykresach słupkowych. Podobnie jak w poprzednich latach w porównaniach uwzględnione zostały jedynie te obserwacje, w których dany budynek odwiedziło przynajmniej czterech różnych obserwatorów.

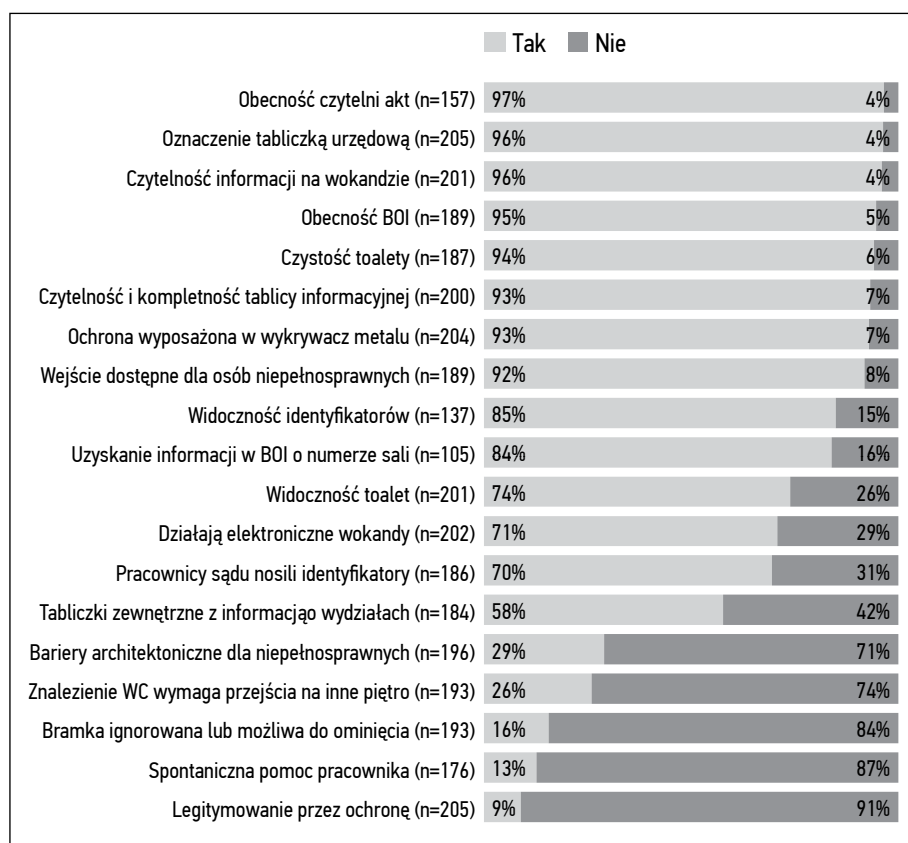
Zgodnie z opisaną procedurą na wykresach porównawczych uwzględnionych jest łącznie 205 obserwacji infrastruktury, które zostały przeprowadzone w 29 budynkach w 10 miastach Polski. Opisują one relacje ze 125 wizyt w sądach rejonowych, 72 w sądach okręgowych, a także pochodzących z Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego i Sądu Apelacyjnego w Krakowie. Liczba obserwacji przeprowadzonych w poszczególnych budynkach zaprezentowana została na

wykresie powyżej. Podobnie jak w rozdziale dotyczącym monitoringu rozpraw, wartość „Polska” na wykresach porównawczych jest średnią wartością proporcji odpowiedzi „Tak” i „Nie” ze średnich obliczonych dla uwzględnionych w obserwacji sądów.

OGÓLNY OBRAZ INFRASTRUKTURY

Poniżej prezentujemy wykres zbiorczy, przedstawiający najistotniejsze dane dla najczęściej odwiedzanych w trakcie tego cyklu budynków sądowych. Proporcje odpowiedzi „Tak” i „Nie” dla poszczególnych pytań są średnią arytmetyczną wyliczoną ze średnich obliczonych dla 29 uwzględnionych w porównaniach sądów (wartości te znajdują się także na wykresach porównawczych oznaczone jako „Polska”).

Wykres 41: Zbiorcze zestawienie średnich proporcji odpowiedzi „Tak” i „Nie” na wybrane pytania w sądach, gdzie obserwacje infrastruktury przeprowadziło przynajmniej 4 wolontariuszy

Ogólny obraz infrastruktury widziany oczami obserwatorów wskazuje na utrzymywanie się szeregu problemów, które sygnalizowaliśmy we wcześniejszych raportach podsumowujących program *Obywatelskiego Monitoringu Sądów*. Obserwatorzy ponownie zwracali uwagę na niewystarczające zewnętrzne i wewnętrzne oznaczenie budynków, którym brakuje niekiedy informacji, np. na temat znajdujących się w środku wydziałów. Wolontariusze wciąż zgłaszali także – choć sporadycznie – problemy związane z przejściem przez punkt ochrony, której działania mogą utrudniać realizację prawa obywateli do uczestnictwa w jawnych rozprawach w charakterze publiczności. Stosunkowo największą – i niekorzystną – zmianę odnotowaliśmy w tym roku w kwestii możliwości uzyskania w BOI prostej informacji przez telefon (o terminie najbliższego posiedzenia w sprawie o konkretnej sygnaturze), udało się to w przypadku 68% prób, zaś w roku ubiegłym – 84% prób.

OZNACZENIE BUDYNKÓW

Zdjęcie 1: Sąd Okręgowy w Poznaniu (wydział zamiejscowy w Pile), 26.10.2016

W zdecydowanej większości przypadków (96,8%) wolontariusze byli zdania, że zewnętrzne oznaczenia budynku sądu są wyraźne i czytelne. Zastrzeżenia pod tym względem obserwatorzy mieli jedynie w przypadku 12 obserwacji, co stanowi nieco ponad 3% próby.

Jak twierdzą niektórzy wolontariusze, podczas swoich wizyt w budynkach dostrzegli przypadki niepełnego oznaczenia budynku (brak godła lub części nazwy) lub umiejscowienia tablic w miejscu niewidocznym dla odwiedzających. Spośród sądów, które odwiedzone zostały przez przynajmniej czterech obserwatorów, problem ten zgłoszony został dla Sądu Okręgowego w Łodzi (Pl. Dąbrowskiego 5), Sądu Rejonowego

w Bytomiu (ul. Piekarska 1) i Sądu Rejonowego Wrocław Śródmieście (Pl. Powstańców Śląskich 14). Należy podkreślić jednak, że ze względu na to, że część obserwatorów nie miała co do oznaczenia tych sądów żadnych zastrzeżeń, można podejrzewać, że istniejące tabliczki mogą być niewidoczne dla niektórych osób (np. słabo widzących lub niskiego wzrostu).

Na tabliczce urzędowej widnieje: SĄD REJONOWY – bez nazwy miejscowości, po której pozostał tylko ślad (w PILE).

SR Piła ul. Powstańców Wielkopolskich 79, 19.10.2016

Była tabliczka z informacją, że jest to sąd okręgowy, ale nie widziałam godła.

SO Łódź, Pl. Dąbrowskiego 5, 09.02.2017

Sama tabliczka jest duża i bardzo czytelna. Problem natomiast tkwi w otoczeniu samego sądu. Budynek jest zasłonięty drzewami, a przez to tabliczka nie jest widoczna z chodnika ok. 5 m od sądu.

SR Wrocław-Śródmieście,
Pl. Powstańców Śląskich 14, 20.04.2017

Tabliczka urzędowa jest powieszona bardzo wysoko, przez co ciężko jest ją zobaczyć. Kiedy szedłem do sądu od boku nie widziałem jej, rozglądałem się po wszystkich ścianach i nie mogłem jej odnaleźć. Nie wiedziałem w końcu, czy to jest wejście do sądu czy nie. Dopiero gdy oddaliłem się parę kroków od wejścia zauważyłem powieszoną tabliczkę wysoko na ścianie budynku. Jeśli by się szło do sądu od przodu, to jest się w stanie ją zauważyć, jednak idąc od boku jest to bardzo trudne.

SR Bytom, ul. Piekarska 1, 05.01.2017

W przypadku niemal 2/5 obserwacji wolontariusze zwracali uwagę na brak informacji na zewnątrz o znajdujących się w budynku wydziałach. W niektórych z nich, żeby dotrzeć do spisu mieszczących się pod danym adresem wydziałów, trzeba było wejść nie tylko do środka budynku, ale również przejść przez punkt kontroli. Informacje o wydziałach na zewnętrznych tabliczkach zauważyła ponad połowa wolontariuszy. Jednoznacznej odpowiedzi na to pytanie nie udzielił

średnio jeden na dziesięciu obserwatorów, co sugerować może między innymi problemy z odczytaniem ewentualnych oznaczeń lub inne wątpliwości (np. związane z aktualnością danych).

Na zewnątrz nie ma w ogóle tabliczek z wydziałami. Żeby dowiedzieć się o wydziałach trzeba przejść przez bramkę i ochronę. Informacje znajdują się wewnątrz korytarza po prawej stronie (są podane na kartkach, nie na tabliczkach).

SR Katowice-Zachód, ul. Warszawska 45, 27.10.2016

Tabliczki z wydziałami znajdowały się wewnątrz budynku, przy wejściu. W mieście jest powszechnie wiadomo, że w tym budynku mieści się wyłącznie wydział karny. Może to być utrudnieniem dla kogoś przyjezdnego.

SR Sosnowiec, ul. 1 Maja 19, 27.10.2016

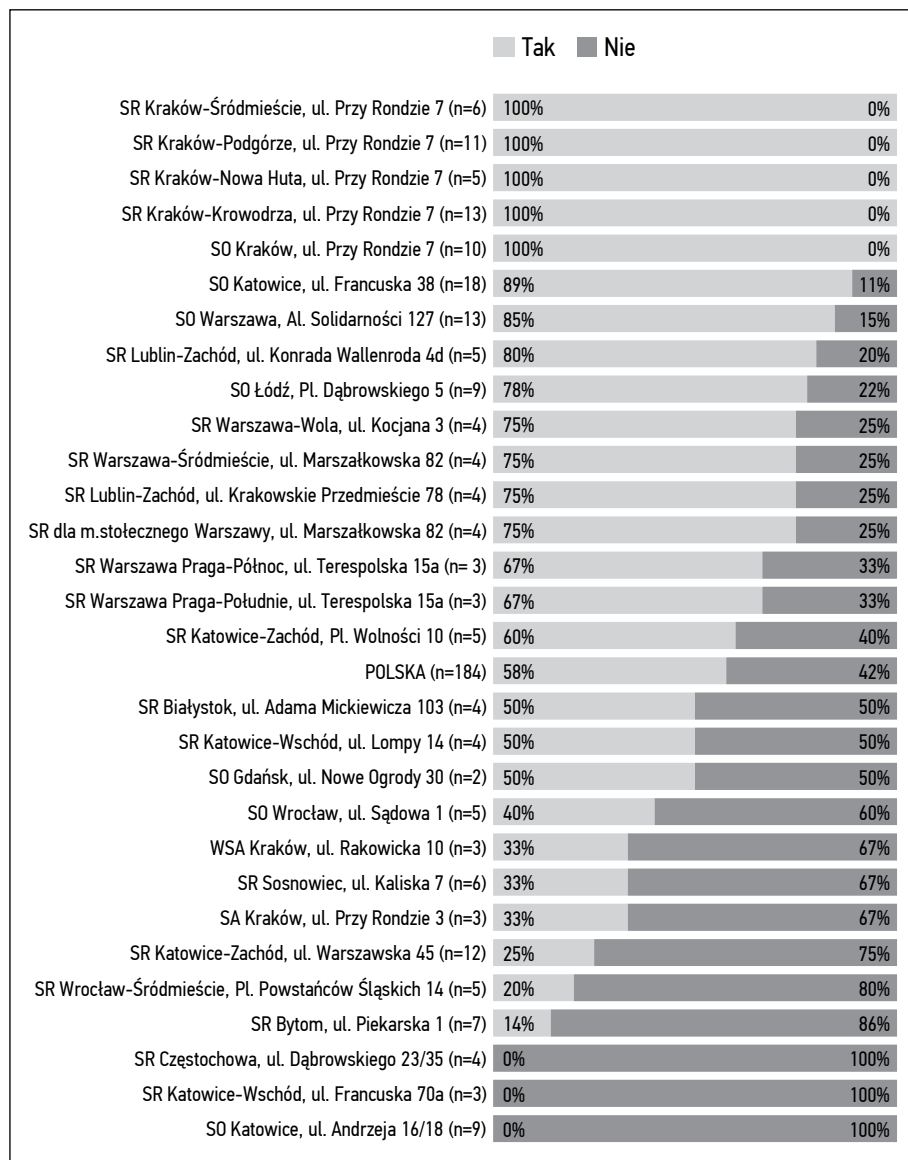
Znajdujące się wewnątrz budynku informacje uznawane były przez większość wolontariuszy (88%) za czytelne, a także zawierały wszystkie uznane przez nas za najważniejsze oznaczenia (spis wydziałów i gabinet prezesa sądu). Poszczególnych informacji brakowało ich zdaniem w przypadku ok. 9% przeprowadzonych obserwacji infrastruktury.

Wolontariusze twierdzili, że w niektórych z sądów tablic informacyjnych w ogóle nie było, a w innych były umieszczone w niewidocznym miejscu (np. zakryte innymi elementami wyposażenia).

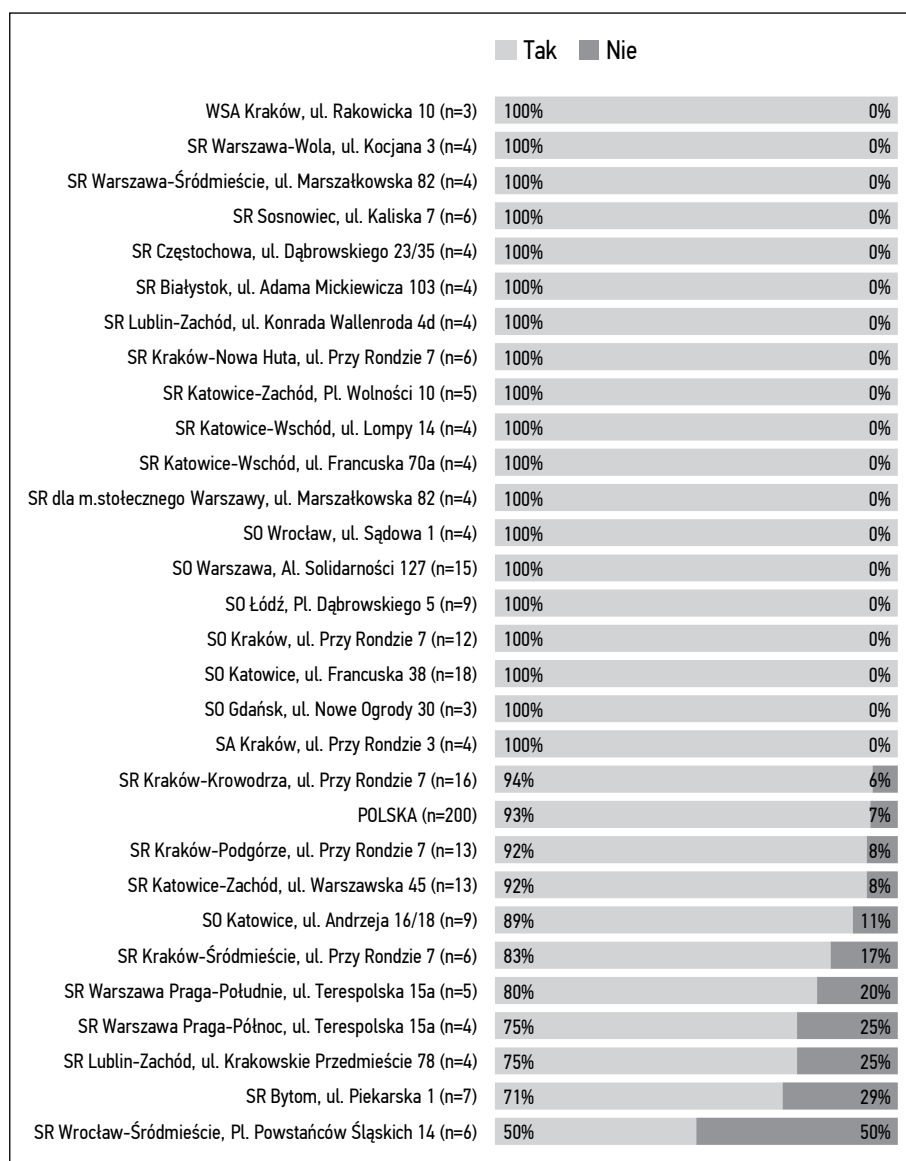
Tablica informacyjna była schowana, znalazłam ją przez przypadek. Dodatkowo tablica była nieczytelna oraz nie było na niej takich informacji, o jakich jest mowa w pytaniu.

SO Szczecin, ul. Małopolska 17, 22.11.2016

Wykres 42: Czy tabliczki na zewnątrz zawierały informacje o wydziałach? (budynki)

Wykres 43: Czy tablica informacyjna wewnątrz była czytelna i zawierała informacje, gdzie znaleźć prezesa sądu i wszystkie wydziały sądu (także te w innych budynkach)? (budynki)

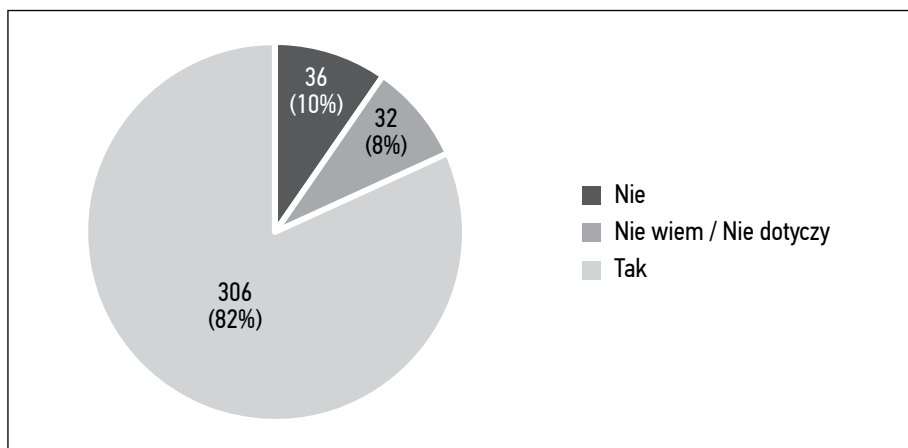

DOSTĘPNOŚĆ BUDYNKU DO POTRZEB OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Problem dostosowania infrastruktury budynków sądowych do potrzeb osób niepełnosprawnych w badaniach Fundacji ogranicza się przede wszystkim do kwestii istnienia bądź braku udogodnień dla osób z niepełnosprawnością typu ruchowego (tj. głównie osób poruszających się przy pomocy wózków inwalidzkich). Z tego względu w uzyskanych przez nas danych brakuje informacji o stosowanych ułatwieniach, skierowanych do osób o innych potrzebach (np. osób niewidzących, niesłyszących czy z niepełnosprawnością intelektualną). Uznając potrzeby te za jednakowo ważne, skupiamy się tutaj jednak na tych, o których ocenę łatwiej nam prosić wolontariuszy.

Zdaniem wolontariuszy monitorowane przez nich budynki w większości (81,8%) przypadków posiadały przynajmniej jedno wejście dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych ruchowo. Zdarzały się jednak takie, do których osoba mająca problemy z poruszaniem się (czy osoba z małym dzieckiem w wózku) z pewnością nie wejdzie samodzielnie.

Wykres 44: Czy wejście do budynku było dostępne dla osób niepełnosprawnych (lub czy istnieje dla nich odrębne wejście)? (n=374)

*Zostałem poinformowany, że **nie ma oddzielnego wejścia dla osób niepełnosprawnych**. Wejście do sądu wymaga pokonania schodów, dlatego będą one utrudnieniem dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich.*

Wewnątrz znajdowały się schody, a nie było windy ani żadnego innego rozwiązania dla osób niepełnosprawnych.

SR Katowice-Zachód, Pl. Wolności 10, 16.11.2016

Drzwi wejściowe są duże i ciężkie. Budynek nie posiada windy, a toaleta damska, w której byłam nie była przystosowana dla osób niepełnosprawnych.

SR Szczecin-Centrum, ul. Narutowicza 19, 07.06.2017

Na wejściu do budynku musimy pokonać kilka schodów (niestety nie zauważyłam żadnej pomocy dla os. niepełnosprawnych). Kobieta z dzieckiem musiała pozostawić wózek na wejściu, ponieważ nie była w stanie nim wjechać.

SR Bytom, ul. Piekarska 1, 23.05.2017

Pośród budynków, w których przeprowadzono przynajmniej 4 obserwacje infrastruktury, jedynie wejście do budynku Sądu Rejonowego Katowice-Zachód (Pl. Wolności 10) jednomyślnie ocenione zostało przez wolontariuszy jako niedostosowane do potrzeb osób mających trudności z poruszaniem się. W przypadku pozostałych budynków odpowiedzi poszczególnych obserwatorów mogą różnić się od siebie, m.in. ze względu na trudności ze znalezieniem dodatkowego, przystosowanego wejścia czy problemy z obsługą i stanem istniejących rozwiązań (np. tymczasowo nieczynna winda).

Istnieje podjazd dla wózków, ale mam wrażenie że osoba, która się na nim porusza, mogłaby mieć problem samodzielnie dostać się do sądu.

SR Kraków-Krowodrza, ul. Przy Rondzie 7, 09.02.2017

Brak wejścia dla osób niepełnosprawnych, spowodowany remontem w sądzie.

SO Szczecin, ul. Małopolska 17, 22.11.2016

Zdjęcie 2: Magazyn mebli na korytarzu podczas remontu ogranicza dostęp do windy – SR Kraków-Nowa Huta (ul. Przy Rondzie 7) dn. 04.08.2016

Wolontariusze zwracali uwagę także na rozwiązania zastosowane wewnątrz budynku, w tym dotyczące dostępności ciągów komunikacyjnych lub dostosowania toalet do potrzeb osób niepełnosprawnych. Jak wynika z ich obserwacji zdarzało się, że pomiędzy poszczególnymi piętrami nie było windy, a wąskie korytarze mogły ograniczać możliwość poruszania się, np. osoby na wózku inwalidzkim. Należy zwrócić uwagę także na organizację przestrzeni i umeblowanie wnętrza. Jak zauważyć możemy na zdjęciu nr 2, dostarczonym przez wolontariusza z Sądu Rejonowego Kra-

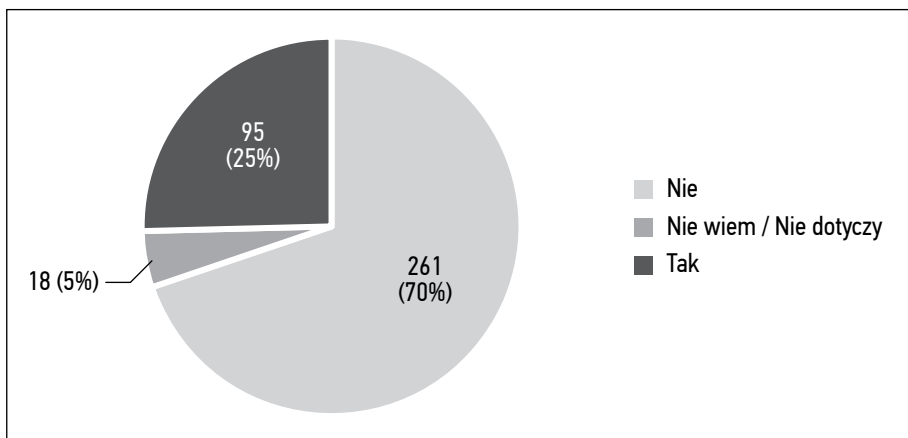
ków-Nowa Huta, w trakcie prowadzonych w budynku prac remontowych meble z poszczególnych pokoi umieszczone zostały w sposób w dużym stopniu ograniczający dostęp do windy na piętrze.

Ograniczenia architektoniczne (takie jak wąskie korytarze i ciężkie drzwi) wskazywane były przez wolontariuszy średnio w przypadku jednej na cztery przeprowadzone obserwacje. Jak zaznaczono wcześniej, wolontariusze raczej nie zwracali uwagi na ograniczenia dla osób z niepełnosprawnościami innymi niż ruchowe, co prawdopodobnie wynika z braku znajomości tych potrzeb niż z faktu ich dobrego zaspokojenia. Nie możemy więc wnioskować, że analizowane sądy są w stu procentach przyjazne chociażby dla osób niewidzących czy niesłyszących.

Boczne wejście z wąskimi schodami, pomiędzy piętrami brak windy, wąskie przejścia; wejście do WC wąskie i ze stopniem – osoba na wózku miałaby problem.

SR Jarocin, ul. Niepodległości 15, 26.10.2016

Wykres 45: Czy w budynku występowały bariery architektoniczne uniemożliwiające korzystanie z niego osobom poruszającym się na wózkach inwalidzkich, np. schodki, wąskie korytarze, drzwi? (n=374)

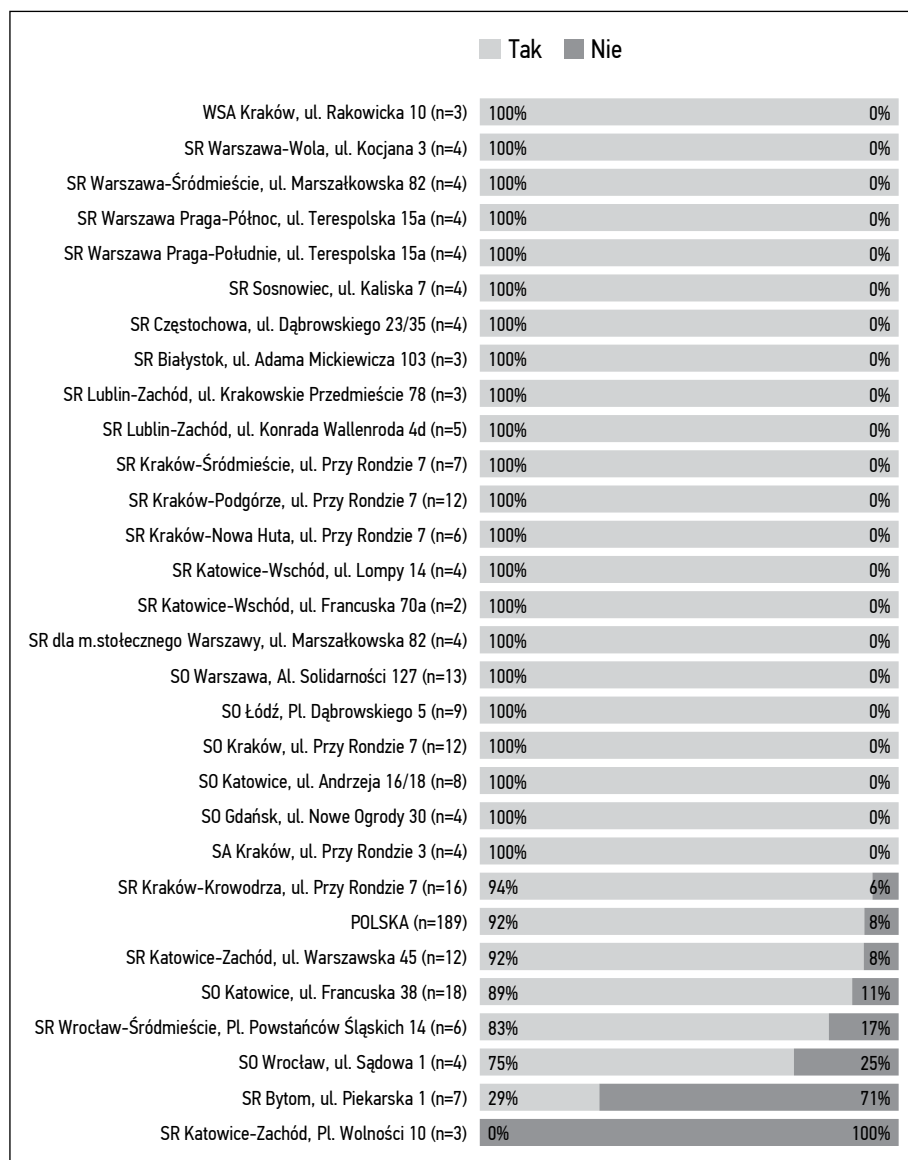
*Wjazd na salę sądową mógłby być utrudniony dla osoby niepełnosprawnej ze względu na **duże, ciężkie drzwi**. Samodzielne ich otwarcie mogłoby być problemem.*

WSA Kraków, ul. Rakowicka 10, 25.08.2016

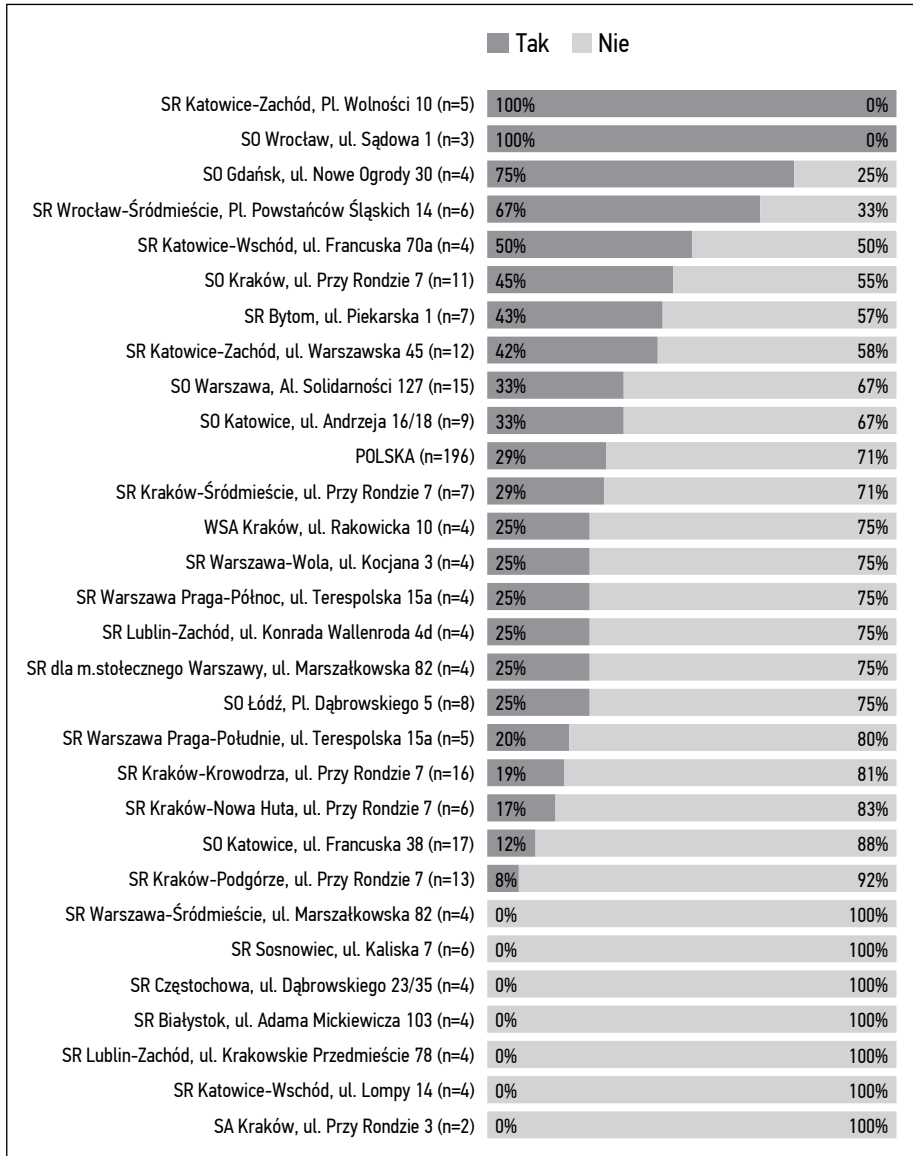
*W sądzie były znaczne bariery architektoniczne uniemożliwiające poruszanie się osobom niepełnosprawnym, między innymi schodki na trzecim piętrze, **wąskie korytarze i bardzo wysokie progi do niektórych sal rozpraw**.*

SR Katowice-Zachód, ul. Warszawska 45, 25.10.2016

Wykres 46: Czy wejście do budynku było dostępne dla osób niepełnosprawnych (lub czy istnieje dla nich odrębne wejście)? (budynki)

Wykres 47: Czy w budynku występowały bariery architektoniczne uniemożliwiające korzystanie z niego osobom poruszającym się na wózkach inwalidzkich, np. schodki, wąskie korytarze, drzwi? (budynki)

OCHRONA BUDYNKU

Aby wziąć udział w jawnej rozprawie sądowej w charakterze publiczności należy spełnić dwa kryteria. Obserwator musi być osobą pełnoletnią, a także – na podstawie art. 54 ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych – nie może mieć przy sobie broni, amunicji, materiałów wybuchowych ani innych przedmiotów niebezpiecznych, które mogą stanowić zagrożenie dla zdrowia lub życia. Weryfikacja drugiego z kryteriów należy do podstawowego zadania pracowników ochrony sądu, którzy mają stać na straży bezpieczeństwa sędziów, pracowników instytucji i wszystkich interesantów. Osoby pełniące te funkcje, oprócz powyższego zadania, w praktyce pełnią często jeszcze inną – bardzo istotną rolę. To pierwsze osoby pracujące w gmachu sądu, z jakimi spotyka się interesant, dlatego stanowią wizytówkę całej instytucji.

PRAKTYKA LEGITYMOWANIA INTERESANTÓW PRZEZ OCHRONĘ

W niektórych spośród monitorowanych sądów wolontariusze, chcąc wejść do budynku sądu, byli zatrzymywani przez ochronę celem okazania dowodu tożsamości, a czasem także dla wyjaśnienia powodu swojej wizyty. W przypadku średnio jednej na dziesięć obserwacji infrastruktury obserwatorzy poproszeni zostali o wylegitymowanie się, a dane niektórych spisane zostały do prowadzonego przez pracowników ochrony zeszytu.

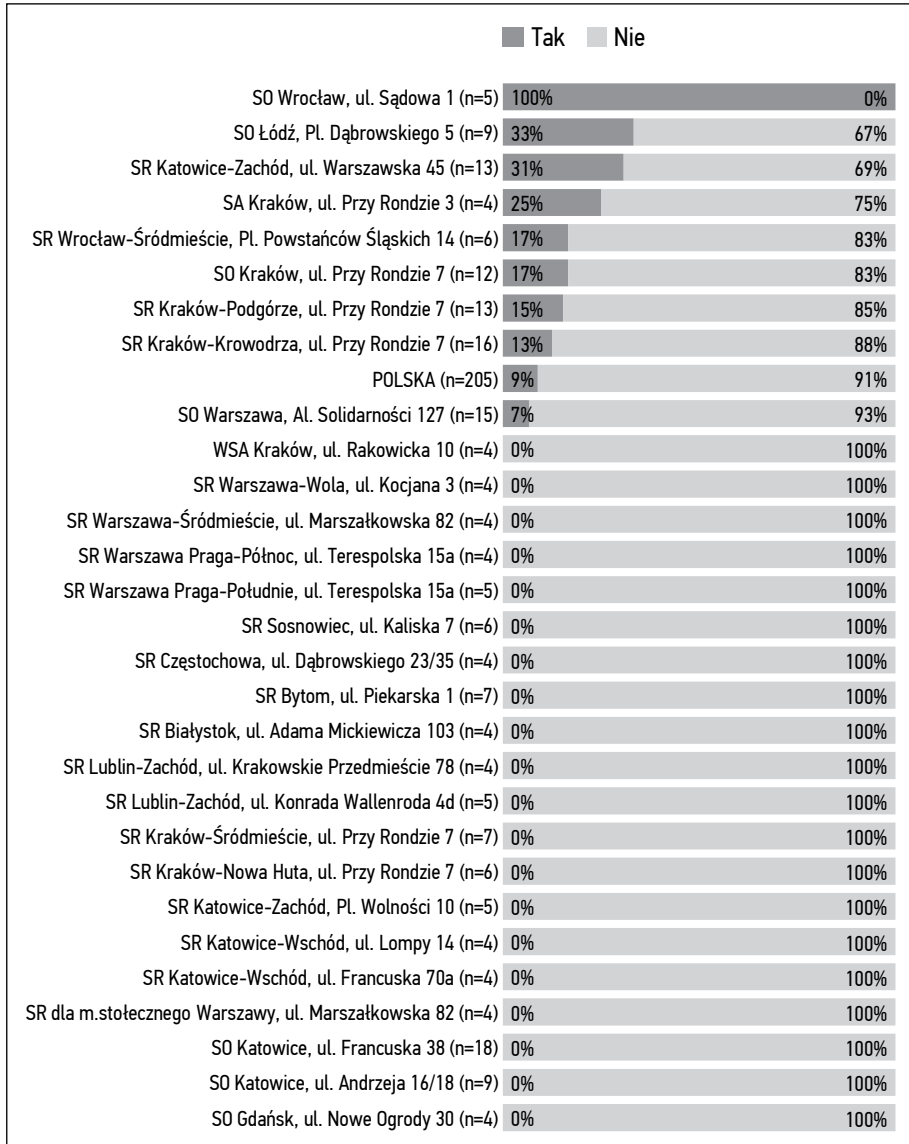
Jedynym sądem, w którym praktyka legitymowania stosowana była konsekwentnie w trakcie omawianego cyklu monitoringu był Sąd Okręgowy we Wrocławiu. Wolontariusze niekiedy proszeni byli o przedstawienie dokumentu tożsamości także w Sądzie Okręgowym w Łodzi, czy Sądzie Rejonowym Katowice-Zachód. Z taką praktyką mogli spotkać się także m. in. w krakowskich sądach czy w Sądzie Okręgowym w Warszawie.

Jak wielokrotnie podkreślaliśmy w poprzednich publikacjach, z wyjątkiem szczególnych okoliczności, procedura ta nie ma większego uzasadnienia i nie wydaje się przekładać bezpośrednio na poziom bezpieczeństwa w budynku sądu. Może natomiast kreować wizerunek instytucji jako niedostępnej i nieufnej w stosunku do interesanta. Brak anonimowości niekiedy zniechęca publiczność do uczestnictwa w jawnych rozprawach, podobnie jak konieczność poddania się drobiazgowej kontroli przed wejściem.

Pracownicy ochrony mogą ograniczać prawo obywateli do uczestnictwa w rozprawach w charakterze publiczności także ze względu na ich prawdopodobny brak znajomości przepisów regulujących jawność

działalności wymiaru sprawiedliwości. W nielicznych przypadkach ochrona nie chciała pozwolić wolontariuszom wejść do budynku bez okazania wezwania na konkretną rozprawę.

Wykres 48: Czy po wejściu do budynku sądu obserwator został wylegitymowany przez ochronę (musiał okazać dokument tożsamości)? (budynki)

Na początku ochroniarze nie chcieli wpuścić mnie do sądu, ponieważ nie wiedzieli o tym, że można uczestniczyć w sprawie w charakterze publiczności. Gdy wytłumaczyłem im to i poinformowałem ich o swoich uprawnieniach, pozwolili mi wejść.

mowałem o tym, że jestem wolontariuszem fundacji, poprosili mnie o okazanie dowodu tożsamości i wpisali moje dane do zeszytu.

SR Rybnik, Pl. Mikołaja Kopernika 2, 27.12.2016

*Ochroniarz zażądał okazania wezwania do sądu. **Byłam zmuszona tłumaczyć się przez dobre parę minut, dlaczego takowego nie posiadam i w jakim charakterze w ogóle tu jestem.***

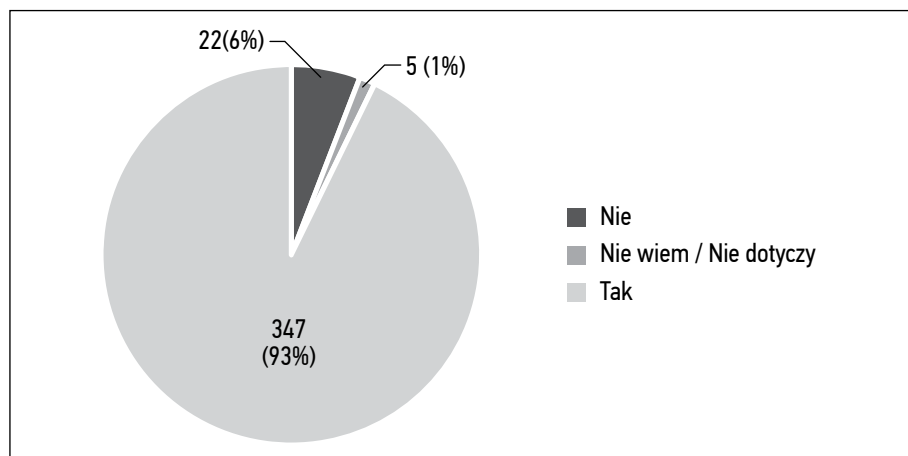
SR Katowice-Zachód, ul. Warszawska 45, 04.11.2016

WYPOSAŻENIE W BRAMKĘ DO WYKRYWANIA METALI I JEJ STOSOWANIE

Bramki do wykrywania metali wydają się być stałym elementem wyposażenia sądów i korzysta z nich zdecydowana większość punktów ochrony (93%). Urządzenia te pozwalają na przeprowadzenie dyskretnej kontroli osób odwiedzających, zapobiegając wniesieniu przez nie broni czy innego rodzaju niebezpiecznych narzędzi.

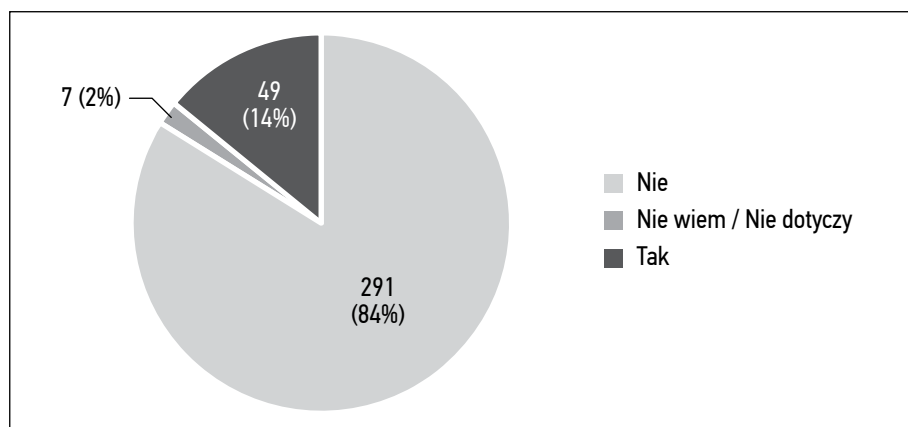
Spośród sądów, w których w ubiegłym roku obserwacje infrastruktury przeprowadzone zostały przez przynajmniej czterech wolontariuszy, omawianego sprzętu zabrakło jedynie w Sądzie Rejonowym Katowice-Wschód (ul. Lompy 14) i Sądzie Rejonowym Wrocław-Śródmieście (Pl. Powstańców Śląskich 14). Bramki nie zauważył także jeden z odwiedzających Sąd Rejonowy Kraków-Krowodrza (spośród 16 wolontariuszy), co może oznaczać, że do budynku można dostać się z pominięciem kontroli.

Wykres 49: Czy ochrona była wyposażona w bramkę do wykrywania metali? (n=374)

Wykrywacze metalu dostępne były niemal w każdym z analizowanych budynków, jednak w części z nich ochrona nie zwracała na ich działanie najmniejszej uwagi. Jak wskazują wolontariusze, choć urządzenie sygnalizowało wnoszone przez nich metalowe przedmioty, nie zostali oni dokładniej skontrolowani przez pracowników ochrony. Brak reakcji obsługi na sygnały urządzenia wynikać może z częstego wyłapywania przez nie nawet najdrobniejszych przedmiotów użytku codziennego (np. kluczy) i spowszednienia „pikania”. Taka rutyna może prowadzić do potencjalnie niebezpiecznych sytuacji – w tym wniesienia na teren sądu broni palnej.

Wykres 50: Czy można było wejść do sądu, omijając wykrywacz metali lub bramka nie działała lub była ignorowana przez ochronę? (n=347)

Jak wynika z opisów, wolontariusze natknęli się także na bramki całkowicie wyłączone czy ustawione z dala od przejścia. W niektórych przypadkach byli także świadkami unikania kontroli przez inne wchodzące do budynku osoby, które ich zdaniem skorzystać mogły z nieuwagi pracowników ochrony.

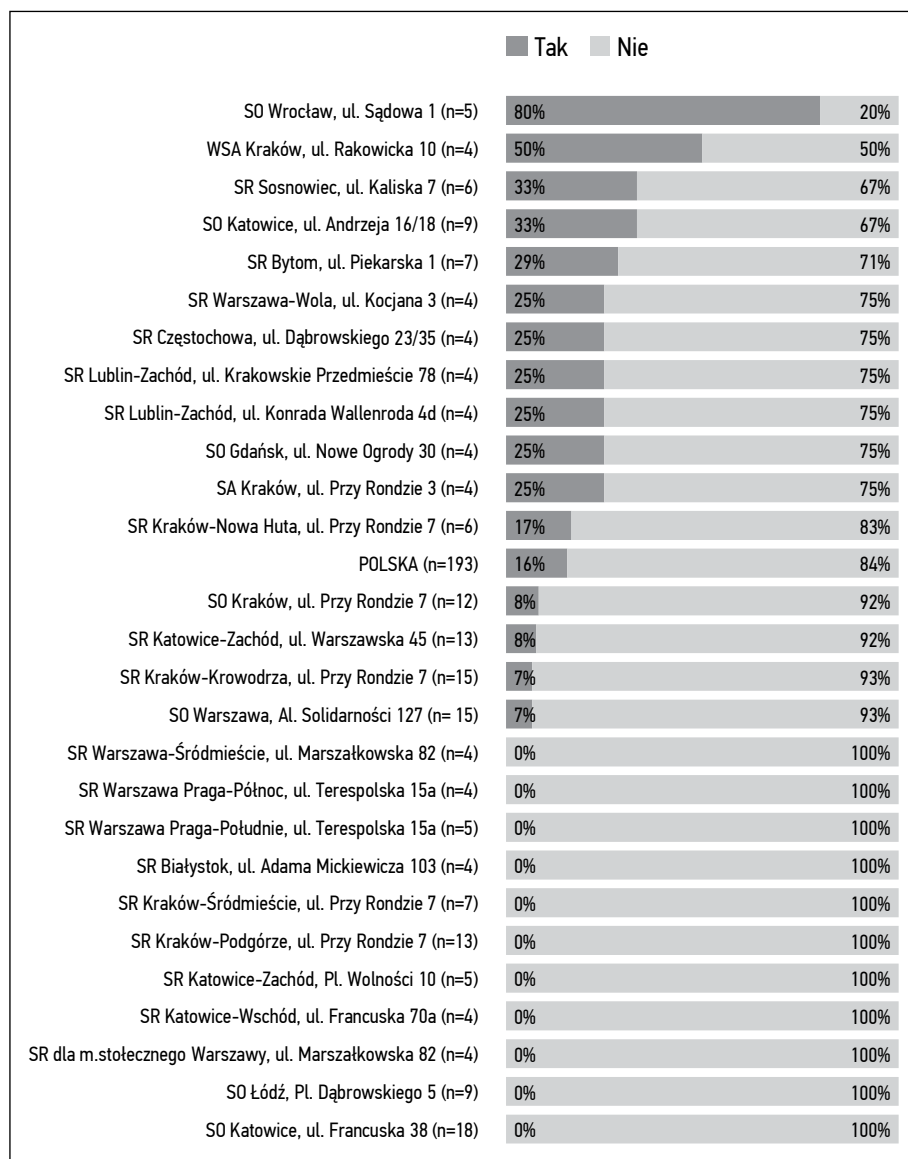
*Podczas przechodzenia bramka zapiszczała, jednak **ochroniarze nawet nie zwrócili na to uwagi.***

SR Rybnik, Pl. Mikołaja Kopernika 2, 27.12.2016

*Bramka zapiszczała, gdyż miałam w torbie laptopa. Zostało to **zignorowane przez ochronę.***

SO Wrocław, ul. Sądowa 1, 03.03.2017

Wykres 51: Czy można było wejść do sądu, omijając wykrywacz metali lub bramka nie działała lub była ignorowana przez ochronę? (budynki)

OBSŁUGA ZE STRONY PRACOWNIKÓW SĄDU

Wizyta w sądzie – nie tylko ta pierwsza – bywa stresująca, a odnalezienie się w tak niecodziennej sytuacji może zrodzić wiele problemów (nawet tych pozornie najprostszych, związanych z poruszaniem się

po nieznaną wcześniej instytucji). Z tego względu istotne jest zapewnienie interesantom możliwości uzyskania pomocy. Naszym zdaniem dokonywać tego powinni przeszkoleni pracownicy sądu, którzy nie tylko rozwieją nawet najbardziej prozaiczne wątpliwości, wskażą drogę, czy udostępnią najnowsze wzory dokumentów, ale w konsekwencji także sprawią, że zarówno sąd, jak i nowa sytuacja staną się mniej stresujące.

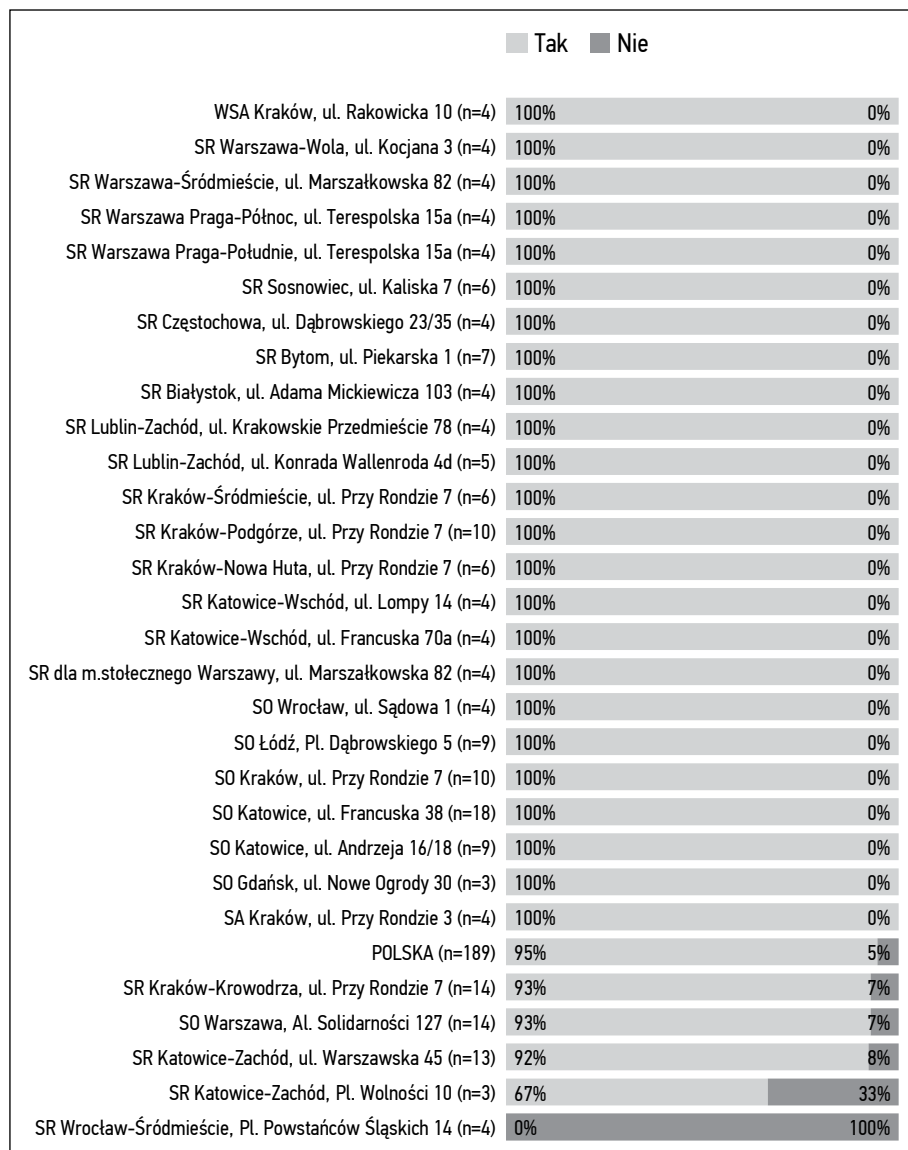
By sprawdzić, czy i na jaką pomoc mogą liczyć pojawiający się w sądach interesanci, wolontariusze Fundacji szukali m.in. odpowiedzi na związane z tym zagadnieniem pytania. W omawianym cyklu starali się ustalić, czy w badanych przez nich budynkach funkcjonuje Biuro Obsługi Interesantów, czy można otrzymać w nim prostą informację, a także czy pracownicy sądu gotowi są z własnej inicjatywy udzielić pomocy osobie błędzącej po korytarzach.

BIURO OBSŁUGI INTERESANTÓW

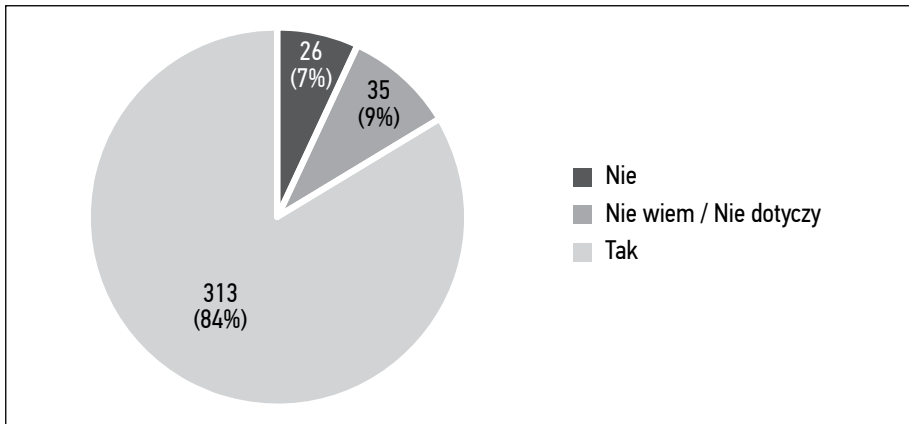
Biuro Obsługi Interesanta często traktowane bywa jako punkt informacyjny, jednak zakres obowiązków jego pracowników – określony w drodze rozporządzenia „Regulamin urzędowania sądów powszechnych” – jest zdecydowanie szerszy. Do zadań BOI należy udzielanie informacji istotnych dla uczestników rozpraw sądowych (w tym związanych m.in. ze stanem postępowania), jak również wydawanie odpisów dokumentów (oraz zapisu dźwięku i obrazu z rozprawy). W biurze można pozyskać aktualne formularze sądowe i wzory pism, jak również zapoznać się z listą lekarzy sądowych, biegłych, tłumaczy przysięgłych wpisanych na listę Ministra Sprawiedliwości czy mediatorów. Oprócz powyższych czynności do obowiązków punktu należy również kierowanie interesantów do odpowiednich komórek organizacyjnych, jak i informowanie o strukturze organizacyjnej sądu (właściwości, lokalizacji, numerach telefonów, godzinach otwarcia itp.) Pracownicy powinni udzielać także szeroko rozumianej pomocy świadkom i stronom postępowań, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb osób niepełnosprawnych.

Zdaniem większości wolontariuszy, w budynku odwiedzanego przez nich sądu dostępny był punkt Biura Obsługi Interesanta lub inny punkt informacyjny. Miejsca takiego nie znalazł jednak żaden z obserwatorów odwiedzających Sąd Rejonowy Wrocław-Śródmieście (Pl. Powstańców Śląskich 14), a także kilkoro monitorujących budynek Sądu Rejonowego Katowice-Zachód (Pl. Wolności 10 i ul. Warszawska 45) czy Sądu Okręgowego w Warszawie (Al. Solidarności 127). Szczególnie w przypadku tych dwóch ostatnich wynikać to może raczej ze złego oznaczenia drogi do punktów informacyjnych niż ich rzeczywistego braku.

Wykres 52: Czy w budynku jest osobne Biuro Obsługi Interesanta (BOI) lub punkt informacyjny? (budynki)

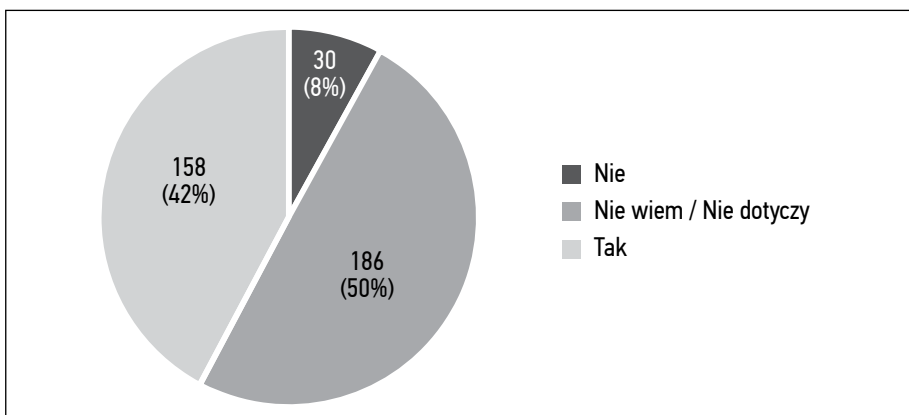
Wykres 53: Czy w budynku jest osobne Biuro Obsługi Interesanta (BOI) lub punkt informacyjny? (n=374)

UZYSKANIE PROSTEJ INFORMACJI W BIURZE OBSŁUGI INTERESANTA

Obserwatorzy sprawdzali możliwość uzyskania prostej informacji w BOI. Pytali o numer sali, w której odbędzie się rozprawa o danej sygnaturze. Podobnie jak w poprzednim roku, część obserwatorów (bliisko 50%) nie podjęła próby zadania pytania pracownikowi BOI, przez co posiadane przez nas dane nie pozwalają na bardziej szczegółowe przybliżenie tego aspektu ich funkcjonowania. Większość wolontariuszy proszących o udzielenie informacji w punkcie BOI, uzyskała ją bez większych problemów. W przypadku niektórych obserwacji spotkali się z odmową jej udzielenia lub innymi utrudnieniami w jej uzyskaniu (np. bardzo długą kolejką oczekujących).

Wykres 54: Czy obserwator otrzymał w BOI informację o n-rze sali, w której odbywa się rozprawa o danej sygnaturze? (n=374)

Niekiedy wolontariuszom odmówiono udzielenia informacji na temat interesujących ich rozpraw. Czasem pracownicy argumentowali, że przekazać je mogą tylko stronom postępowania. Naszym zdaniem odpowiedź taka nie powinna mieć miejsca, gdyż kwestie, o które pytali wolontariusze, w naszej opinii spełniają kryteria informacji publicznej.

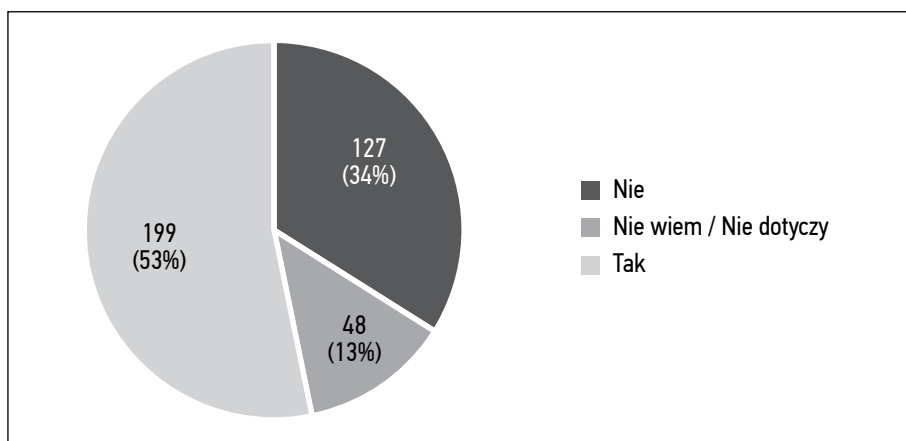
BOI udostępnia informacje WYŁĄCZNIE stronom sprawy.

SR Katowice-Zachód, ul. Warszawska 45, 27.10.2016

NOSZENIE IDENTYFIKATORÓW

Ponad połowa obserwatorów twierdziła, że pracownicy monitorowanych sądów, poruszając się po korytarzach, nosili na ubraniu identyfikatory. Oznaczenia tego rodzaju należy uznać nie tylko za istotne dla bezpieczeństwa wewnątrz budynku (ograniczając dostęp osób postronnych do pomieszczeń przeznaczonych tylko dla pracowników), ale także dla samych interesantów, którzy są wówczas w stanie odnaleźć pracownika sądu wśród przechadzających się po korytarzu osób i w razie potrzeby poprosić go o pomoc.

Wykres 55: Czy pracownicy sądu (poza ochroną) nosili identyfikatory, poruszając się po korytarzach? (n=374)

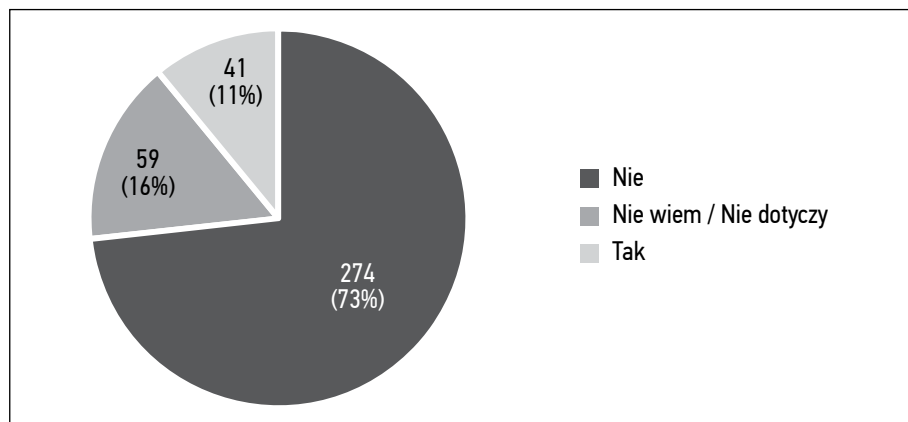
SPONTANICZNA POMOC ZE STRONY PRACOWNIKÓW SĄDU

Wolontariusze w trakcie prowadzonych obserwacji infrastruktury proszeni byli o to, by przejść się po korytarzach, sprawiając wrażenie za-

gubionych. Chcieliśmy w ten sposób sprawdzić, czy pracownicy sądu chętnie sami wychodzą z inicjatywą udzielenia pomocy interesantom.

Jak wynika z uzyskanych przez nas informacji, w przypadku niemal 3/4 obserwacji wolontariusze nie zostali zapytani przez jakiegokolwiek z pracowników czy potrzebują pomocy.

Wykres 56: Czy jakiś pracownik sądu (poza ochroną) sam zaoferował obserwatorowi pomoc (gdy obserwator „błądził” po korytarzu)? (n=374)

Pomocy doczekał się średnio jeden na dziesięciu obserwatorów, niekiedy przychodziła ona po długim czasie. Niestety, jak wynika z relacji obserwatorów, tylko niektórzy z pracowników byli chętni do udzielenia pomocy zbłądzonym interesantom. Pozostali mijali zagubionych na korytarzu. Interpretując ten fakt, powinniśmy pamiętać, że udzielanie tego typu pomocy nie leży w zakresie obowiązków wszystkich pracowników sądu.

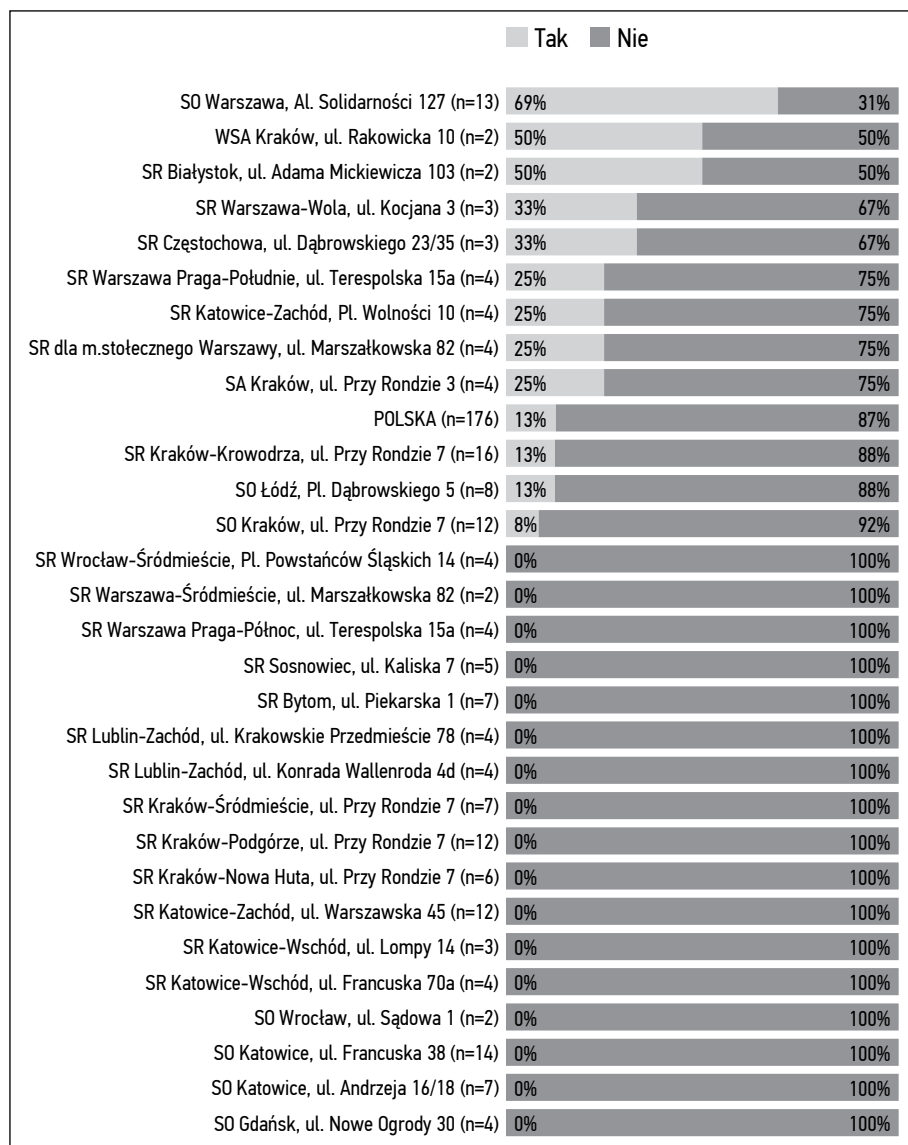
*Pracownik sądu niebędący ochroniarzem, w momencie kiedy zauważył, że chodzę i rozglądam się po korytarzu, podszedł, zapytał o powód błędzenia, po czym **udzielił konkretnych informacji oraz wskazał poszukiwane przeze mnie miejsce.***

SR Kraków-Krowodrza, ul. Przy Rondzie 7, 21.10.2016

Jeden na 10 mijanych pracowników sądu zaoferował pomoc, gdy udawałem osobę zagubioną i błądziłem po korytarzach.

SR Białystok, ul. Adama Mickiewicza 103, 23.08.2016

Wykres 57: Czy jakiś pracownik sądu (poza ochroną) sam zaoferował obserwatorowi pomoc (gdy obserwator „błądził” po korytarzu)? (budynki)

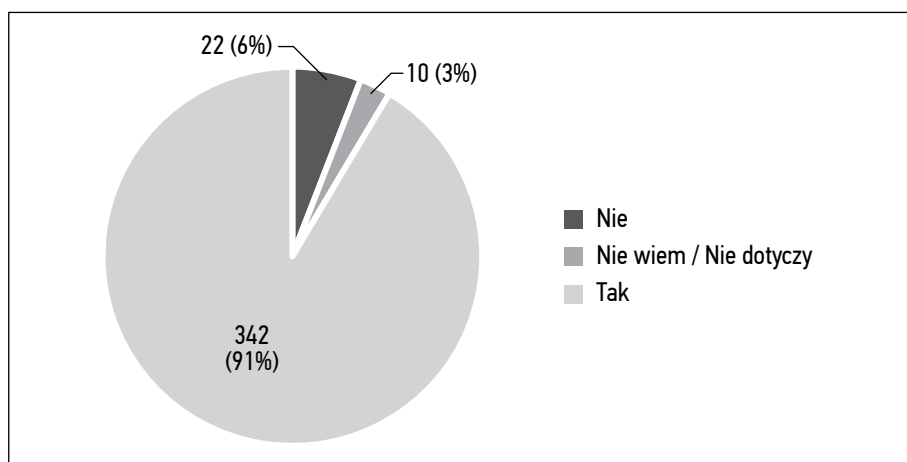
TECHNICZNE WARUNKI DOSTĘPU DO INFORMACJI

Zadaniem obserwatorów była również kontrola technicznych warunków skorzystania z prawa do informacji, zaoferowanych w danym budynku obywatelom. Ich ocenie poddana została czytelność wokandy, a także organizacja czytelni akt.

CZYTELNOŚĆ WOKANDY

Zdecydowana większość obserwatorów twierdziła, że w trakcie monitoringu nie natrafiła na żadne problemy w zakresie czytelności i zrozumiałości publikowanych na wokandzie ogłoszeń. Część z nich sporadycznie zgłaszała jednak pewne niejasności i problemy z aktualnością zamieszczanych informacji. Wolontariusze sygnalizowali także problemy techniczne ograniczające możliwość zapoznania się z wokandą, takie jak „migające” ekrany lub błędy systemowe. Wiele uwag w tym zakresie pochodzi z obserwacji przeprowadzonych w sądach ulokowanych w budynku pod adresem Przy Rondzie 7 w Krakowie.

Wykres 58: Czy informacja o miejscu i czasie odbywania się rozpraw jest czytelna, aktualna i zrozumiała? (n=374)

Sala wskazana na monitorze ogólnodostępnym okazała się być w remoncie, a rozprawa odbyła się w sali w zupełnie innej części sądu – brak jakichkolwiek informacji na ekranach, które wyświetlały zły numer sali, znajdujący się w zupełnie innej części budynku.

SR Kraków-Krowodrza, ul. Przy Rondzie 7, 11.05.2017

Niektóre elektroniczne wokandy nie działają, są zastąpione papierowymi, doklejanymi na taśmie kartka do kartki, niekiedy kartki spadają, często sale są zmieniane i nieczytelne są informacje o zmianie i położeniu innej sali.

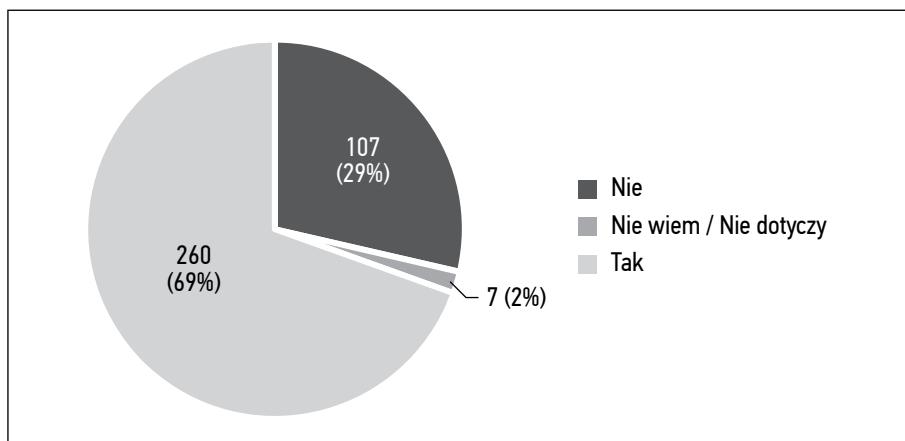
SO Kraków, ul. Przy Rondzie 7, 25.07.2016

Wokandy bardzo często migają, nie były czytelne. Wyświetlane też były informacje przestarzałe.

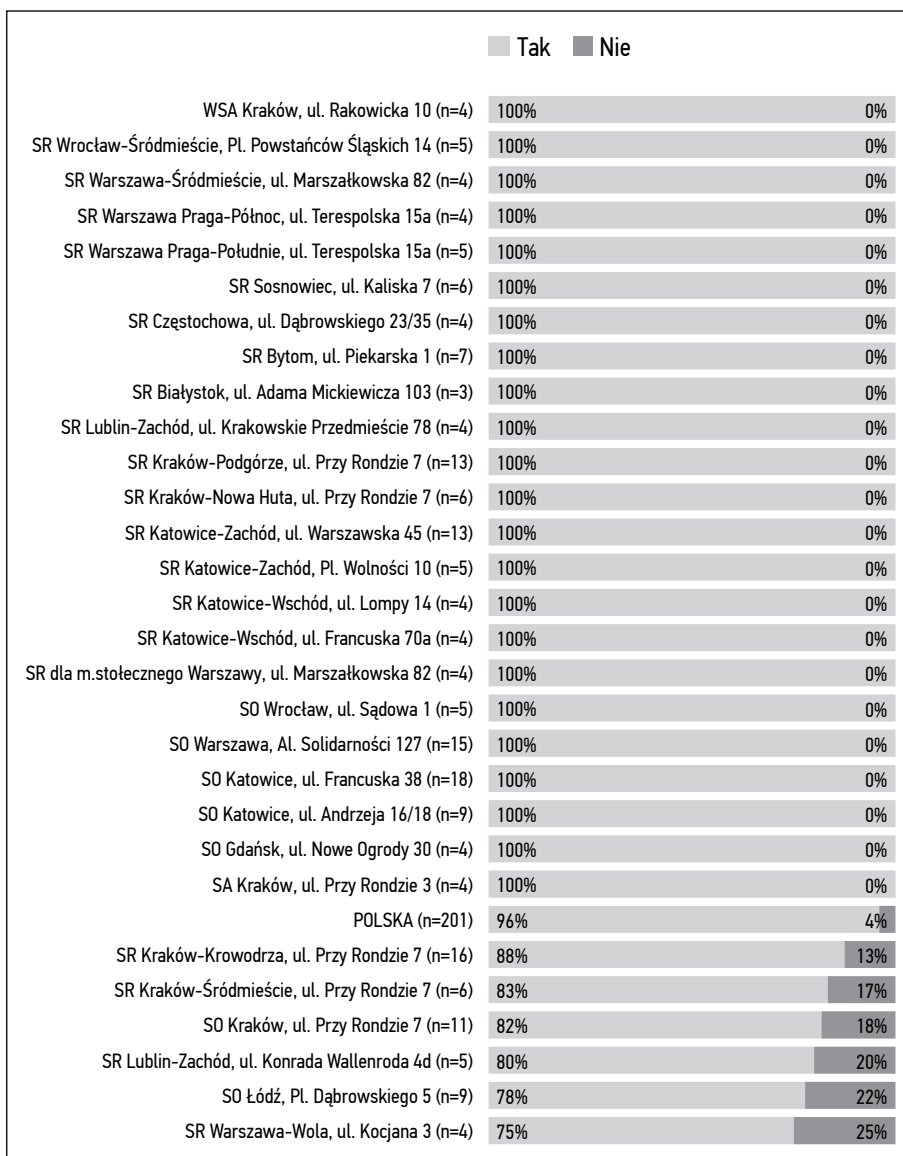
SR Kraków-Krowodrza, ul. Przy Rondzie 7, 09.02.2017

W przypadku niemal 3/4 obserwacji wolontariusze twierdzili, że w monitorowanym sądzie działają tzw. elektroniczne wokandy. Urządzenia te pozwalają na szybką i łatwą aktualizację listy rozpatrywanych danego dnia rozpraw, choć jak twierdzili wolontariusze, niekiedy wyświetlane na nich informacje były nieaktualne, co mogło wprowadzić w błąd oczekujących na rozpoczęcie posiedzenia.

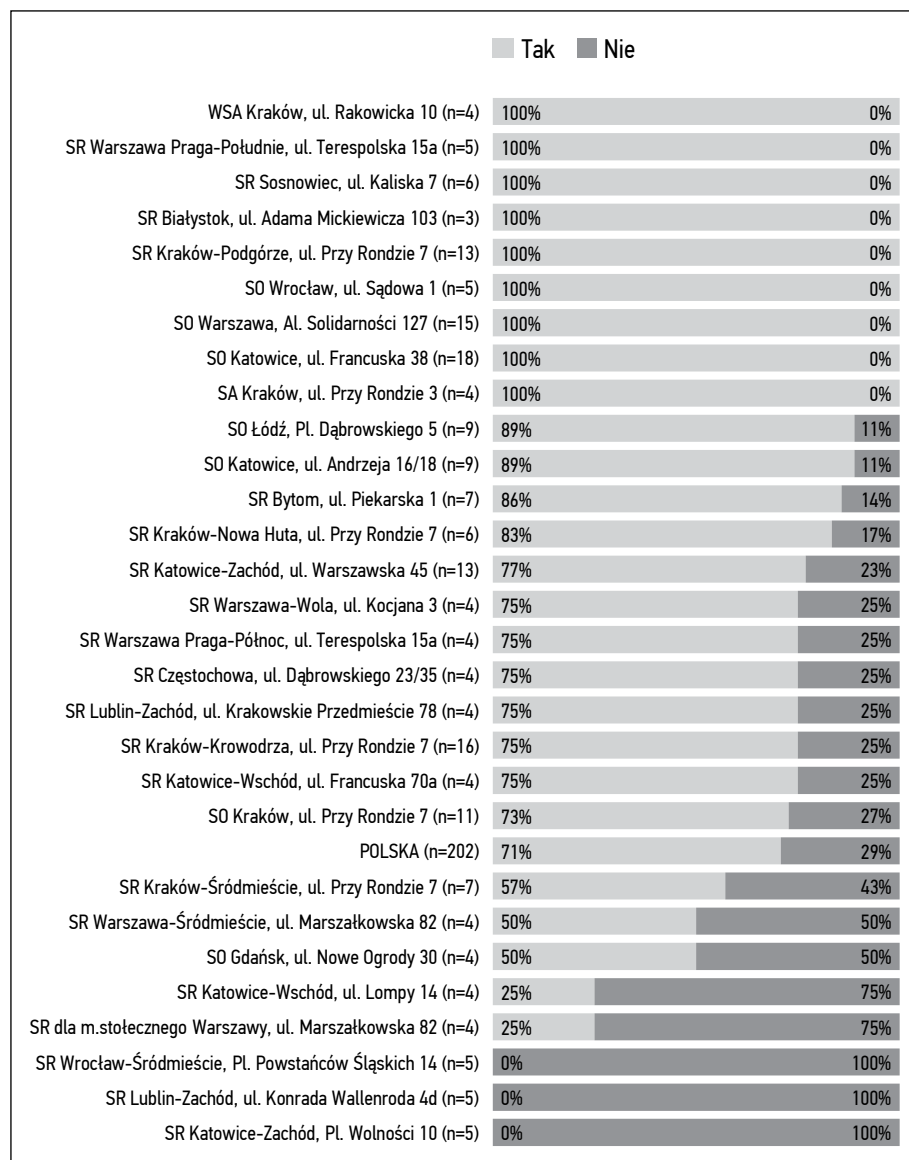
Wykres 59: Czy działają elektroniczne wokandy (ekrany z listą rozpraw)? (n=374)

Wykres 60: Czy informacja o miejscu i czasie odbywania się rozpraw jest czytelna, aktualna i zrozumiała? (budynki)

Wykres 61: Czy działają elektroniczne wokandy (ekrany z listą rozpraw)? (budynki)

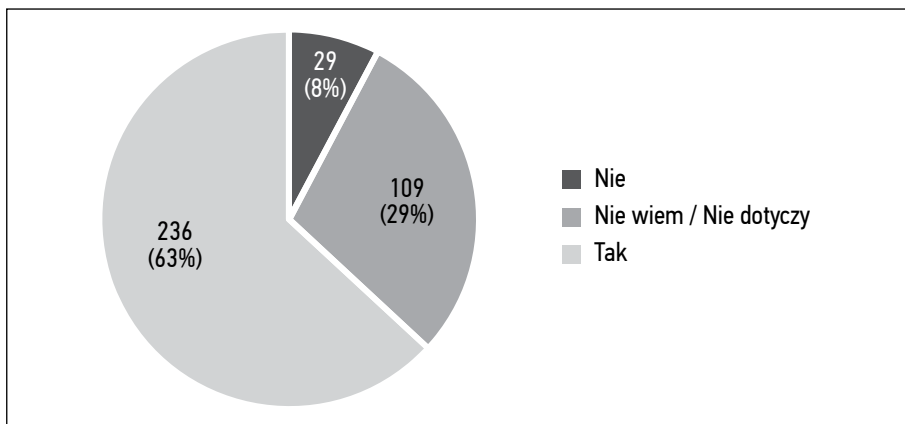

WARUNKI WGLĄDU DO AKT

Wolontariusze także w trakcie tegorocznej edycji monitoringu poproszeni zostali o sprawdzenie warunków, w jakich strony i ich pełnomocnicy mogą zapoznać się z aktami sprawy. Jak twierdzi większość obserwatorów, w monitorowanych przez nich budynkach w większo-

ści przypadków znajdowały się czytelnie akt, dostępne dla osób zainteresowanych.

Wykres 62: Czy w budynku jest Czytelnia Akt? (n=374)

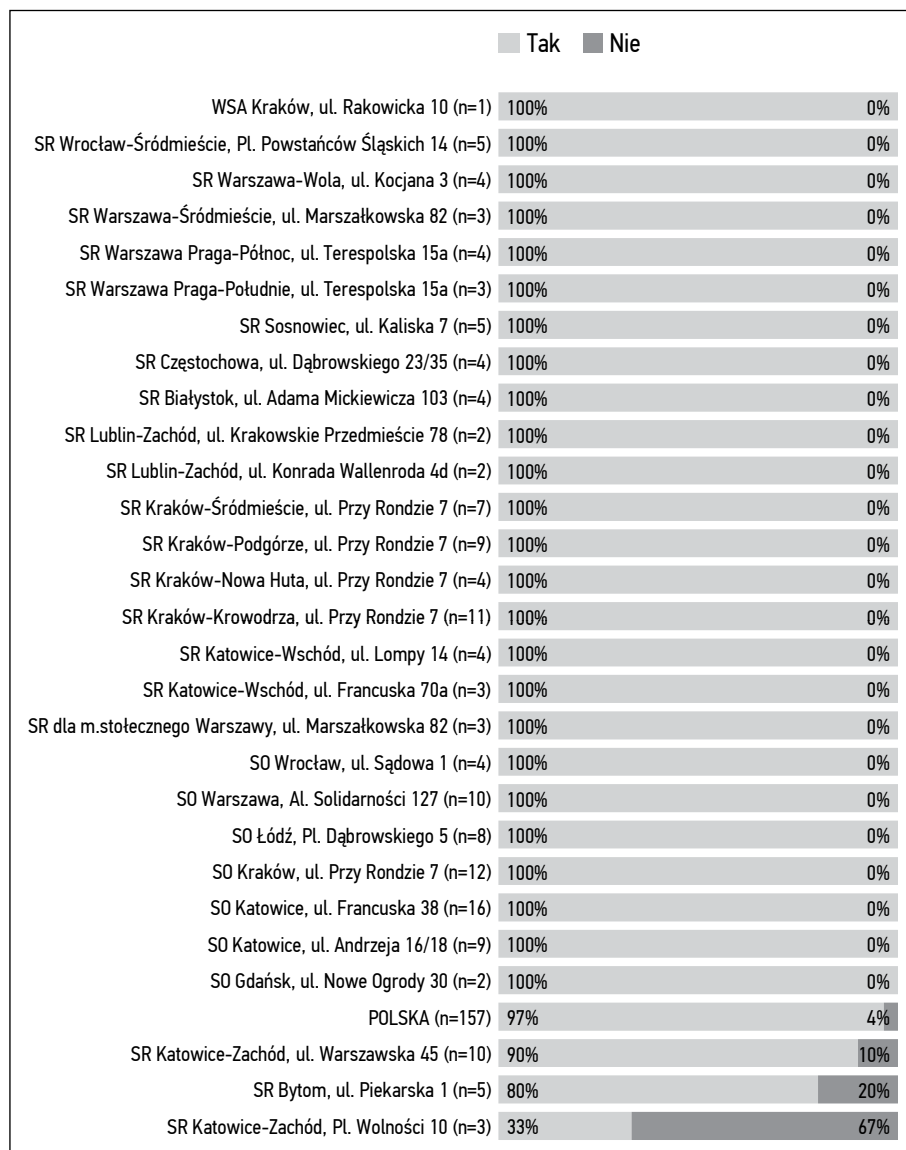
W najczęściej obserwowanych sądach nie zdarzyło się, żeby wszyscy obserwatorzy twierdzili, że w danym budynku czytelnia akt jest niedostępna. Sygnały od części obserwatorów na temat niedostępności czytelni otrzymaliśmy z Sądu Rejonowego Katowice-Zachód (Pl. Wolności 10), Sądu Rejonowego w Bytomiu (ul. Piekarska 1) czy Sądu Rejonowego Katowice-Zachód (ul. Warszawska 45). Jak wynika jednak ze strony internetowej ostatniego z nich, czytelnia akt znajduje się pod wskazanym adresem i funkcjonuje w ramach tamtejszego Biura Obsługi Interesanta. Z tego względu można podejrzewać, że przecząca odpowiedź wolontariusza wynikać mogła z niewystarczającego oznaczenia czytelni we wnętrzu budynku lub innych problemów z uzyskaniem takiej informacji (np. ze strony pracowników sądu).

W przypadku, gdy czytelnia akt nie funkcjonuje w danym sądzie lub tymczasowo jest nieczynna (np. ze względu na prace remontowe), udostępnianie materiałów osobom zainteresowanym powinno odbywać się w miejscu umożliwiającym swobodne zapoznanie się z nimi, ale także pozostającym pod stałym nadzorem pracownika sądu. Obserwatorzy nie zgłaszali w tym zakresie problemów w trakcie minionego cyklu monitoringu, twierdząc że wskazane im miejsca zastępcze spełniały te kryteria.

Czytelnia Akt jest w fazie przygotowań, ale w każdym wydziale można poprosić o pomoc.

SR Aleksandrów Kujawski, ul. Narutowicza 16, 19.06.2017

Wykres 63: Czy w budynku jest Czytelnia Akt? (budynki)

TOALETY DLA INTERESANTÓW

Dostępność w budynkach toalet przeznaczonych dla interesantów uznajemy za jeden z ważniejszych elementów infrastruktury. Choć jak zdarzyło się nam usłyszeć, temat ten jest „niegodny poruszania w tak poważnej publikacji”⁸, to naszym zdaniem brak możliwości skorzy-

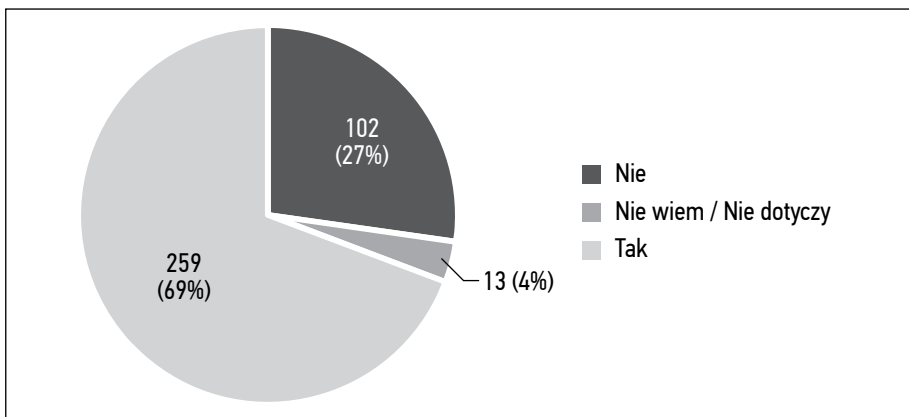
8 Cytat z badania ewaluacyjnego.

stania z łazienki może skutkować wzrostem poziomu frustracji interesantów, a także zostać przez nich odebrany jako brak szacunku ze strony instytucji (szczególnie gdy widzą oni pozamykane na klucz toalety tylko dla personelu). Niestety, jak wynika z relacji wolontariuszy odwiedzających gmachy sądów, nie zawsze można zaspokoić swoje najbardziej podstawowe potrzeby.

WIDOCZNOŚĆ

Widoczność toalet i znaków wskazujących na ich rozmieszczenie jest podstawowym zagadnieniem, jakie oceniamy w tej części opracowania. Zdaniem wolontariuszy w przypadku ponad 1/4 wszystkich przeprowadzonych obserwacji, droga do pomieszczeń nie jest w wystarczający sposób oznakowana, a same toalety nie są widoczne z korytarza.

Wykres 64: Czy z korytarza widać gdzie można znaleźć toalety? (n=374)

Kłopot ze zlokalizowaniem toalety zgłaszało wielu obserwatorów odwiedzających najczęściej monitorowane budynki. Najczęściej problem w tym zakresie wskazywano w Sądzie Rejonowym w Bytomiu i Sądzie Rejonowym Katowice-Zachód (ul. Warszawska 45 i Pl. Wolności 10).

Ciężko znaleźć toaletę ogólnodostępną, znalazłam jedną toaletę w głównym korytarzu wyraźnie zaznaczoną, pozostałe są niewidoczne, trzeba się domyślać i dokładnie szukać.

SO Kraków, ul. Przy Rondzie 7, 25.07.2016

Odnalezienie toalet może okazać się sporym wyzwaniem. Taki problem nie występuje w przypadku toalet służbowych – są znacznie lepiej oznaczone, można się na nie natknąć na każdym kroku.

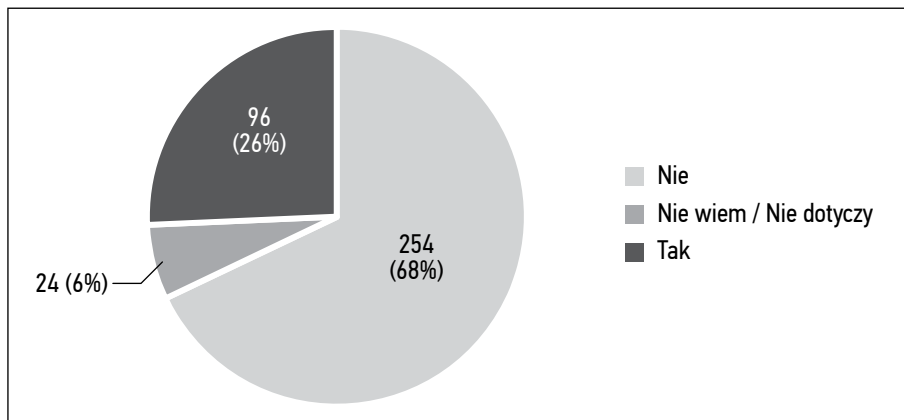
SO Kraków, ul. Przy Rondzie 7, 25.07.2016

Z korytarza wydziału nie widać tabliczki informującej, gdzie znajdują się toalety.

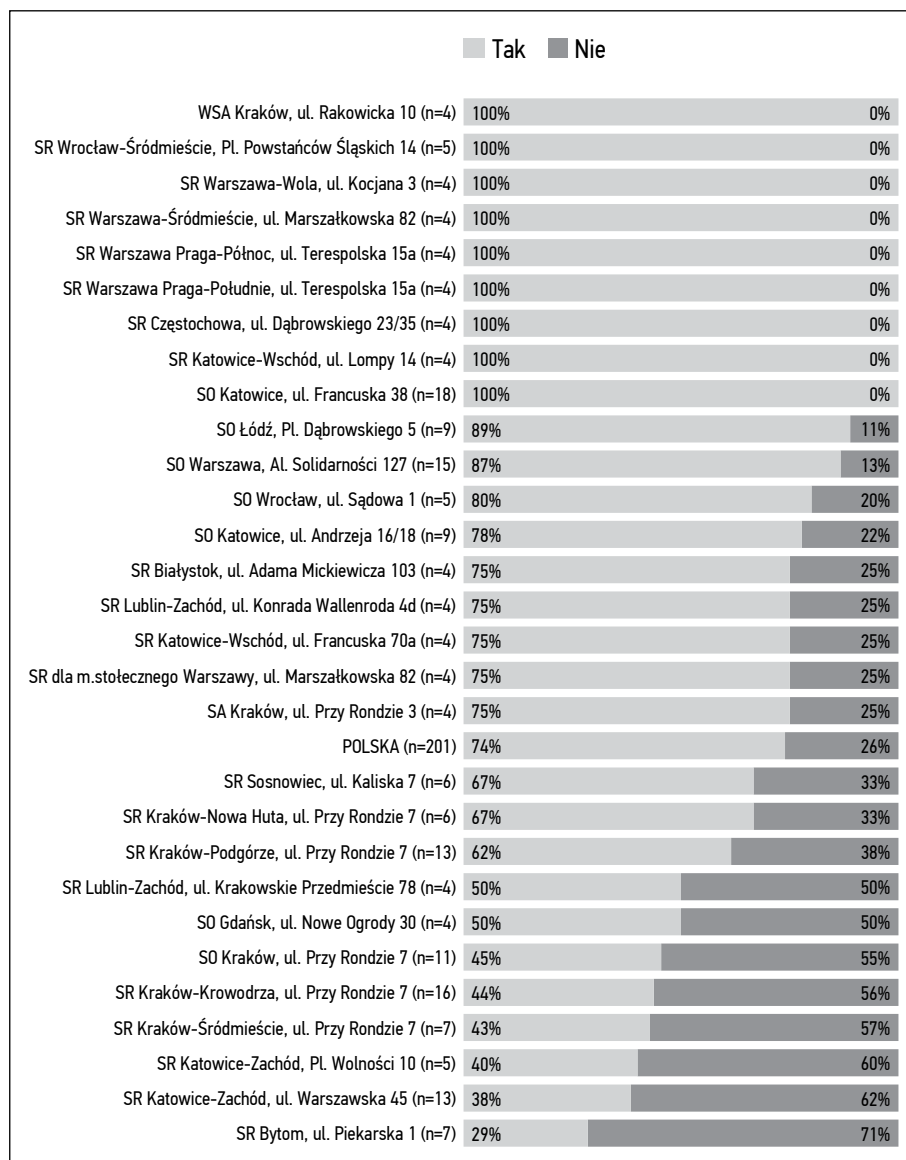
SR Białystok, ul. Adama Mickiewicza 103, 23.08.2016

Niestety w przypadku niektórych budynków i wydziałów, aby dotrzeć do najbliższej toalety należy przenieść się jedno bądź kilka pięter w górę lub w dół. Może być to szczególnie uciążliwe dla osób, które potrzebują szybko skorzystać z toalety w czasie przerwy w posiedzeniu lub oczekując na jego rozpoczęcie.

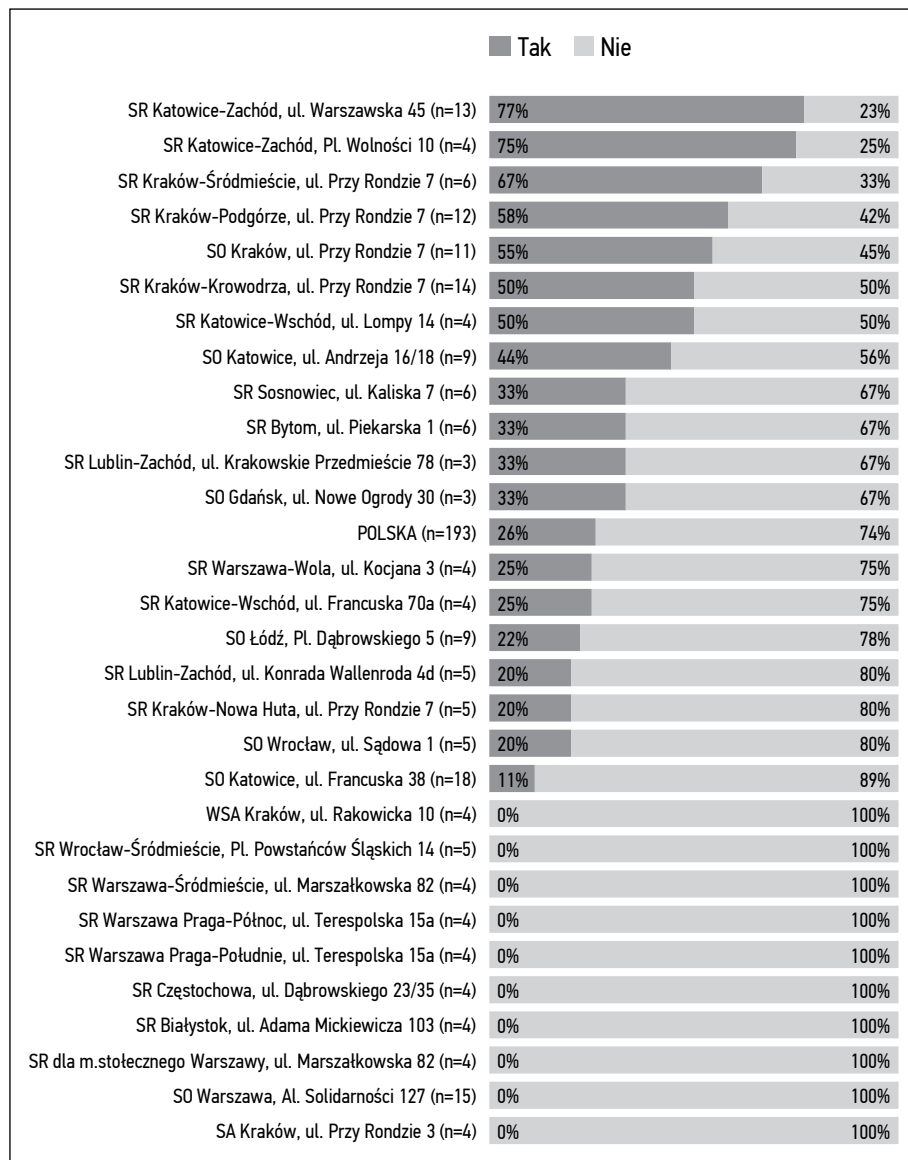
Wykres 65: Czy znalezienie WC wymaga przejścia na inne piętro? (n=374)

Wykres 66: Czy z korytarza widać gdzie można znaleźć toalety? (budynki)

Wykres 67: Czy znalezienie WC wymaga przejścia na inne piętro? (budynki)

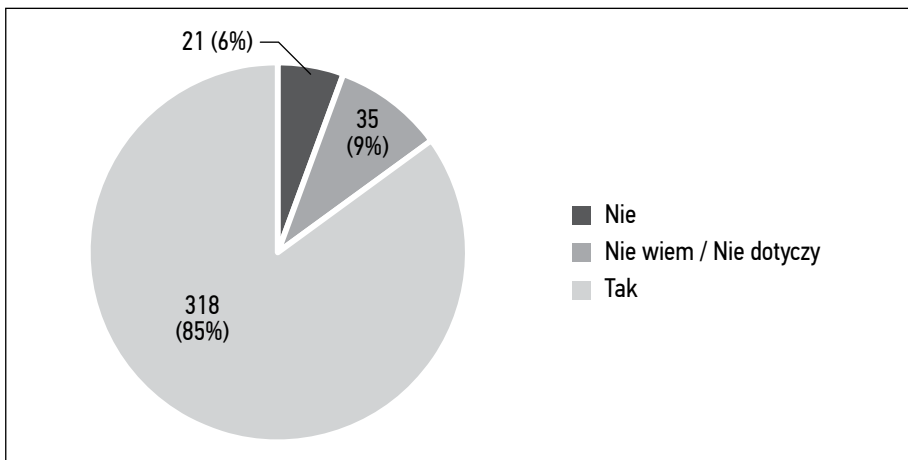
CZYSTOŚĆ I WYPOSAŻENIE TOALET

Czystość i wyposażenie toalet w artykuły higieniczne powinny być oczywistością. Pomijając kwestie zdrowotne i estetyczne, zaniedbane toalety mogą stanowić dla odwiedzających przejaw braku szacunku kierownictwa instytucji publicznej wobec interesantów. Jest to szczególnie istotne w przypadku rozdzielania pomieszczeń na części dla

pracowników i toalety ogólnodostępne. Zanedbane łazienki ogólnodostępne w kontraście z zamkniętymi często na klucz toaletami dla personelu, mogą wyrzucić szczególnie złe wrażenie na interesantach.

Jak wynika z relacji obserwatorów, kierownictwo licznych sądów zdaje się przykładać dużą wagę do czystości łazienek. W większości z nich było czysto, jak również wyposażone były w mydło i papier toaletowy. Sporadycznie wolontariusze narzekali na stan łazienek, zwracając szczególną uwagę na brak artykułów higienicznych. W części pomieszczeń w powietrzu unosił się charakterystyczny zapach, sugerujący, że mogą być one używane przez pracowników i interesantów jako palarnia.

Wykres 68: Czy najbliższa toaleta była czysta i wyposażona w mydło i papier? (n=374)

*W toalecie papier był tylko w jednej kabinie, **nie było mydła, nie było zamków w drzwiach kabin, toaleta dawno nieremontowana.***

SR Lubartów, ul. Lubelska 57, 27.09.2016

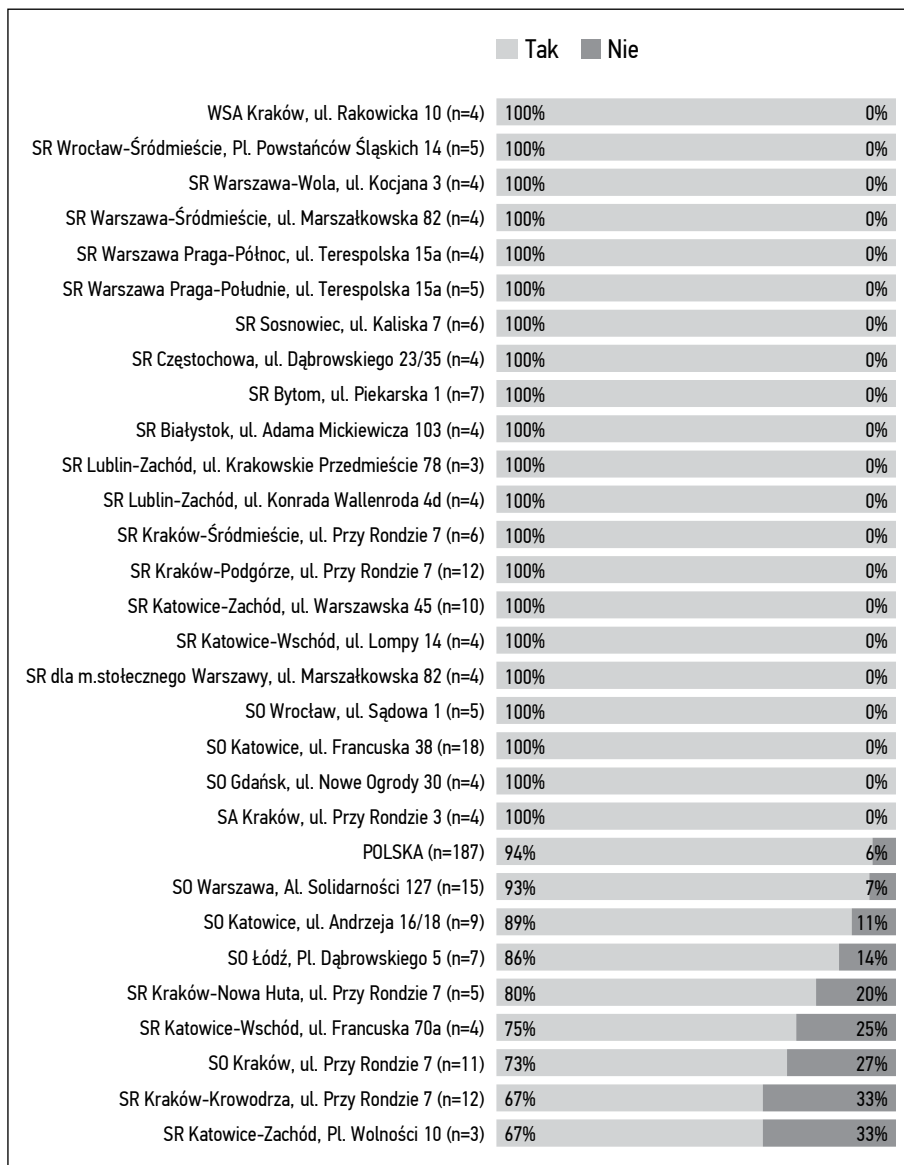
*Nie brakowało mydła i papieru, jednakże w toalecie unosił się **dużący, bardzo intensywny zapach niedawno palonych papierosów.***

SO Katowice, ul. Andrzeja 16/18, 22.11.2016

Nie było ani mydła ani papieru. Podłogi jak i umywalka były widocznie brudne. Dodatkowo toaleta ta była jednocześnie damska i męska.

SR Zabrze, ul. 3 Maja 21, 18.11.2016

Wykres 69: Czy najbliższa toaleta była czysta i wyposażona w mydło i papier? (budynki)

PODSUMOWANIE

Analizując stan budynków sądowych, skoncentrowaliśmy się na uchybieniach i mankamentach. Wiemy, że niektórych z nich nie da się w prosty sposób usunąć, zaś kierownictwo danego sądu ma pełną świadomość problemu. Część sądów mieści się w starych budynkach, które były jedynie adaptowane na potrzeby sądu i z różnych powodów trudno je modernizować. Niemniej, w niniejszym opracowaniu chcieliśmy zebrać i usystematyzować wiedzę, jaką uzyskaliśmy od naszych wolontariuszy, w nadziei, że ich relacje – pozwalające kierownictwu sądów spojrzeć na nie niejako oczyma interesantów – przyczynią się do poczynienia usprawnień tam, gdzie jest to jeszcze możliwe. Tym bardziej, że część z opisywanych przez nas problemów wiąże się nie tyle z samym budynkiem, ile podejściem pracowników sądu do interesantów. W tym zakresie pozostaje jeszcze niemało do poprawy.

SUMMARY

Court Watch Poland Foundation was established and launched its first monitoring program in 2010. Our aim is to organize **watchdog** activities in the area of the Polish system of justice – especially in the courts. Our first project, Citizen Monitoring of District Courts in Poland 2010/2011 resulted in a report based on ca. 2,500 hearing observations from over 150 volunteer observers. The report, released in November 2011, attracted attention of both officials and the media. It was analyzed and **recommended by the Ministry of Justice** in a letter sent to all courts in the country. The publication was followed by a series of 6 meetings with court directors and judges, to whom detailed reports for their local courts were presented.

The second report was issued in 2012, and was based on over 5,000 observations from over 500 volunteers and ca. 70 courts. This time, both regional and circuit courts were taken into account. The third report (2013) was based almost 7,000 hearing observations from over 450 volunteers and 132 courts throughout the country, the fourth (2014) summarized the results from over 5,500 hearing observations from 547 volunteers, the fifth was based on 5256 hearing observations from 571 volunteers and 175 courts, and the sixth – on 5,124 hearing observations from 485 volunteers and 137 courts.

The present, seventh report is based on 2825 hearing observations from 290 volunteers and 135 courts. Like in the previous years, volunteers were asked to complete two separate forms: one for the hearing (evaluating fairness of the judge, respect for the rights of participants and legal procedures), and the other for court building infrastructure (e.g. accessibility for the disabled, public toilets, etc). Our methodology is fit for anybody who would like to visit their local courts and watch

hearings – **no special knowledge of law is expected** or required. Actually, unlike some other programs, including those previously conducted in Poland, our project aims at encouraging regular citizens, not lawyers or even law students, to visit courtrooms. This enables us to **reconstruct the perspective of ordinary citizens**, who make for the majority of court clients, not legal professionals, who are insiders and tend to accept existing dysfunctions as a *necessary evil* or even something normal.

The **most important findings** concerning **hearing observations** conducted between July 2016 and July 2017 are:

- 10 per cent of hearings scheduled did not take place;
- 52 per cent of hearings started with a delay;
- for the hearings delayed, in 76 per cent of cases nobody explained or apologized for the delay;
- in 5 per cent of hearings observed the judge questioned the right of observers to stay in the court room and/or to take notes;
- in 7 per cent of hearings (a modest improvement, compared to 11 per cent in 2015/2016) the prosecutor or the attorney of at least one party were present in the court room before the hearing started, during the break and/or after it finished with the doors to the courtroom shut and other parties absent (a practice which we discourage due to concerns about judges' neutrality it stirs with the parties, especially defendants);
- in 3 per cent of hearings observed the judge treated someone in an impolite manner.

Like in the previous years, transparency and access for the public remain our focus. Our monitors are instructed to present themselves as “members of the public, unrelated to the case”, in order to avoid getting a different treatment than regular citizens. Over the past three years we have seen a decrease in those cases where monitors are being denied access to the courtroom for open hearings; overall, we can see that courts and court employees, as well as the judges, are getting used to the presence of public and/or our monitors. Nevertheless, our report documents several cases when access to the courtroom was restricted in many different ways – starting with court security, through denial of access to public information (e.g. case schedules), to thorough questioning by the judges.

The **most important findings** concerning the **infrastructure of court buildings**, based on 205 observations and conducted between July 2016 and July 2017, are:

- 8 per cent of court buildings lacked access for the disabled;
- 31 per cent of court staff did not wear ID badges;
- in 26 per cent of court buildings finding a public toilet required going to the different floor or a different court building;

- in 33 per cent of cases our observer was not able to get basic information over the phone.

A more detailed description of our methodology and results is available in English on our website: <https://courtwatch.pl/in-english/court-monitoring-methodology/>. Over the past years, we have been sharing it with non-government organizations from Albania, Armenia, Croatia, Georgia, Macedonia, Montenegro, Ukraine and Turkey. We are looking forward to any such future collaboration.

TABLE OF CONTENTS

INTRODUCTION	9
MONITORING METHODOLOGY	11
Explanatory note on data presentation.....	12
RESULTS OF HEARING OBSERVATIONS IN 2016/2017.....	19
Organization of work.....	26
How often do the scheduled hearings not take place?.....	26
How the information of hearing cancellation was delivered?	29
Punctuality	31
Explaining reasons for delays	34
Observed reasons for delays	36
Announcement of the hearing	39
Respecting the principle of openness	41
Reasons for non-public sittings.....	41
Reactions to the presence of public (observers)	45
Presence of family members of parties in the courtroom	48

- Treatment of the parties 51
 - Examples of impolite behaviors..... 51
 - Examples good practices..... 57
- Respecting the right to a fair trial 58
 - Hearing both parties 58
 - Privileged access to the courtroom
for prosecutors and legal representatives 62
 - Court minutes 65
 - Pronouncement of sentences 66
- Image of the Court 69
- RESULTS OF MONITORING COURT INFRASTRUCTURE 71**
 - General picture of court infrastructure in Poland 74
 - Designation of buildings 75
 - Accessibility for the disabled 80
 - Court security 86
 - Checking the ID of those entering the court building 86
 - Metal detectors 88
 - Service received from court employees 90
 - Customer Service Office 91
 - Obtaining simple information
from Customer Service Office 93
 - Bearing name tags 94
 - Spontaneous assistance of the employee 94
 - Technical conditions of access to information 96
 - Readability of the case-list 97
 - Conditions of access to court records 100
 - Public toilets 102
 - Availability of toilets 103
 - Cleanliness and equipment of public toilets 106
 - Conclusions 109

ENGLISH SUMMARY111

TABLE OF CONTENTS115

TABLE OF CHARTS119

OBSERVATION SHEETS125

ABOUT COURT WATCH POLAND FOUNDATION131

 What is Court Watch..... 131

 What are our goals 131

 How do we want to achieve our goals 131

 How do we monitor? 132

CONTACT DETAILS134

SPIS TABEL I WYKRESÓW

Wykres 1: Liczba obserwacji posiedzeń pochodzących z sądów uwzględnionych w porównaniach	14
Wykres 2: Liczba obserwacji posiedzeń pochodzących z pozostałych sądów – cz. 1	15
Wykres 3: Liczba obserwacji posiedzeń pochodzących z pozostałych sądów – cz. 2	16
Wykres 4: Liczba obserwacji posiedzeń pochodzących z pozostałych sądów – cz. 3	17
Wykres 5: Liczba obserwacji posiedzeń pochodzących z pozostałych sądów – cz. 4	18
Rysunek 1: Wizualizacja liczby obserwacji przeprowadzonych w poszczególnych województwach (n=2825)	20
Wykres 6: Liczba obserwacji przeprowadzonych w poszczególnych województwach (n=2825)	21
Wykres 7: Liczba obserwacji przeprowadzonych w poszczególnych typach sądów (n=2825)	22
Wykres 8: Liczba obserwacji według wydziałów sądów (n=2825).....	23
Wykres 9: Czy sędzia wiedział, że jesteś obserwatorem Fundacji Court Watch Polska? (n=2511)	23
Wykres 10: Czy sędzia wiedział, że jesteś obserwatorem Fundacji Court Watch Polska? (sądy)	24

Wykres 11: Średnie proporcje odpowiedzi „Tak” i „Nie” na wybrane pytania w sądach, gdzie przeprowadzono min. 25 obserwacji posiedzeń.....	25
Wykres 12: Czy rozprawa umieszczona na wokandzie odbyła się? (n=2825).....	27
Wykres 13: Czy rozprawa (posiedzenie) umieszczona/e na wokandzie odbyła/o się? (sądy).....	28
Wykres 14: Jaka była forma poinformowania o odwołaniu lub odroczeniu rozprawy (posiedzenia)? (n=262).....	30
Wykres 15: Czy rozpoczęcie było punktualne? (n=2511).....	31
Wykres 16: Czy rozpoczęcie było punktualne? (sądy).....	33
Tabela 1: Porównanie statystyk opóźnień rozpoczęcia rozprawy	34
Wykres 17: Czy rozpoczęcie było punktualne?.....	34
Wykres 18: Jeśli rozpoczęcie było niepunktualnie, czy ktoś wyjaśnił/przeprosił? (n=1342)	35
Wykres 19: Jeśli rozpoczęcie było niepunktualnie, czy ktoś wyjaśnił/przeprosił? (sądy)	36
Wykres 20: Opóźnienie nastąpiło z winy (n=1342).....	37
Wykres 21: Czy wywołanie rozprawy/posiedzenia było słyszalne na holu? (n=2511)	39
Wykres 22: Czy wywołanie rozprawy/posiedzenia było słyszalne na holu? (sądy)	40
Wykres 23: Czy rozprawa/posiedzenie odbywała/o się z wyłączeniem jawności? (n=2511).....	42
Wykres 24: Czy rozprawa/posiedzenie odbywała/a się z wyłączeniem jawności? (sądy).....	44
Wykres 25: Czy sędzia miał zastrzeżenia do Twojej obecności lub robienia przez Ciebie notatek w trakcie rozprawy? (n=2511)	45
Wykres 26: Czy sędzia miał zastrzeżenia do Twojej obecności lub robienia przez Ciebie notatek w trakcie rozprawy? (sądy)	47
Wykres 27: Czy na sali byli bliscy stron lub oskarżonego? (n=2511)	49
Wykres 28: Czy na sali byli bliscy stron lub oskarżonego? (sądy)	50

Wykres 29: Czy zdarzyło się, że sędzia zwrócił się do kogoś na sali w sposób niekulturalny lub agresywny? (n=2511)	52
Wykres 30: Czy zdarzyło się, że sędzia zwrócił się do kogoś na sali w sposób niekulturalny lub agresywny? (sądy)	54
Wykres 31: Czy sędzia dawał równe warunki przedstawienia swojego stanowiska obu stronom, traktował obie strony tak samo? (n=2511)	59
Wykres 32: Czy sędzia dawał równe warunki przedstawienia swojego stanowiska obu stronom, traktował obie strony tak samo? (sądy)	61
Wykres 33: Czy prokurator lub pełnomocnik którejś strony był obecny na sali rozpraw przed rozpoczęciem rozprawy, po jej zakończeniu lub w czasie przerwy? (n=2511)	63
Wykres 34: Czy prokurator lub pełnomocnik którejś strony był obecny na sali rozpraw przed rozpoczęciem rozprawy, po jej zakończeniu lub w czasie przerwy? (sądy)	64
Wykres 35: Dyktując do protokołu sędzia... (n=2511)	65
Wykres 36: Czy posiedzenie było ostatnim w sprawie (zakończyło się postępowanie)? (n=2511)	67
Wykres 37: Ogłoszenie wyroku: (n=853)	67
Wykres 38: Czy poza odwołaniem się do przepisów prawa, sędzia w sposób zrozumiały uzasadnił wyrok (podał ustne motywy rozstrzygnięcia)? (n=853)	68
Wykres 39: Liczba obserwacji infrastruktury budynków sądowych według typu sądu (n=374)	71
Wykres 40: Liczba obserwacji infrastruktury przeprowadzonych w poszczególnych budynkach	72
Wykres 41: Zbiorcze zestawienie średnich proporcji odpowiedzi „Tak” i „Nie” na wybrane pytania w sądach, gdzie obserwacje infrastruktury przeprowadziło przynajmniej 4 wolontariuszy	74
Zdjęcie 1: Sąd Okręgowy w Poznaniu (wydział zamiejscowy w Pile), 26.10.2016	75
Wykres 42: Czy tabliczki na zewnątrz zawierały informacje o wydziałach? (budynki)	78

Wykres 43: Czy tablica informacyjna wewnątrz była czytelna i zawierała informacje, gdzie znaleźć prezesa sądu i wszystkie wydziały sądu (także te w innych budynkach) (budynki).....	79
Wykres 44: Czy wejście do budynku było dostępne dla osób niepełnosprawnych (lub czy istnieje dla nich odrębne wejście)? (n=374).....	80
Zdjęcie 2: Magazyn mebli na korytarzu podczas remontu ogranicza dostęp do windy – SR Kraków-Nowa Huta (ul. Przy Rondzie 7) dn. 04.08.2016.....	82
Wykres 45: Czy w budynku występowały bariery architektoniczne uniemożliwiające korzystanie z niego osobom poruszającym się na wózkach inwalidzkich, np. schodki, wąskie korytarze, drzwi? (n=374).....	83
Wykres 46: Czy wejście do budynku było dostępne dla osób niepełnosprawnych (lub czy istnieje dla nich odrębne wejście)? (budynki)	84
Wykres 47: Czy w budynku występowały bariery architektoniczne uniemożliwiające korzystanie z niego osobom poruszającym się na wózkach inwalidzkich, np. schodki, wąskie korytarze, drzwi? (budynki)	85
Wykres 48: Czy po wejściu do budynku sądu obserwator został wylegitymowany przez ochronę (musiał okazać dokument tożsamości)? (budynki).....	87
Wykres 49: Czy ochrona była wyposażona w bramkę do wykrywania metali? (n=374).....	88
Wykres 50: Czy można było wejść do sądu, omijając wykrywacz metali lub bramka nie działała lub była ignorowana przez ochronę? (n=347).....	89
Wykres 51: Czy można było wejść do sądu, omijając wykrywacz metali lub bramka nie działała lub była ignorowana przez ochronę? (budynki).....	90
Wykres 52: Czy w budynku jest osobne Biuro Obsługi Interesanta (BOI) lub punkt informacyjny? (budynki).....	92
Wykres 53: Czy w budynku jest osobne Biuro Obsługi Interesanta (BOI) lub punkt informacyjny? (n=374)	93

Wykres 54: Czy obserwator otrzymał w BOI informację o n-rze sali, w której odbywa się rozprawa o danej sygnaturze? (n=374)	93
Wykres 55: Czy pracownicy sądu (poza ochroną) nosili identyfikatory, poruszając się po korytarzach? (n=374)	94
Wykres 56: Czy jakiś pracownik sądu (poza ochroną) sam zaoferował obserwatorowi pomoc (gdy obserwator „błądził” po korytarzu)? (n=374)	95
Wykres 57: Czy jakiś pracownik sądu (poza ochroną) sam zaoferował obserwatorowi pomoc (gdy obserwator „błądził” po korytarzu)? (budynki).....	96
Wykres 58: Czy informacja o miejscu i czasie odbywania się rozpraw jest czytelna, aktualna i zrozumiała? (n=374)	97
Wykres 59: Czy działają elektroniczne wokandy (ekrany z listą rozpraw)? (n=374)	98
Wykres 60: Czy informacja o miejscu i czasie odbywania się rozpraw jest czytelna, aktualna i zrozumiała? (budynki)	99
Wykres 61: Czy działają elektroniczne wokandy (ekrany z listą rozpraw)? (budynki).....	100
Wykres 62: Czy w budynku jest Czytelnia Akt? (n=374)	101
Wykres 63: Czy w budynku jest Czytelnia Akt? (budynki).....	102
Wykres 64: Czy z korytarza widać gdzie można znaleźć toalety? (n=374).....	103
Wykres 65: Czy znalezienie WC wymaga przejścia na inne piętro? (n=374)	104
Wykres 66: Czy z korytarza widać gdzie można znaleźć toalety? (budynki)	105
Wykres 67: Czy znalezienie WC wymaga przejścia na inne piętro? (budynki)	106
Wykres 68: Czy najbliższa toaleta była czysta i wyposażona w mydło i papier? (n=374)	107
Wykres 69: Czy najbliższa toaleta była czysta i wyposażona w mydło i papier? (budynki).....	108

**FORMULARZE OBSERWACJI
OBSERVATION SHEETS**

Fundacja
Court
Watch
Polska

Formularz obserwacji rozprawy/posiedzenia v.4.1

Obserwator: / data:

Miasto: Sąd:

Wydział:

Rozprawa Sygnatura: Przewod. składu:

Posiedzenie Nr sali: Przedmiot sprawy (art.):.....

Lp	Pytanie	Tak	Nie	N/N
1.	Czy rozprawa (posiedzenie) umieszczona/e na wokandzie się odbyła/o? <i>Jeśli nie, to w jaki sposób poinformowano? Jaka przyczyna? Czy było wywołanie?</i>		*	
2.	Zaplanowana godzina rozpoczęcia: : Rzeczywista godzina rozpoczęcia: : <i>Jeśli rozpoczęcie było niepunktualne to jaka była przyczyna opóźnienia? Kto się spóźnił?</i>			
3.	Jeśli rozpoczęcie było niepunktualnie, czy ktoś wyjaśnił/przeprosił? <i>Kto to zrobił? Zapisz, co powiedział.</i>	*		
4.	Czy wywołanie rozprawy/posiedzenia było słyszalne na holu?		*	
5.	Czy rozprawa/posiedzenie odbywała się z wyłączeniem jawności? <i>Jeśli tak to opisz: Czy na wniosek, czy z urzędu, czy z własnej inicjatywy sędziego? Jak poinformowano? Czy sędzia podał podstawę prawną i przyczynę wyłączenia?</i>	*		
6.	Czy sędzia miał zastrzeżenia do Twojej obecności lub robienia przez Ciebie notatek w trakcie rozprawy? Jeśli tak, opisz sytuację i słowa sędziego.	*		
7.	Czy sędzia wiedział, że jesteś Obserwatorem Fundacji Court Watch Polska?			
8.	Czy strony (lub oskarżony) miały profesjonalnego pełnomocnika lub obrońcę? Pozwanego/Oskarżonego: ☐ tak, był obecny; ☐ tak, miał zastępstwo (np. aplikanta); ☐ tak, ale był nieobecny; ☐ nie, reprezentowała go inna osoba; ☐ brak pełnomocnika lub obrońcy Powoda/Oskarżyciela pryw.: ☐ tak, był obecny; ☐ tak, miał zastępstwo; ☐ tak, był nieobecny; ☐ nie, reprezentowała go inna osoba; ☐ brak oskar. pryw. (w karnych); ☐ brak pełnomocnika			
9.	Czy na sali byli bliscy stron lub oskarżonego (nie będący świadkami)? Kto?	*		
10.	Czy prokurator lub pełnomocnik którejś strony był obecny na sali rozpraw przed rozpoczęciem rozprawy, po jej zakończeniu lub w czasie przerwy? <i>Jeśli tak, opisz dokładnie sytuację (kto to był, czy był tam razem z sędzią lub którąś ze stron, czy drzwi do sali były w tym czasie zamknięte, jak długo)?</i>	*		
11.	Czy sędzia proponował mediację lub ze słów uczestników wynikało, że taka propozycja padła lub mediacja była prowadzona? <i>Jeśli tak, opisz co dokładnie powiedziano na ten temat? Jaki był rezultat?</i>	*		
12.	Czy zdarzyło się, że sędzia zwrócił się do kogoś na sali w sposób niekulturalny lub agresywny? Jeśli tak, opisz sytuację, zacytuj słowa.	*		
13.	Czy sędzia dawał równe warunki przedstawienia swojego stanowiska obu stronom, traktował obie strony tak samo? Jeśli nie, opisz sytuację.		*	
14.	Dyktując do protokołu sędzia: ☐ odwzorowywał wiernie przebieg rozprawy, ☐ pomijał tylko nieistotne informacje, ☐ pomijał niektóre istotne informacje, ☐ poprawiał tylko lub uzupełniał protokolanta, który pisał sam, ☐ nie dyktował do protokołu, ☐ nagrywanie (e-protokół).			
Jeśli posiedzenie było ostatnim w sprawie (zakończyło postępowanie):				
15.	Ogłoszenie wyroku: ☐ odbyło się natychmiast, ☐ po przerwie, ☐ zaplanowane na koniec dnia, ☐ zostało odroczone na inny dzień, ☐ ma odbyć się przez wyłożenie wyroku w sekretariacie.			
16.	Czy poza odwołaniem się do przepisów prawa, sędzia w sposób zrozumiały uzasadnił wyrok (podał motywy rozstrzygnięcia)? ☐ w sposób wyczerpujący i zrozumiały dla uczestników wyjaśnił powody podjętej decyzji, ☐ zrobił to w sposób zrozumiały, lecz lakoniczny, ☐ zrobił to w sposób niezrozumiały dla uczestników, ☐ podał tylko podstawę prawną i nie wyjaśnił dlaczego podjął decyzję, ☐ w ogóle nie uzasadnił ustnie podjętej decyzji.			

* Odpowiedzi na pytania oznaczone gwiazdką zanotuj na odwrocie. N/N = Nie wiem lub Nie dotyczy.

Fundacja
Court
Watch
Polska

Formularz obserwacji infrastruktury sądu

Obserwator: /data:

Miasto:..... Sąd:.....

Adres budynku:

.....

Lp	Pytanie	Tak	Nie	N/N
1.	Czy budynek sądu był oznaczony tabliczką urzędową (nazwa sądu oraz godło) w wyraźny i czytelny sposób?		*	
2.	Czy tabliczki na zewnątrz zawierały informacje o wydziałach?		*	
3.	Czy tablica informacyjna wewnątrz była czytelna i zawierała informacje, gdzie znaleźć prezesa sądu i wszystkie wydziały sądu (także te w innych budynkach)? <i>Czego brakowało?</i>		*	
4.	Czy wejście do budynku było dostępne dla osób niepełnosprawnych (lub czy istnieje dla nich odrębne wejście)?		*	
5.	Czy obserwator został wylegitymowany przez ochronę (musiał okazać dokument tożsamości)? <i>Zapisz jakie czynności ochrona wykonała (przeszukanie bagaży, wylegitymowanie, zapisanie danych w zeszycie, żądanie okazania wezwania do sądu)?</i>	*		
6.	Czy ochrona była wyposażona w bramkę do wykrywania metali?			
7.	Jeśli tak, to czy można było wejść do sądu omijając wykrywacz metali lub bramka nie działała, była ignorowana przez ochronę?	*		
8.	Czy pracownicy sądu (poza ochroną) nosili identyfikatory poruszając się po korytarzach?			
9.	Czy jakiś pracownik sądu (poza ochroną) sam zaoferował obserwatorowi pomoc (gdy obserwator „błądził” po korytarzu)?	*		
10.	Czy w budynku występowały bariery architektoniczne uniemożliwiające korzystanie z niego osobom poruszającym się na wózkach inwalidzkich, np. schodki, wąskie korytarze, drzwi?	*		
11.	Czy w budynku jest osobne Biuro Obsługi Interesanta lub punkt informacyjny? <i>Jeśli tak to, czy jest ono widoczne po wejściu do sądu?</i>	*		
12.	Czy obserwator otrzymał w BOI informację o n-rze sali, w której odbywa się rozprawa o danej sygnaturze?		*	
13.	Czy obserwator otrzymał telefonicznie informację nt. najbliższego terminu sprawy o wybranej przez niego sygnaturze?	*	*	
14.	Czy w budynku jest Czytelnia Akt? <i>Jaki jest czas oczekiwania:</i>	*		
Pytania dot. sekretariatu konkretnego wydziału i najbliższych pomieszczeń. Wydział:				
15.	Czy działają elektroniczne wokandy (ekrany z listą rozpraw)?			
16.	Czy informacja o miejscu i czasie odbywania się rozpraw jest czytelna, zrozumiała i aktualna?		*	
17.	Czy z korytarza widać gdzie można znaleźć toalety?		*	
18.	Czy znalezienie WC wymaga przejścia na inne piętro? <i>Jak daleko?</i>	*		
19.	Czy najbliższa toaleta była czysta i wyposażona w mydło i papier?		*	
20.	Czy pracownicy sekretariatu mieli widoczne identyfikatory?		*	
21.	Czy w sekretariacie udzielono obserwatorowi informacji publicznej na zadane pytanie: <i>Czy mógł(a)bym zobaczyć jakie sprawy będą na wokandzie wydziału w następnym dniu?</i>		*	
22.	Jeśli w sądzie nie ma Czytelni Akt, spytaj gdzie można usiąść i zapoznać się z aktami. Czy wskazane miejsce jest odizolowane w sposób zapewniający dyskrecję, ale na widoku pracowników?		*	

* Opisz sytuację na odwrocie. N/N = Nie wiem / Nie dotyczy

**Court
Watch
Poland
Foundation**

Court hearing observation sheet

Observer: / date:

City: Court:

Court Division:
.....

Case number:
.....

Name of judge presiding over the hearing:
.....

Room no: Issue involved (law/statute):.....

Lp	Question	<i>* put down any comments on the back of the sheet</i>			Yes	No	N/K
1.	Did the hearing which appeared on the schedule take place? <i>*If not, describe what was the reason and how it was communicated</i>						
2.	The planned beginning of the hearing: : Actual time: : <i>*If the hearing started late, what was the reason for the delay? Who was late?</i>	*					
3.	If the hearing started late, did anybody explain or apologize? <i>*Who did it? What did they say?</i>		*				
4.	Could the announcement of the hearing be heard in the hall?						
5.	Was the hearing closed to the public? <i>*If yes, describe who asked for it. Was it closed ex officio? By the judge's own decision? How was the public informed about the closure? Did the judge give legal grounds and reasons for closing the hearing?</i>						
6.	Did the judge have a problem with you being present at the hearing and/or taking notes during the hearing? *If yes, please describe.	*					
7.	Did the judge know you were an observer for Court Watch Poland Foundation?						
8.	Did the parties (or the defendant) have professional legal representative(s) or defence(s)? Defendant: ☐ yes, they were present ☐ yes, there was a replacement attorney ☐ yes, but they were not present ☐ no, was represented by someone else ☐ no representation/defence Plaintiff: ☐ yes, they were present ☐ yes, there was a replacement attorney ☐ yes, but they were not present ☐ no, was represented by someone else ☐ no representation						
9.	Were there relatives of the parties or defendant(s) present (as non-witnesses)? *Who were they?						
10.	Was the prosecutor or attorney of any of the parties present in the courtroom before, after, or during the break of the hearing? <i>*If yes, describe in detail (who was it, were they in the courtroom with the judge or any of the parties, was the door closed, for how long?)</i>	*					
11.	Did the judge suggest mediation, or was there any sign that there had been such a suggestion before, or that mediation had occurred?? <i>*If yes, describe what was said exactly? What was the result?</i>						
12.	Did the judge address someone in a rude or aggressive manner? <i>* If yes, please describe.</i>	*					
13.	Did the judge offer an equal opportunity to both parties to present their case and treat them in the same way? *If not, please describe.		*				
14.	While dictating the court report the judge: ☐ faithfully reflected the proceeding, ☐ omitted only irrelevant information, ☐ omitted relevant information, ☐ only corrected the court clerk who was taking notes, ☐ did not dictate, ☐ the session was electronically recorded.						
If the hearing closed the case:							
15.	The sentence was announced: ☐ immediately ☐ after a break ☐ at the end of the court day ☐ announcement postponed until another day ☐ announcement by making it available in court secretariat.						
16.	Did the judge give clear reasons for the sentence? ☐ yes, the judge provided clear and understandable reasons for his/her decision ☐ the judge did that in a clear, but very brief way ☐ the judge did that in a way which was not clear to the parties ☐ the judge only provided the legal basis for the decision and did not explain why such a decision was taken ☐ the judge did not give reasons at all						

Court Watch Poland Foundation

Court infrastructure observation sheet

Observer: / date:

City: Court:

Court address:

Lp	Question	Yes	No	N/K
1.	Was the court building clearly marked with an official plate?		*	
2.	Did the plate contain information on what kind of court and court divisions are housed in the building?		*	
3.	Was the notice board inside clear and did it contain information about where to find the Chief Justice and all court divisions? (also those in other buildings?) *What was missing?		*	
4.	Was the entrance to the building accessible to the disabled (or was there a separate entrance for them)?		*	
5.	Upon entrance, was the observer's identity checked by security? <i>*Note what the security did (searched bags, asked to present an ID or summons, put down personal details)?</i>	*		
6.	Was the court security equipped with metal detector?			
7.	If yes, was it possible to enter the building without passing through the metal detector, or the detector did not work, or was ignored by security?	*		
8.	Did court employees (apart from the security) wear ID badges?			
9.	Did any court employee offer assistance to the observer without being specifically asked for it?	*		
10.	Were there architectonic barriers in the building that prevented persons on a wheelchair from using it, such as steps, narrow corridors or passages?	*		
11.	Was there a Customer Service Office (CSO) or an information desk? <i>*If yes, is it easily found upon entering the court?</i>	*		
12.	Did the observer obtain information from CSO about the courtroom number in which a specific hearing will take place?		*	
13.	Did the observer obtain information via telephone about the date of the next hearing in a given case?	*	*	
14.	Was there a separate room in the building for reading the court records?	*		
Questions concerning the secretariat of the specific court division and its courtrooms.				
Court division:				
15.	Was there an electronic case list in operation in the building?			
16.	Was information concerning the place and time of court hearings intelligible, clear, and up to date?		*	
17.	From the lobby, can you see where the toilets are?		*	
18.	Does finding a toilet require going to another floor? How far do you need to go?	*		
19.	Was the nearest toilet clean and equipped with soap and toilet paper?		*	
20.	Where court staff in the secretariat wearing ID badges?		*	
21.	In the secretariat, did the observer obtain answer to the question: <i>Can I see the case schedule for the next day?</i>		*	
22.	If there is no special room for reading court records, ask where it is possible to sit down and read them. Is the designated place isolated to ensure privacy, yet allowing supervision by court staff?		*	

* put down any comments on the back of the sheet. N/K = Don't know/ Does not apply

ABOUT COURT WATCH POLAND FOUNDATION

Court Watch Poland Foundation is a non-for-profit watchdog organization established in 2010 in Torun, Poland, to promote and coordinate citizen monitoring of trial courts in Poland.

WHAT IS COURT WATCH?

Court watch is a citizen movement consisting of the exercise of social control over the way courts and the system of justice fulfill their duties. It is especially popular in English-speaking countries such as USA and Canada. The goal of the movement is to improve the quality of civic service provided in democratic countries by the courts. This is to be achieved mainly by promoting and organizing ordinary citizens monitoring their local courts by attending court sessions as public.

WHAT ARE OUR GOALS?

- promoting knowledge about the way the justice system works;
- promoting civic attitudes towards the justice system;
- improving the performance of the Polish system of justice, and especially – the experience of procedural justice in the Polish court system.

HOW DO WE WANT TO ACHIEVE OUR GOALS?

- by promoting and organizing citizen court monitoring;

- by maintaining a website on citizen rights and duties of the court towards the parties as well as public in general;
- by training volunteers in the way Polish system of justice works, and in our methods of court monitoring;
- by publishing reports, opinion articles and recommendations pertaining to the functioning of the justice system in Poland;
- by carrying out and supporting special research projects, e.g. by scholars sharing our aims/concerns/methods.

HOW DO WE MONITOR?

Our main form of activity is citizen court monitoring. Citizen court monitoring consists of citizens participating in court hearings as members of the public. They do not represent either party, but look at the way a hearing proceeds, with special attention to the performance of the court (the judges and court employees), and to the extent the rights of the parties in front of the court are being safeguarded.

Court Watch Poland Foundation recruits and trains those who would like to systematically watch court hearings. During the training, future monitors are introduced to the court system in Poland, basic rights and duties in front of the court, as well as details of court watch method. Observers are equipped with simple observation forms, which help systematize the observation and direct attention to crucial issues. Data from these forms is then entered by the observers into our online database, and then analyzed. Based on these observations, our yearly national report is prepared and published, as well as a number of more detailed, local reports.

DANE KONTAKTOWE / CONTACT DETAILS

Adres / Address:

Fundacja Court Watch Polska
ul. Moniuszki 5/8
87-100 Toruń
POLAND
www.courtwatch.pl

Kontakt / Contact details:

Bartosz Pilitowski
Prezes zarządu / President of the Board
tel. +48.608.084.086
e-mail: b.pilitowski@courtwatch.pl

Fundacja jest organizacją non-profit. Swoje działania finansuje z darowizn i grantów. Wesprzyj działania Fundacji, wpłacając darowiznę na cele statutowe na konto:

Alior Bank 61-2490-0005-0000-4500-2357-9689

lub na stronie: www.courtwatch.pl/wesprzyj/

Fundacja prowadzi działalność pożytku publicznego, dlatego darowizny na jej rzecz można odpisywać od dochodu do opodatkowania, zgodnie z obowiązującymi przepisami.

Wśród cech rzetelnego procesu w literaturze prawniczej wymienia się bezstronność sądu, równość broni, konieczność pouczenia o przysługujących prawach oraz umożliwienie przedstawienia swojego stanowiska. Zwykle obywatele oczekują od sądu tego samego, z tą jednak drobną różnicą, że o ile z punktu widzenia przepisów prawa ważne jest formalne, obiektywne spełnienie przesłanek do uznania procesu za rzetelny, to z punktu widzenia stron istotne staje się osobiste, subiektywne doświadczenie.

(...)

W rękach sędziów jest to, czy tysiące Polaków stojących przed nimi codziennie na rozprawach będzie opuszczać sądy w poczuciu, że miały sprawiedliwy proces, a polski wymiar sprawiedliwości to instytucja godna zaufania. Wykorzystanie tego potencjału nie jest łatwe, ponieważ wymaga zmian wyuczonych wzorców i przyzwyczajzeń, a nierzadko działania wbrew intuicji. Umiejętności zrozumiałej komunikacji można się jednak nauczyć. Badania pokazują, że warto podjąć ten wysiłek. Zwłaszcza, że sposób traktowania stron i komunikacja na salach rozpraw to jedne z nielicznych elementów działania wymiaru sprawiedliwości, które zależą wyłącznie od samych sędziów.

(ze Wstępu)

Fundacja
Court
Watch
Polska

ISBN 978-83-948151-1-0

9 788394 815110 >